

Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi

Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013–14

KATRIINA KOSKI

Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi

Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013-14

KATRIINA KOSKI

RAPORTEJA 48 | 2014

**PIRKANMAAN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAIDEN MAISEMA-ALUEIDEN
PÄIVITYSINVENTOINTI
EHDOTUS VALTAKUNNALLISIKSI MAISEMA-ALUEIKSI 2013-14**

Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Taitto: Katriina Koski, Tiina Schultz

Kansikuva: Katriina Koski

Kartat: Katriina Koski, Tiina Schultz

Painopaikka:

ISBN 978-952-314-046-2 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2846 (painettu)

ISSN 2242-2854 (verkkojulkaisu)

URN:ISBN:978-952-314-046-2

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus

Sisältö

1 Työn tausta ja tavoitteet	2
1.1 Inventoinnin työvaiheet.....	3
1.2 Valmisteluvaihe ja inventointikohteiden valinta	3
1.3 Inventointi ja käytetyt aineistot.....	3
1.4 Maastotyöt.....	4
1.5 Maisema-alueiden arviointi.....	4
1.6 Rajaukset.....	5
1.7 Pirkanmaan maakunnallinen maisematyypijako	6
2 INVENTOIDUT KOHTEET JA ARVOLUOKAT.....	8
3 VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET EHDOTUS 2013-14	12
HÄMEEN VILJELY- JA JÄRVIMAA.....	14
Keski-Hämeen viljely- ja järviseu-..	14
Haralanharjun kulttuurimaisema	17
Hämeenkyrön kulttuurimaisema	21
Pirkanmaan harjumaisemat.....	25
Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema	35
Vesilahden kulttuurimaisema	39
Pohjois-Hämeen järviseu-..	42
Juupajoen kulttuurimaisema	45
Ruoveden reitin kulttuurimaisema	49
Ähtärin reitin kulttuurimaisemat.....	53
LOUNAISMAA.....	56
Ala-Satakunnan viljelyseutu	56
Rautaveden kulttuurimaisema	59
Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema	63
Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema	67
Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ehdotus 2013	70
LÄHDEAINEISTO.....	72

1 Työn tausta ja tavoitteet

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat edustavimpia maaseudun kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Suomessa on 156 maisema-alueita, jotka ovat valtioneuvoston vuonna 1995 tekemän periaatepäätöksen mukaan valtakunnallisesti arvokkaita. Maisema-alueilla turvataan edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen. Maankäyttö- ja rakennuslaissa olevat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet edellyttävät, että arvokkaat maisema-alueet otetaan huomioon alueiden käytössä. Ne tulee muun muassa sisällyttää maakuntakaavoihin.

Ympäristöministeriössä on nyt meneillään valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi. Päivitys- ja täydennysinventoinnit toteutetaan vuosina 2010–2014 maakunnittain.

Inventointien tulosten perusteella koostetaan uusi ehdotus valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi. Ehdotuksen pohjalta on tarkoitus valmistella maisema-alueista uusi valtioneuvoston päätös.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointien päätavoitteena on tarkistaa aluevalikoima, arvoluokka sekä rajaukset vastaamaan uudistuneita maisemanhoidon toteutamis- ja ohjausjärjestelmiä. Näitä ovat muun muassa maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) ja siihen sisältyvät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, luonnonsuojelulaki (1096/1996), maatalouden ympäristötuen järjestelmät sekä Eurooppalainen maisemayleissopimus (173/2006) sekä maatalouden ympäristötuki.

Päivitysinventointi koskee ensisijaisesti valtakunnallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia ja maisemanähtävyyksiä. Inventoinneissa keskitytään maa-

seudun kulttuurimaisemiin, erityisesti viljelymaisemiin ja muihin alkutuotannon synnyttämiin maisemiin. Keskeisiä ovat perinteisessä asussa säilyneet, elinvoimaiset, luonnoiltaan ja kulttuuriperinnöltään monipuoliset viljelymaisemakokonaisuudet kylineen, luonnonalueineen ja historiallisine kohteineen.

Maisema-alueiden tulee edelleen täyttää maisema-alueityöryhmän (mietintö 66/1992) laatiman maisema-maakuntajaon edellyttämä edustavuus. Päivitysinventointiin ei erikseen sisällytetä alkuperäistä luontoa koskevia kohteita, joita on selvitetty erilaisten luonnonsuojeluohjelmien yhteydessä. Samoin metsätalouskohteiden, kaupunkien ja tiemaisemien tarkastelu rajataan pois. Niitä ja rakennettua ympäristöä edustavia kohteita on selvitetty valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009) päivitysinventoinnissa vuonna 2009. Kohdevalikoimaan sisällytettävänä luonnonalueina tulevat kuitenkin kysymykseen kulttuurihistoriallisesti huomattavat maisemanähtävyydet.

1.1 Inventoinnin työvaiheet

Inventointityö koostuu neljästä vaiheesta:

1. Valmisteluvaihe – laaditaan maakunnallinen maisemaselvitys, valitaan inventoitavat kohteet ja tiedotetaan hankkeesta.
2. Inventointi – kerätään tiedot inventoitavista kohteista.
3. Maastokäynti – täydennetään ja täsmennetään inventointitietoja visuaalisten havaintojen pohjalta
4. Loppuarviointi – arvioidaan alue perustuen edellisiin vaiheisiin, ehdotetaan ja perustellaan arvoluokka sekä kirjoitetaan aluekuvaukset ja piirretään aluerajaukset

1.2 Valmisteluvaihe ja inventointikohteiden valinta

Pirkanmaan maakuntakaavan tausta-aineistoksi vuonna 2006 tehty Pirkanmaan maakunnallinen maisemaselvitys ”Pirkanmaan maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt” toimi inventoinnin pohjana. Maakunnallinen maisemaselvitys tarkensi maisema-

alueityöryhmän (mietintö 66/1992) laatimaa maisemamaakuntajakoa Pirkanmaan osalta. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kanssa samanaikaisesti päivitettiin Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden luettelo.

Inventoitavien kohteiden valinnan perusteena oli:

- Maisema-alueityöryhmän mietintö 66/1992, sekä Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995

- Luettelot valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sekä maisemanähtävyyksistä

- RKY1993 inventoinnin kulttuurimaisemakokonaisuudet, joita ei ole sisällytetty Museoviraston RKY2009 päivitysinventoinnin kohdevalikoimaan

- Maisemamaakuntajako sekä maakunnallinen maisemaselvitys

- Paikkatietoanalyysit uusien alueiden löytämiseksi

- Paikallistuntemus: maakuntamuseot, ELY-keskukset

- Kunnat, yhdistykset, asukkaat

Inventoitavia kohteita valittiin 34. Näistä 9 oli valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja maisemanähtävyyksiä, loput maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita tai RKY1993 kohteita, joita ei ole sisällytetty Museoviraston RKY2009 päivitysinventoinnin kohdevalikoimaan.

1.3 Inventointi ja käytetyt aineistot

Inventointivaiheessa kohteista kerättiin inventointitiedot yhtenäiselle inventointilomakkeelle. Lähdeaineistona inventointilomakkeessa käytettiin SYKEssä maisema-alueiden päivitysinventointia varten laadittua MAPA-paikkatietopakettia, maakunnallista maisemaselvitystä sekä muita aikaisempia luontoa ja maisemaa koskevia inventointeja, paikallishistoriikkeja sekä historiallista kartta-aineistoa.

1.4 Maastotyöt

Merkittävä osa inventointeja ovat maastokäynnit, jotka auttavat inventointitietojen täydentämisessä, maisemakuvan hahmottamisessa sekä lopullisessa arvioinnissa. Maastotyöt antavat tärkeää tietoa siitä, millä alue todellisuudessa näyttää. Vaikka näkemys on subjektiivinen ja inventoijan omaan kokemukseen ja aistimaailmaan nojaava, auttaa maastokäynti tunnistamaan maiseman esteettisiä ominaisuuksia sekä toiminnallisia piirteitä. Maastokäynnillä voidaan täydentää ja täsmentää ennalta selvitettyjä tietoja. Maastotyöt tehtiin kesän 2012 aikana. Kohteissa käytiin 1-3 kertaa. Raportin kuvat ovat maastokäynneillä otettuja ja kuvaajana kaikissa kuvissa Katriina Koski. Kuvien säilytyspaikka on Pirkanmaan ELY-keskus.

1.5 Maisema-alueiden arviointi

Maiseman ominaisuuteen ja erityispiirteiden tunnistamiseksi aluetta tarkastellaan useista eri näkökulmista. Tällaisia ovat mm. maisemarakenne ja luonnonpiirteet, kulttuurihistoriallinen jatkuvuus sekä maiseman visuaaliset piirteet, maisemakuva. Maisema-alueiden arvioiminen tehtiin inventointien ja maastokäynnin havaintojen pohjalta. Arviointi on yhdistelmä kaikista inventoijan tekemistä havainnoista. Arvioinnissa esitetään perustelut ehdotetulle arvoluokalle/arvoluokan nousulle tai laskulle. Valtakunnalliseen arvoluokkaan kuuluvien maisema-alueiden tulee edustaa maisema-maakunnalleen tyypillisiä tai muuten edustavia maisematyyppejä, joilla on huomattavaa valtakunnallista merkitystä. Maakunnallisesti arvokkaat alueet edustavat maakunnan sisäisiä erityispiirteitä; ne voivat olla harvinaisia tai hyvin säilyneitä kohteita, joissa maa-

Määritteet:

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyt maisema, jossa näkyy ihmisen toiminnan vaikutus. Maaseudun kulttuurimaiseman perusta on viljelymaisemassa, joka on syntynyt pitkään jatkuneen maatalouden ja karjanhoidon myötä. Kulttuurimaisema on moniulotteinen käsite, eikä se itsessään sisällä arvovarausta. Kulttuurimaisemaan liittyy kuitenkin usein vahva tunnelataus.

Valtakunnallisesti arvokas maaseudun kulttuurimaisema

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue on kulttuuri- ja luonnontekijöiden muodostama erityisen kaunis, eheä ja koko Suomen maaseudun kulttuurimaisemia edustava kokonaisuus. Valtakunnallisesti arvokkaat maaseudun kulttuurimaisemat edustavat parhaiten maisemamaakunnalleen tyypillistä kulttuurimaisemaa. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ilmentää korkeita luonnon, kulttuurin ja maiseman arvoja. Maisema-alueet jakautuvat kahteen pääryhmään: maaseudun kulttuurimaisemiin ja maisemanähtävyyksiin.

Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella pitkät kulttuurivaikutukset ovat yhä näkyvissä. Alueella tai alueen lähellä on mahdollisesti muinaisjäännöksiä. Vanhaa rakennuskantaa on jäljellä ja se on hyvin hoidettua. Uudempi rakennuskanta sijoittuu luonteville vyöhykkeille ja soveltuu hyvin maisemaan noudattaen perinteistä, alueelle tyypillistä sijaintia. Pellot ovat olleet pitkään viljelyssä ja viljely jatkuu yhä aktiivisena. Monipuolinen maaseutu ympäristö on leimaa-antava piirre; karjaa laitumilla, metsäsaarekkeita, niittyjä, puukujanteita. Perinteisiin elinkeinoihin liittyviä rakennelmia on näkyvissä; myllyt, kalakopit, laiturit, nuottakodat jne. Alue edustaa elävää maaseutua. Maisemakuva on eheä ja alue visuaalisesti hyvin hahmotettava kokonaisuus.

Maisemanähtävyys

Valtakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet ovat koko maassa hyvin tunnettuja, maisemiltaan ainutkertaisia ja kulttuurihistoriallisesti huomattavia kohteita, joissa erityistä huomiota kiinnitetään maisemakuvaan ja luonnonpiirteisiin. Maisemanähtävyydet ovat usein myös vetovoimaisia matkailukohteita. Maisemanähtävyyksiä voidaan nimetä sekä valtakunnallisesti arvokkainksi että maakunnallisesti arvokkainksi. Maakunnallisesti arvokkaat maisemanähtävyydet ovat paikallisesti tai maakunnassa hyvin tunnettuja näköalamaisemia tai kohteita. Maisemanähtävyys ei voi kuulua arvokkaan maisema-alueen rajauksen sisälle erillisenä kohteena.

Maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema

Maakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat edustavat esimerkillisesti maakunnalle tai maakunnan osalle tyypillistä tai erityistä kulttuurimaisemaa. Ne eivät välttämättä ole yhtä monipuolisia tai yhtä edustavia kuin valtakunnallisesti merkittävät alueet. Ne kuvastavat etenkin oman maakuntansa identiteettiä ja sisäistä monimuotoisuutta. Maakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla ei välttämättä täyty yhtä useat kriteerit kuin valtakunnallisesti arvokkailla alueilla.

kunnan sisäiset maisemien erityispiirteet tulevat esille.

Arvioinnissa käytettävät kriteerit:

- Luonto, luonnonarvot ja luonnon monimuotoisuus
- Luonnonpiirteiden edustavuus, harvinaisuus, monipuolisuus ja alkuperäisyys
- Maiseman ja maankäytön historiallinen kehitys ja kehityksen jatkuvuus
- Kulttuuripiirteiden edustavuus, harvinaisuus, säilyneisyys ja alkuperäisyys
- Symboli- ja identiteetti-arvot (tapahtumapaikat, historialliset tapahtumat, alueen väestölle merkittävät piirteet)
- Alueen elinvoimaisuus ja nykyinen toimivuus
- Maisemakuvan yhtenäisyys, eheys ja vaikuttavuus
- Maisemamaakunnan erityispiirteet (maisema-alueellisten erityispiirteiden kuvaajana)
- Maisemahäiriöt ja luonnonarvoja alentavat vauriot ja uhkatekijät

1.6 Rajaukset

Maisema-alueiden rajauksissa pyritään noudattamaan maisemarakenteen näkyvissä olevia luontevia rajoja sekä hahmottamaan yhtenäisiä aluekokonaisuuksia. Rajaus perustuu usein visuaalisesti hahmotettavaan eheään maisemakuvaan. Luontevia rajoja ovat muun muassa yhtenäiset metsäiset reunavyöhykkeet, selänteiden lakialueet, vesistöt, joet ja joissain tapauksissa ihmisen luomat rakenteet kuten tiet tai taajamien reunat. Joskus myös toiminnal-

lisen kokonaisuuden rajaaminen kokonaan mukaan maisema-alueeseen voi olla perusteltua. Avointa maisematilaa rajaavien reunavyöhykkeiden mukaanotto rajaukseen on oleellista, sillä juuri ne nousevat merkittävään rooliin alueen hoidon ja maankäytön suunnittelussa. Rajaukseen voidaan sisällyttää harkiten myös lähistöllä olevia kohteita kuten muinaisjäännekohteita, arvokkaita luonnonympäristöjä, rakennetun ympäristön RKY2009-kohteita sekä perinnebiotooppeja ja HNV-kohteita.

Useiden valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajaukset laajenivat, kun ne mukautettiin maisemarakenteen luonnollisiin rajoihin. Rajauksia laajennettiin myös ottamaan mukaan läheisiä arvokkaita luontokohteita sekä muinaisjäännekohteita. Rajauksia jouduttiin myös paikoin pienentämään taajamaisen rakentamisen takia.

Pirkanmaan harjumaisemat -maisemanähtävyys esitettiin alunperin helminauhamaisena pisteketjuna, mutta valtakunnallinen arviointiryhmä (MAPIO) halusi kohteille aluerajaukset. Harjujen rajaukset on tehty Pirkanmaan ELYssä tekeillä olevan Pohjavesien suojelun ja kiviaineshuollon yhteensovittaminen. (POSKI) -projektin uusien harjurajauksien pohjalta 2014. Rajauksissa on pyritty ennen kaikkea huomioimaan maisema-arvot, harjujen muodostamat geomorfologiset kokonaisuudet ja kulttuurihistorialliset arvot, tavoitteena selkeitä ja yhtenäisiä kokonaisuuksia. Pellot ja suot on pääsääntöisesti pyritty rajaamaan ulkopuolelle ja useissa tapauksissa raja on viety joko korkeuskäyrän tai harjun reunaan kulkevan tien mukaisesti. Joissain tapauksissa asutus on ollut tärkeä osa harjun maisemallista ja kulttuurihistoriallista arvoa, mutta toisaalla taas asutus on rajattu maisema-alueen ulkopuolelle.

1.7 Pirkanmaan maakunnallinen maisematyyppijako

Tampereen seutukaavaliiton vuoden 1986 Pirkamaan maisemarakenneselvityksen mukaan Pirkanmaa jaettiin kuuteen maisemalliseen alueeseen: Eteläiseen viljelyseutuun, Lounaiseen viljelyseutuun, Keskeiseen järviolueeseen, Vuorimaahan sekä Suomenselkään. Jaon pohjana olivat elottoman ja elollisen luonnon sekä ihmisen toiminnan jäljet. Kartassa 1. esitellyt maakunnallisten maisematyyppien rajaukset sekä maisema-alueiden ehdotusten sijoittuminen maisematyyppijakoon.

Eteläinen viljelyseutu on pinnanmuodoiltaan loivasti kumpuilevaa kankaremaata. Maaperässä on runsaasti fylliittiä, kiillegneissia ja -liusketta. Kallioperän kalkkisuus vaikuttaa metsäkasvillisuuden rehevöitymiseen ja viljelykasvien viljavuuteen. Näillä alueilla on laajoja hedelmällisiä savikoita. Alkuperäinen maaperä on paikoin lehtomultaa. Ilmasto-olot ovat edulliset. Viljyvät ja tasaiset pellot peittävät Eteläisellä viljelyseudulla lähes ¼ maa-alasta. Parhaimmat ja laajimmat pellot levittäytyvät Urjalan ja Viialan keskusojen ympärille. Asutus levittäytyy yhtenäisille laajoille savikoille. Veden osuus pinta-alasta on vain noin 5 %.

Lounaisella viljelyseudulla on yhtenäisiä piirteitä Eteläisen viljelyseudun kanssa. Alueiden kallioperät ovat samankaltaisia. Lounaisen viljelyseudun läntiset osat ovat samanlaisia kuin Eteläisen viljelyseudun maat. Itään päin maasto nousee ja pinnanmuodot vaihtelevat mäkimaisista komeisiin avokallioihin. Maisema on jylhimmillään Karkusta Nokialle päin kuljettaessa. Viljyvät ja tasaiset pellot peittävät 1/5 maa-alasta. Parhaimmat ja laajimmat pellot levittäytyvät Kokemäenjoen rantamille. Veden osuus pinta-alasta on noin 10 %.

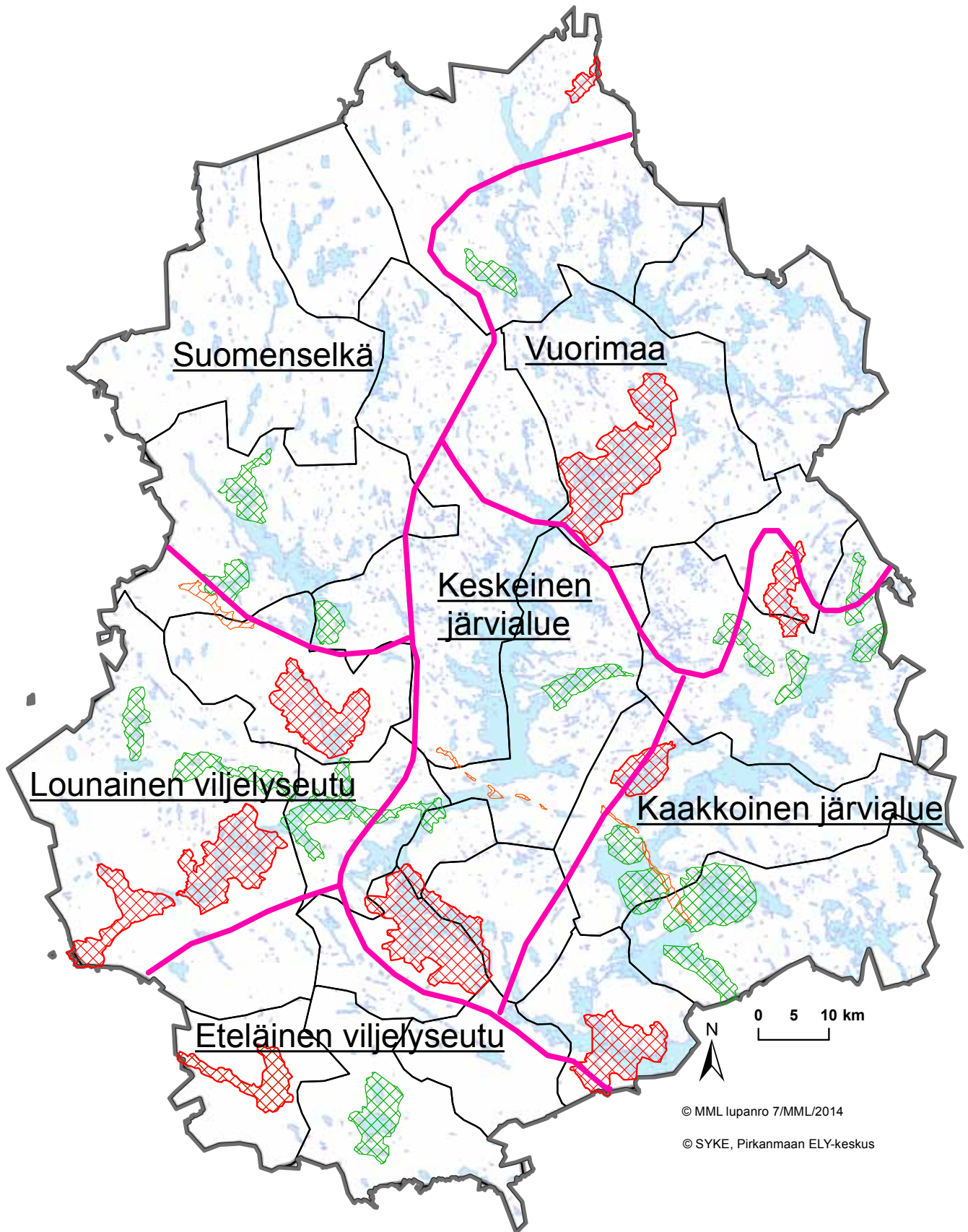
Keskeisellä järviolueella ja Kaakkoisella järviolueella vesistöillä on suuri merkitys maisemakuvassa. Vettä on runsas neljännestä pinta-alasta. Veden ohella maisemakuvaa hallitsevat pitkittäisharjut. Keskeisellä ja Kaakkoisella järviolueilla suurin yhtenäinen harju-muodostuma on Pälkäneen-Kangasalan-Tampereen-Ylöjärven kautta kulkeva harjujakso. Nämä alueet ovat pinnanmuodoiltaan muutenkin vaihtelevia mäki- ja vuorimaita. Järviolueilla pellon osuus on yli toistakymmentä prosenttia. Suuri osa pelloista on raihattu valtavia järviä reunoille savikoille. Kes-

keinen järviolue on Pirkanmaan tiheimmin asuttu ja teollistunein alue.

Suomenselkä on pinnanmuodoiltaan suhteellisen tasaista. Pirkanmaan suurimmat suot sijaitsevat Suomenselällä mm. maaperän karuuden ja viileän ilmaston vuoksi. Suota on peräti yli 40 % maa-alasta. Metsän osuus on suuri ja peltoja on vähän, vain noin 7 % maa-alasta. Suomenselälle tyypillistä maisemaa on soinen lakeus, jossa myös ihmisen toiminnan jäljet näkyvät. Pirkanmaan suurimmat turvesuot sijaitsevat Parkanon ja Kihniön alueella.

Vuorimaan ja Suomenselän samankaltaisuus näkyy luonnon karuutena. Metsän osuus on suuri, yli 80 % maa-alasta. Peltojen osuus on Suomenselän tavoin vähäinen. Vuorimaan pinnanmuodot ovat vaihtelevaa mäki- ja vuorimaata. Kallioperän rikkonaisuus ja pinnanmuotojen nopea vaihtelu näkyvät jyrkkärantaisina rotkojärvinä, joista kuuluisimpia ovat Ruoveden Helvetinjärvi ja Virtain Torisevat. Suurimmat järvet alueella ovat Kuorevesi ja Tarjannevesi. Pirkanmaan pohjoisosissa asutus on harvempaa kuin muualla maakunnassa. Tiiviimmät asutuksen alueet ovat vesistöjen ja merkittävien liikenneväylien varsilla. Suomenselän ja Vuorimaan alueilla sijaitsevat Pirkanmaan laajat asuttomat erämaa-alueet.

KARTTA 1. Maakunnalliset maisematyypit ja maisema-alueiden ehdotukset.

- Pirkanmaan harjumaisemat EHDOTUS
- Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2013 EHDOTUS
- Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2013 EHDOTUS
- Kunnat
- ELY-keskukset

2 INVENTOIDUT KOHTEET JA ARVOLUOKAT

Maisema-alueen nimi

Kunta

Arvoluokka

[aikaisempi arvoluokka]

V = valtakunnallisesti arvokas

M = maakunnallisesti arvokas

HÄMEEN VILJELY- JA JÄRVIMAA

Keski-Hämeen viljely- ja järviseu

1 Haralanharju	Kangasala	V	
2 Hämeenkyrön kulttuurimaisema	Hämeenkyrö	V	
3 Pyynikki	Tampere	V	
4 Sääksmäki – Tarttila (Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema)	Valkeakoski	V	
5 Vesilahden kulttuurimaisema	Vesilahti, Lempäälä, Pirkkala	V	
6 Kallionkielen – Tevaniemen – Riitilan kulttuurimaisema	Ikaalinen	M	
7 Kilvakkalan kulttuurimaisema (Kelminselän kulttuurimaisema)	Ikaalinen	M	
8 Liuksialan – Tiihalan kulttuurimaisema	Kangasala	M	
9 Mouhijärven kirkonseudun ja Tupurlanjärven kulttuurimaisemat	Sastamala	M	
10 Nokian kulttuurimaisema (Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden km)	Nokia, Pirkkala, Sastamala, Hämeenkyrö	M	
11 Pinteleen kulttuurimaisema	Pälkäne	M	
12 Pitkäjärven kulttuurimaisema (Pitkäjärven-Päilahden km)	Orivesi	M	
13 Pirkanmaan harjumaisemat	Pälkäne, Kangasala, Tampere, Ikaalinen, Hämeenkyrö	V	
	- Pispala	Tampere	V [-]
	- Vehoniemenharju	Kangasala	V
14 Pälkäneen kulttuurimaisema ja Syrjänharju	Pälkäne, Kangasala	M	
15 Saarikylien kulttuurimaisema (Saarikylien ja Vehoniemenkylän km)	Kangasala, Pälkäne	M	
16 Viitapohjan kulttuurimaisema	Tampere	M	
17 Viljakkalan - Harhalan kulttuurimaisema	Ylöjärvi	M [-]	
18 Kirkkojärven kulttuurimaisema	Ikaalinen	-	
19 Kuhmalahden kirkonseudun kulttuurimaisema	Kangasala	-	
20 Naappila – Koivuniemi – Suomasema	Orivesi	-	

Pohjois-Hämeen järviseu

21 Juupajoki (Juupajoen kulttuurimaisema)	Juupajoki, Orivesi	V
22 Ruoveden kulttuurimaisema (Ruoveden reitin kulttuurimaisema)	Ruovesi	V [M]
- Muroleen kulttuurimaisema	Ruovesi	V [-]
23 Ähtärin reitin kulttuurimaisemat	Virrat	V
24 Liedempohjan kylä ja kulttuurimaisema	Virrat	-
25 Lyytikkälän – Hirsilän kulttuurimaisema	Orivesi	M
26 Längelmäen kulttuurimaisema	Orivesi	M
27 Mäntän teollisuuskulttuurimaisema	Mänttä-Vilppula	-
28 Talviainen – Ristijärvi kulttuurimaisema (Talviaisen-Ristijärven km)	Orivesi	M
29 Vaskiveden kulttuurimaisema	Virrat	M

LOUNAISMAA

Ala-Satakunnan viljelyseutu

30 Karkku – Tyrvää (Rautaveden kulttuurimaisema)	Sastamala	V
31 Kokemäenjokilaakso (Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema)	Sastamala	V
32 Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema	Punkaladun	M/V [-]
33 Urjalan kulttuurimaisema	Urjala	M

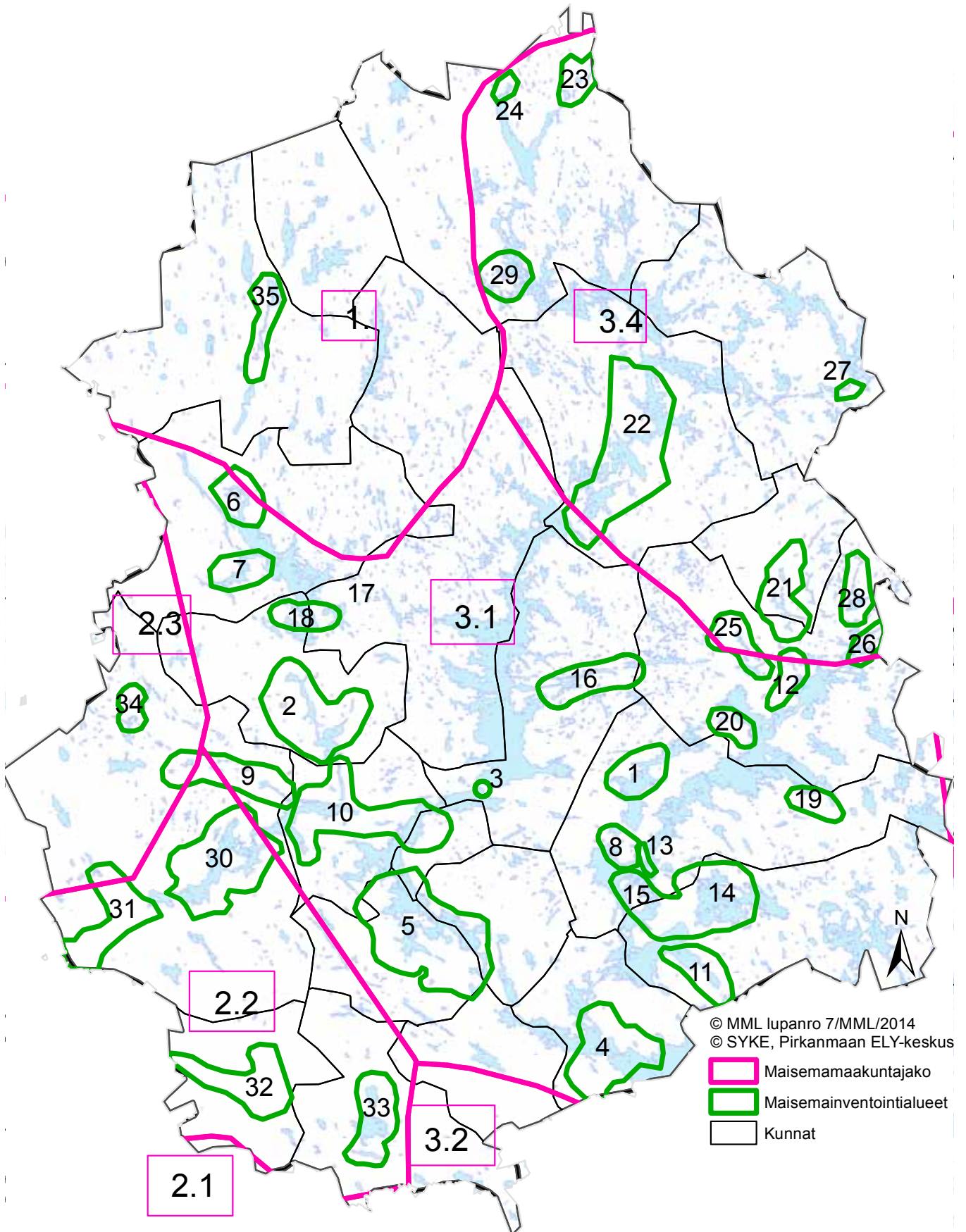
Pohjois-Satakunnan viljelyseutu

34 Suodenniemen kulttuurimaisema	Sastamala	M [-]
----------------------------------	-----------	-------

8 SUOMENSELKÄ

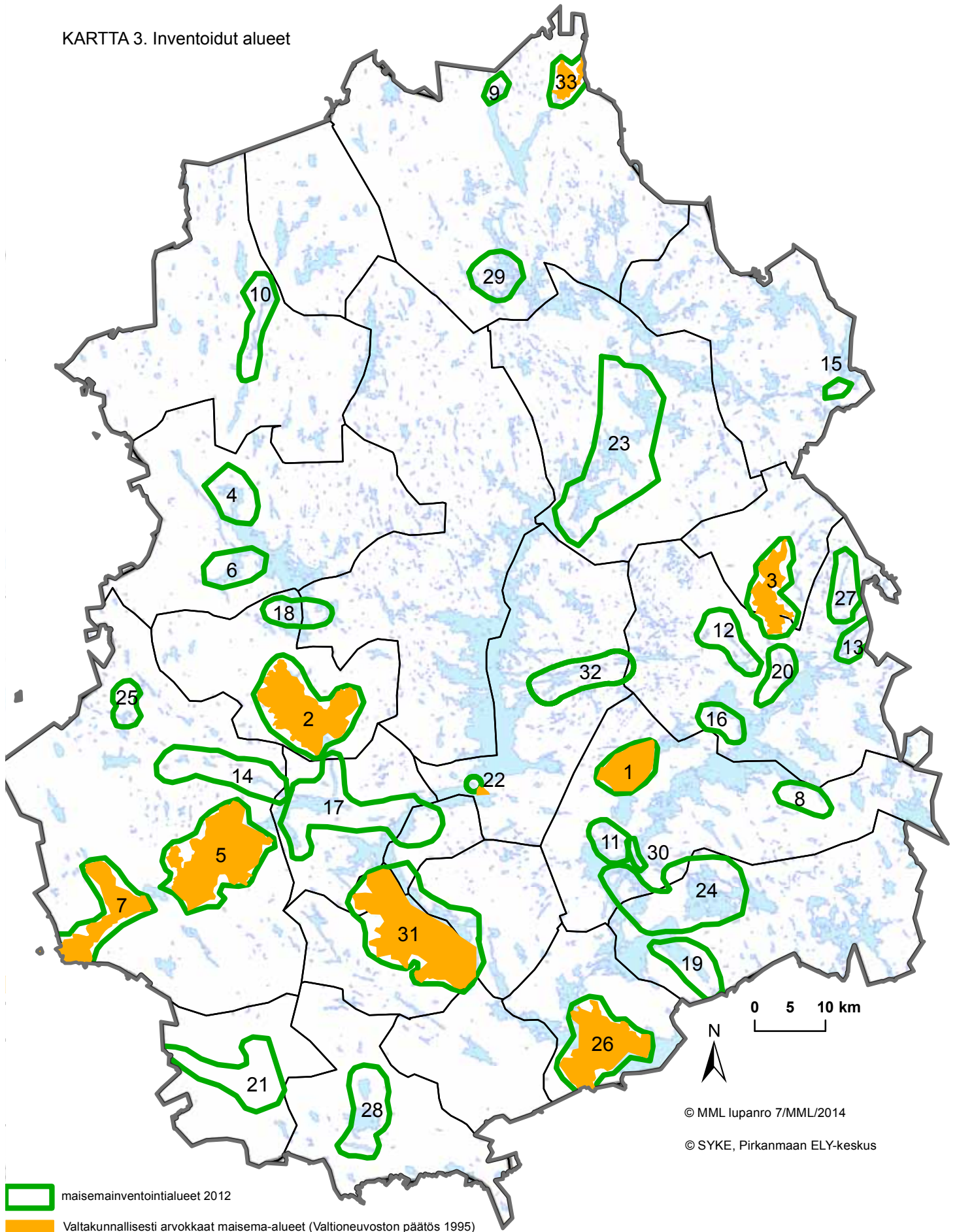
Suomenselkä

35 Linnankylän kulttuurimaisema ja Viinikanjoen kulttuurimaisema	Parkano	-
--	---------	---

- 1. Suomenselkä
- 2. Lounaismaa
- 2.1 Lounainen viljeluseutu
- 2.2 Ala-Satakunnan viljeluseutu
- 2.3 Pohjois-Satakunnan viljeluseutu
- 3. Hämeen viljely- ja järvimaa
- 3.1 Keski-Hämeen viljely- ja järvisseutu
- 3.2 Tammelan ylänköseutu
- 3.4 Pohjois-Hämeen järvisseutu

KARTTA 3. Inventoidut alueet

- maisemainventointialueet 2012
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston päätös 1995)

- Kunnat
- ELY-keskukset

Inventoidut alueet

1. Haralanharju
2. Hämeenkyrön kulttuurimaisema
3. Juupajoki
4. Kallionkielen-Tevaniemen-Riititalan kulttuurimaisema
5. Karkku-Tyrvää
6. Kilvakkalan kulttuurimaisema
7. Kokemäenjokilaakso
8. Kuhmalahden kirkonseutu
9. Liedenpohjan kylä ja kulttuurimaisema
10. Linnankylän kulttuurimaisema
11. Liuksialan-Tiihalan kulttuurimaisema
12. Lyytikälä-Hirsilän kulttuurimaisema
13. Längelmäen kulttuurimaisema
14. Mouhijärven kirkonseudun ja Tupurlanjärven kulttuurimaisema
15. Mäntän teollisuuskulttuurimaisema
16. Naappila-Koivuniemi-Suomasema
17. Nokian kulttuurimaisema
18. Osaran ja Viljakkalan kulttuuriympäristö
19. Pinteleen kulttuurimaisema
20. Pitkäjärven kulttuurimaisema
21. Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema
22. Pyynikki
23. Ruoveden kulttuurimaisema ja vesistöreitti
24. Saarikylien ja Pälkäneen kulttuurimaisema
25. Suodenniemen kulttuurimaisema
26. Sääksmäki-Tarttila
27. Talviaisen-Ristijärven kulttuurimaisema
28. Urjalankylän kulttuurimaisema
29. Vaskiveden kylä ja kulttuurimaisema
30. Vehoniemenharju
31. Vesilahden kulttuurimaisema
32. Viitapohja
33. Ähtärin reitin kulttuurimaisemat

Lisäksi inventointikohteena oli Pirkanmaan harjumaisemat, jossa kartoitettiin kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaita harjukohteita.

Muita alueita, joita käytiin tarkastamassa:

- Ylöjärvi, Sikkilä

3 VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA- ALUEET EHDOTUS 2013-14

1. Haralanharju
2. Hämeenkyrön kulttuurimaisema
3. Juupajoen kulttuurimaisema (Juupajoki)
4. Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema (Kokemäenjokilaakso)
5. Pirkanmaan harjumaisemat (2014)
6. Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema
7. Rautaveden kulttuurimaisema (Karkku-Tyrvää)
8. Ruoveden reitin kulttuurimaisema
9. Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema (Sääksmäki-Tarttila)
10. Vesilahden kulttuurimaisema
11. Ähtärin reitin kulttuurimaisema

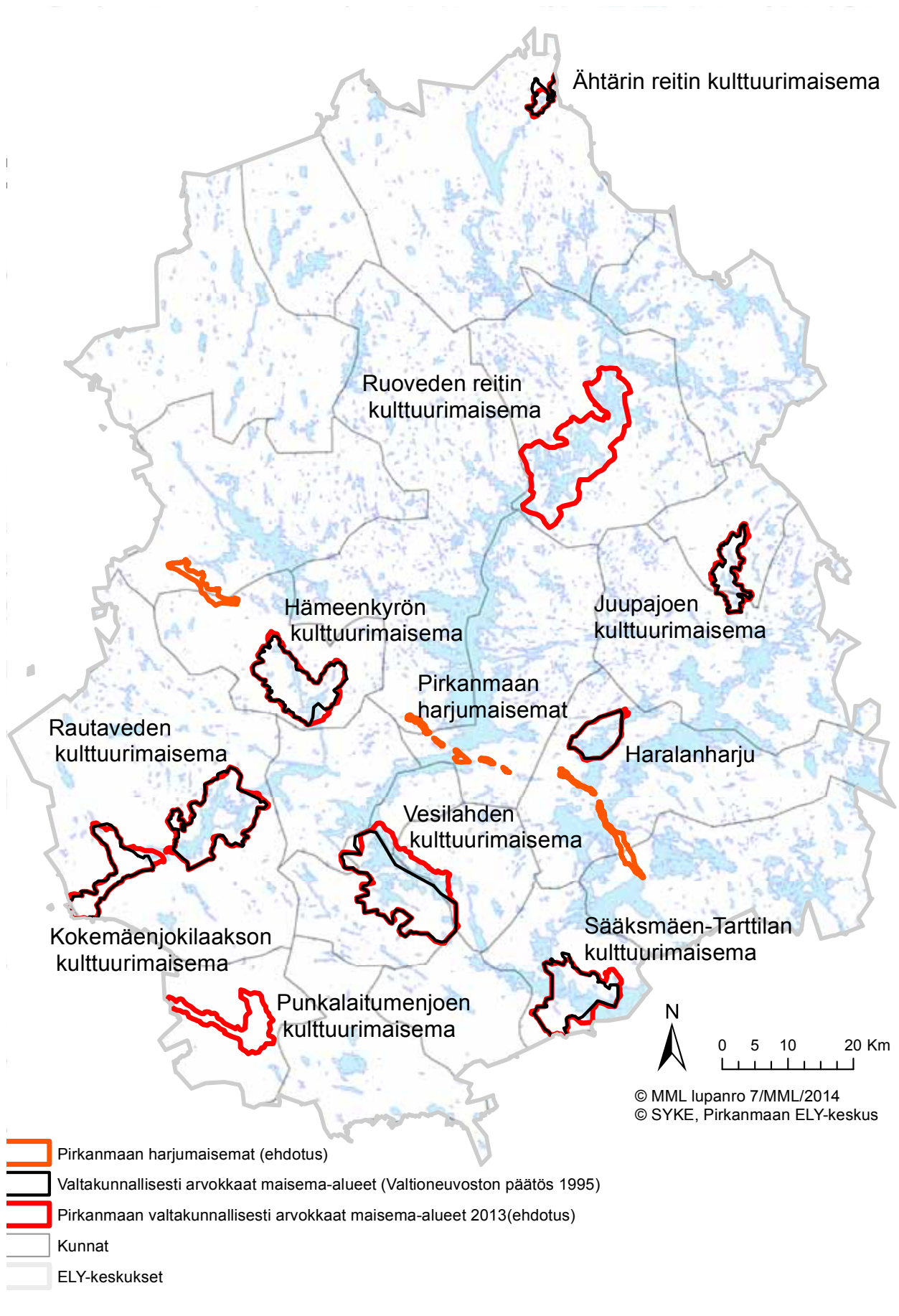
Tässä raportissa käydään läpi valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on esitelty Pirkanmaan liiton maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointiraportissa.

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja ehdotukset 2013:

- Kallionkielen-Tevaniemen-Riitilän kulttuurimaisema
- Kelminselän kulttuurimaisema
- Liuksialan-Tiihalan kulttuurimaisema
- Lyytikkälän-Hirsilän kulttuurimaisema
- Längelmäen kulttuurimaisema
- Mouhijärven kirkonseudun ja Tupurlanjärven kulttuurimaisema
- Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden kulttuurimaisema
- Pinteleen kulttuurimaisema
- Pitkäjärven-Päilahden kulttuurimaisema
- Pälkäneen kulttuurimaisema
- Saarikylien ja Vehoniemenkylän kulttuurimaisema
- Suodenniemen kulttuurimaisema
- Talviaisen-Ristijärven kulttuurimaisema
- Urjalan kulttuurimaisema
- Vaskiveden kulttuurimaisema
- Viitapohjan kulttuurimaisema
- Viljakkalan-Harhalan kulttuurimaisema

KARTTA 4. Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi

HÄMEEN VILJELY- JA JÄRVIMAA Keski-Hämeen viljely- ja järviseu

Haralanharju

Hämeenkyrön kulttuurimaisema

Plrkanmaan harjumaisemat

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema

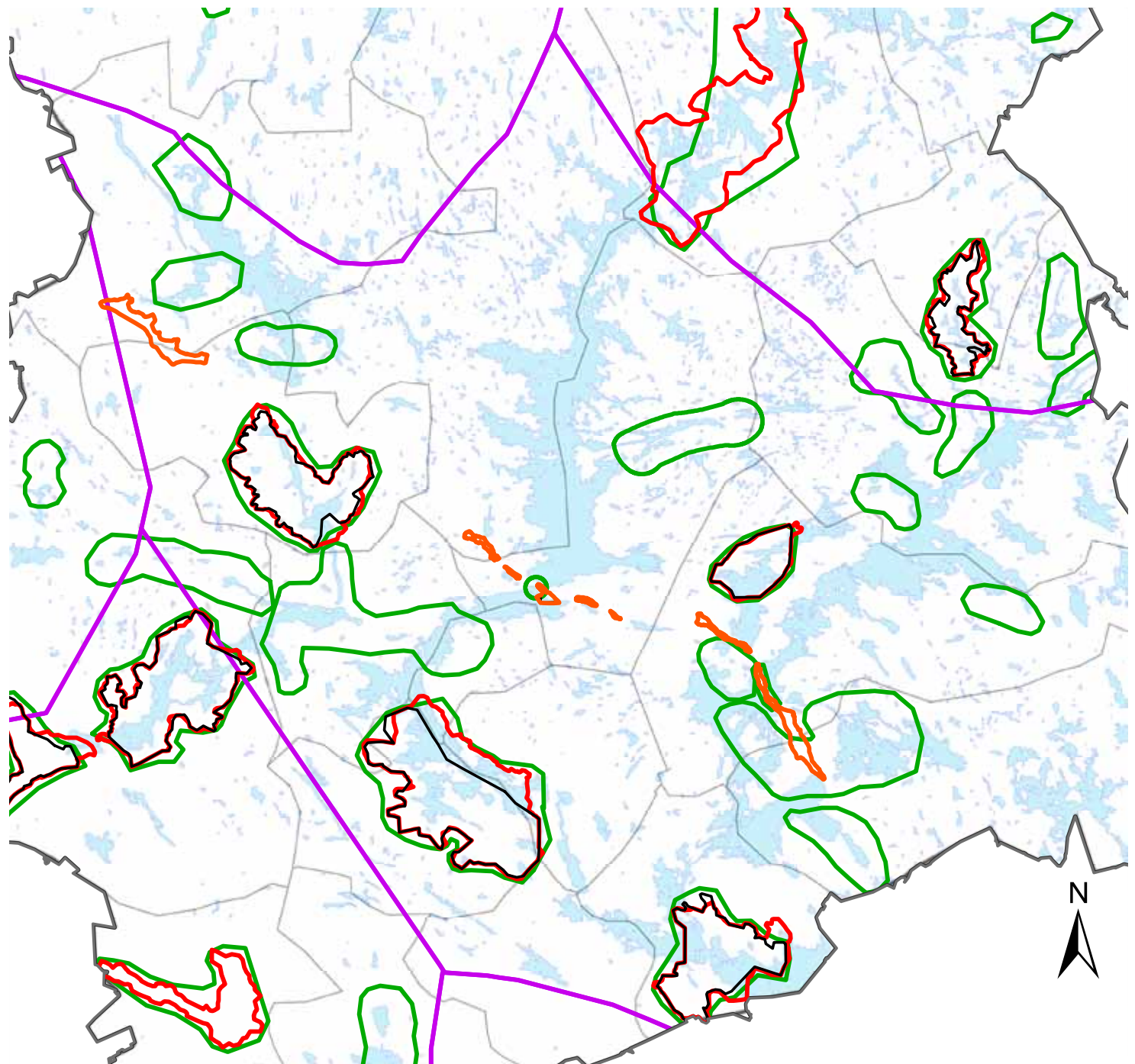
Vesilahden kulttuurimaisema

-

Hämeen viljely- ja järvimaa on osa maantieteellisesti varsin yhtenäistä Järvi-Suomea. Häme poikkeaa kuitenkin niin paljon sekä luontonsa että kulttuurinsa puolesta Itäisestä Järvi-Suomesta, että se on erotettu omaksi maisemamaakunnakseen. Maisemasta näkee, että Hämeessä on viljelty pitempään. Koska maaperä on parempaa, voitiin kaskiviljelystä siirtyä jo kauan sitten pysyvään peltoviljelyyn. Pellot ovat yhä isompia ja tuotanto tehokkaampaa kuin Itäisessä Järvi-Suomessa. Kallioperän peittävät tavallisesti erilaiset moreenikerrostumat, mutta pohjoisessa on paljon jylhiä kallioita. Varsinkin keski- ja eteläosissa on runsaasti maisemassa erottuvia harju- ja reunamuodostumia. Näillä tienoin on myös laajoja ja viljavia savikkoalueita. Suuret järvet ja reittivesistöt luonnehtivat lähes koko aluetta. Keski-Hämeen viljely- ja järviseutua voidaan pitää Hämeen varsinaisena ydinalueena. Vanhin asutus ja viljavat savikot sekä vaihtelevat vesireitit keskittyvät tälle seudulle. Maisema on hyvin monimuotoista ja usein pienipiirteistä. Tämä johtuu paitsi vaihtelevista luonnonoloista, myös monipuolisesta ja pitkään jatkuneesta sekä alkutuotantoon että teollisuuden liittyvästä elinkeinoelämästä. Pitkäaikaista asutusta ja pitkiä kulttuuriperinteitä kuvaa muun muassa keskiaikaisten kirkkojen ja vanhojen talonpoikais- ja kartanorakennusten suuri määrä.

Keski-Hämeen viljely- ja järvisaisuus

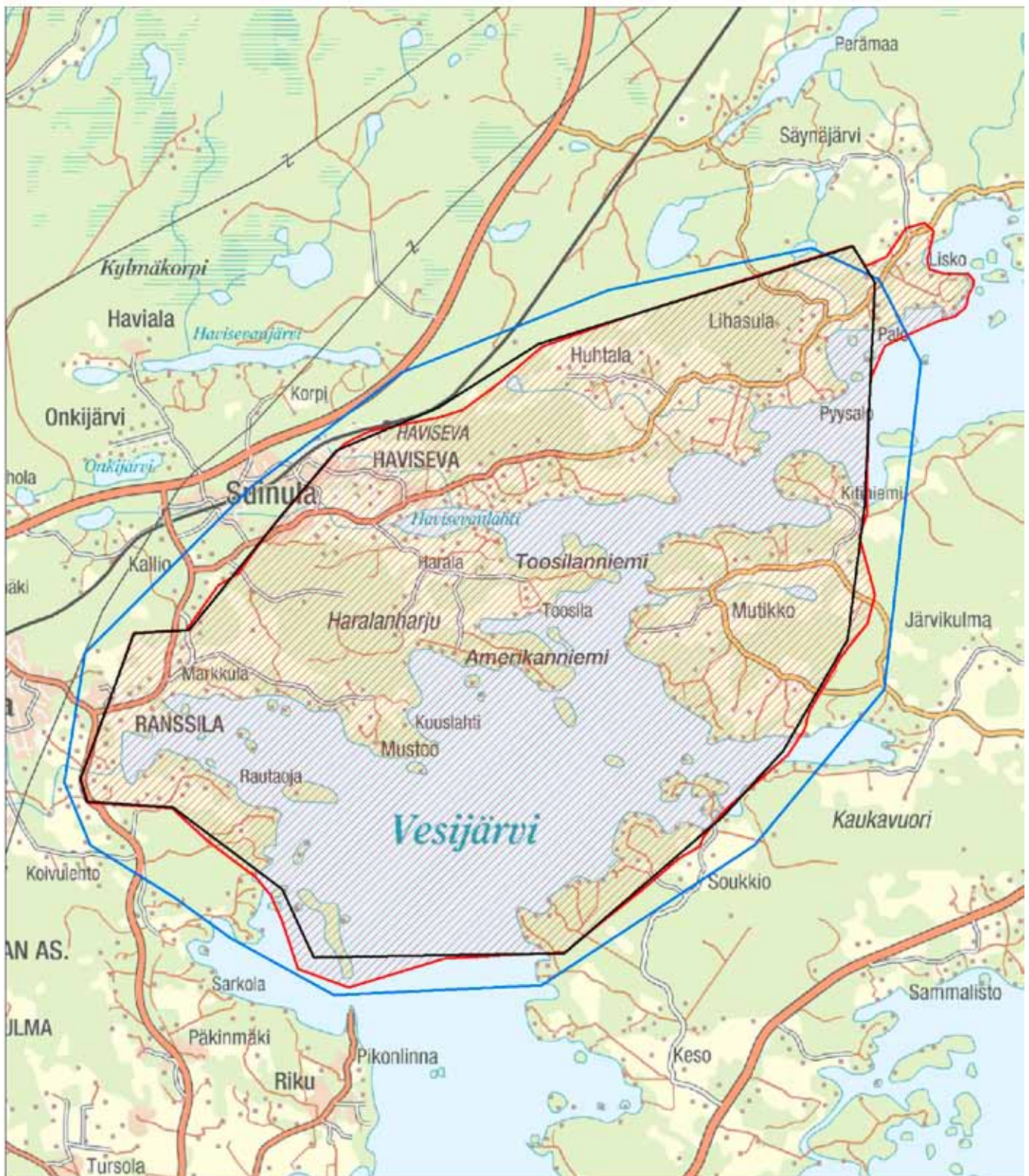
0 5 10 20 Km

© MML lupanro 7/MML/2014

© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

- Maisemamaakuntajako
- Maisemainventointialueet
- Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2013
- Pirkanmaan harjumaisemat
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston päätös 1995)

Haralanharjun kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

© MML lupanro 7/MML/2014
© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

Haralanharjun kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Haralanharju; valtakunnallinen maisemanähtävyys
(valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Kunta:

Kangasala

Arvoluokka:

Valtakunnallinen maisemanähtävyys

Kuvailu:

*"Mä oksalla ylimmällä
oon harjulan seljälteen.
Niin kauas kuin silmään siintää
nään järviä lahtineen."*

*"Ah, kuink' on sun maasi kaunis,
kuink ihana taivahas!
Sä järveimme säihkyellä
suo lempemme tulta vaan!"*

(Z. Topelius: Kesäpäivä Kangasalla)

Kuvat:
(ylhäällä) Haralanharjun näkötorni.
(alhaalla) Näkymä Vesijärvelle.

Haralanharjun maisemia on käyty ihailmassa jo yli 100 vuoden ajan. Haralanharju Kangasalan Suinulassa on monista Pirkanmaan harjuista se, joka vuonna 1853 innosti Zacharias Topeliuksen kirjoittamaan runon ”Kesäpäivä Kangasalla”. Vieraillessaan kesällä 1853 Franssilassa Zachris Topelius kävi Haralan eli Harjulan laella ja tämän innoittamana hän kirjoitti runon Kesäpäivä Kangasalla. Tornin juurella on asiasta muistuttava Topeliuksen muistomerkki. Laulun säveltäjä Gabriel Linsén vieraili siellä kesällä 1863. Haralanharjun näkötorni rakennettiin runon saaman kuuluisuuden myötä vuonna 1895. Torni paloi varomattoman tulen käsittelyn seurauksena. Suinulan Nuorisoseura rakensi paikalle uuden näkötornin kyläläisten luovuttamista hirsistä juhannukseksi 1932. Tornin yli 70 vuotta kestänyt historia päättyi tuhopolttoon 10.1.2007. Uusi torni valmistui 2009. Suinulan nuorisoseura on pystyttänyt graniittisen muistopaaden Topeliuksen ja laulun muistoksi 1949. Korkokuva on asetettu symbolisesti osittamaan Vesijärven yli Roineen ja Längelmäveden suuntaan.

Haralanharjulta ja sen näkötorresta avautuvaa maisemaa hallitsee Vesijärvi lukuisine lahtineen, puustoiset ja nykyisin huviloiden ja kesämökkien täplittämät rannat, metsäiset saaret ja kaukana hohtavat Längelmävesi ja Roine ovat hämäläistä kaukomaisemaa komeimmillaan. Vesijärven kaksi metsäistä saarta Kuttusaari ja Majurinsaari ja osittain rakentamaton Amerikkaniemi ovat luonnontilaisina rantoina harvinaisia tällä asutulla alueella. Maisemat ovat hyvin monimuotoisia ja pienipiirteisiä. Tämä johtuu paitsi vaihtelevista luonnonoloista, myös monipuolisesta ja pitkään jatkuneesta alkutuotannosta. Havisevalahden perukoilla on asutus- ja viljelymaisemaa, jonka läpi vanha maantie kulkee. Lähimaisemassa erottuvat Suinula ja Haviseva, joissa ihmisen viljelytyön jälki ja asumukset liittyvät kauniisti veden, metsien ja harjujen kokonaisuuteen. Näkötornilta näkyy myös hyvin Haralan tilan ja Franssilan kartanon viljelykset. Samoin kauempana näkyy Toosilan kartano, joka on vanha rälssitila ja se kuului 1640-luvulle asti Vääksyn kartanoon. Koivukujan päässä seisova päärakennus on perimätiedon mukaan vanhimmilta osin Kaarina Maununtyttären ajoilta.

Kangasalan maiseman luonnonpiirteitä hallitsee jääkaudella ja sen jälkeisenä aikana syntyneet harjujonot sekä 1600-luvun maankohoaminen. Haralanharju, nimestään huolimatta kohoaa 86 metriä Vesijärven pinnasta mäntyisenä kalliovuorena. Maisemassa silmäkantamattomiin jatkuvat metsät ovat viljavuutta; valitsevana metsätyyppinä on lehtomaisia ja

Kuvat:
(ylhäällä) Graniittinen muistopaasi Topeliuksen ja laulun muistoksi 1949.
(viereinen sivu) näkymiä Haralanharjulta.

tuoreita käenkaali-mustikkatyypin kuusivaltaisia sekametsiä.

Arviointiteksti:

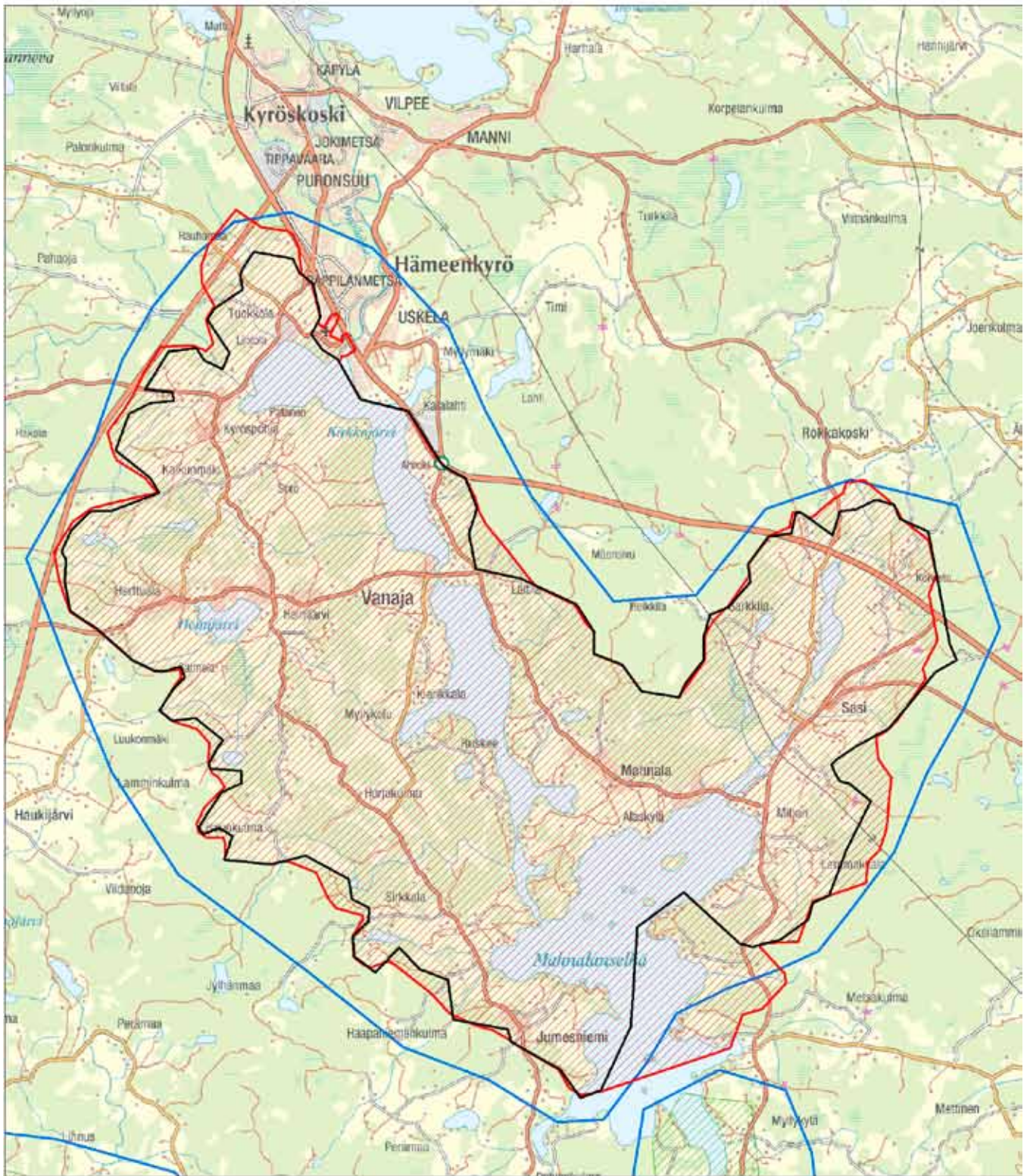
Haralanharju näköaloinen on tullut kansallisesti tunnetuksi Zacharias Topeliuksen kirjoittamasta runosta ”Kesäpäivä Kangasalla”. Alue edustaa keskihämäläistä maiseman ihannetta, johon olennaisena osana kuuluvat vesistöjä halkovat harjut ja näköalapaikat. Haralanharjulta avautuu laajat näköalat yli kansallisen leiman saaneen vesistö- ja kulttuurimaiseman. Seutu on tyypillistä Keski-Hämeen viljely- ja järvisuuta, jossa vanha asutus ja viljavien savikkojen viljelyalueet, harjut sekä vesireitit vuorottelevat. Haralanharjun arvot ovat säilyneet muuttumattomina.

Rajaus:

Rajausta laajennetaan käsittämään Liskonniemen viljelykset.

Hämeenkyrön kulttuurimaisema

- Endotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

© MML Iupanro 7/MML/2014
© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

Hämeenkyrön kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Hämeenkyrön kulttuurimaisema; valtakunnallinen (valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Kunta:

Hämeenkyrö

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuvailu:

Maisema-alueen selkärankana ovat voimakaspiirteinen harju, alueen poikki kulkevat murroslaaksot sekä järvet, joihin laajat kumpuilevat viljelykset laskeutuvat. Voimakkaiden ja kauniiden luonnonpiirteiden sekä vuosisatoja jatkuneen maanviljelyn muovaama maisema on harvinaisen eheä. Suurten korkeusvaihtelujen ansiosta avautuu useita vaikuttavia näkymiä harjujen rinteitä mutkittavalta vanhalta Pohjanmaantieltä. Maastokuviot ovat pääosin suurpiirteisiä. Laajat ja avoimet viljelykset sekä harjujen ja moreenikumpareiden lakiosia peittävät metsät ovat tyypillisiä. Maisemakuvan monipuolisuutta täydentävät vanhojen talonpoikaistilojen komeat rakennukset ja monin paikoin edelleen laidunnettavat niityt ja haat. Maisemakuvassa kivilajit näkyvät selvästi. Järven länsipuolella maisema on jouheasti kumpuilevaa, mutkallista. Pehmeä liuskekivi on jääkausien aikana kulunut alavaksi ja pyöreämuotoiseksi. Järven itäpuolella kova granodioriitti näkyy selkeänä ja jylhänä maisemana. Kallioperän murtumalinjat eli murroslaaksot näkyvät selkeinä, suorina ja syvinä laaksoina esim. Kirkkojärven ja Mahnalanselän vesistöissä sekä Sarkkilanjärven laaksossa.

Alueen asutus on hyvin vanhaa ja harjujen rinteet sekä järvien rannat ovat vuosisatoja olleet viljelyksessä. Vanhimmat tiedot ovat kivikauden esikeraamiselta kaudelta (6500-

Kuvat:
(ylhäällä) Karjatalous ylläpitää perinteistä kulttuurimaisemaa.
(alhaalla) Kumpuilevat pellot ja vesistöt ovat tyypillistä Hämeenkyrön kulttuurimaisemalle.

4200 eKr.), jolloin Mahnalanharjun etelärinteellä on ollut ainakin kaksi asuinpaikkaa. Mahnala on tietävästi ollut alueen merkittävin rautakautinen kylä, josta muut lähikylät ovat saaneet asutuksensa. Vanhat historiallisen kylänpaikat ovat edelleen asuttuja ja kivi-kautiset kohteet sijaitsevat nykyisillä pelloilla. Asutus on sijoittunut perinteisesti harjujen ja selänteiden rinteille, notkelmiin ja satulakohtiin, jotka ovat otollisten rinneviljelysten ja -laidunten sekä hyvien kulkureittien tuntumassa. Kyläasutus muodostuu lähinnä vanhoista talonpoikaisista maalaistaloista, jotka sijaitsevat rinteillä ja kumpareilla metsän ja viljelysten vaihtumisvyöhykkeellä. Paikoin tilat muodostavat tiiviitä rykelmiä. Savikkoiset ja lämpimät rinteet ovat viljavuutta ja suotuisia myös hedelmän- ja marjanviljelylle, jotka nykyisin harjoitetaan yleisesti.

Hämeenkyrö on säilyttänyt perinteisen elinkeinorakenteensa suhteellisen hyvin. Maanviljely ja karjanhoito ovat edelleen elinvoimaisia, mikä näkyy viljely- ja laidunmaiden yleisyytenä. Ympäristö on hyvin hoidettua ja asukkaiden aktiivisuus näkyy maisemassa. Hämeenkyrön maisemahankkeet saivat kansallisen maisemapalkinnon vuonna 2008. Seudun kauneuden ja monipuolisuuden ovat havainneet monet kuvataiteilijat sekä etenkin F.E. Sillanpää, joka on lukemattomissa maaseutukuvauksissaan kertonut vaikuttavasti kotiseutunsa luonnosta ja maisemista sekä ihmisen elämästä. Sasin viljelys- ja laakson maisemat

ovat suomalaisille tuttuja useista suomalaista maaseutua kuvanneista elokuvista.

Alueen maisemakuvaa rikkoo voimakkaimmin harjujen soranotto. Mahnalanharjulla on useita soranottoalueita, jotka enimmäkseen sijaitsevat riittävän suojametsän takana ja osa on jo vanhoja ja osittain metsittyneitä. Kirkkojärven rannat ovat paikoin kärsineet omakoti- ja loma-asutuksesta. Maantien varteen on noussut joitain perinteiseen rakennuskantaan sopeutumattomia uudisrakennuksia. Valtatien linjaaminen Sarkkilanjärven laakson ja Kalalahden poikki sekä kirkonkylän halki sekä Sasin kylätien oikaisu Ketunkivenkankaan länsireunaan pitkin valtatielle ovat tuoneet muutoksia maisemaan, sen hahmottumiseen ja kokemiseen.

Maisema-alueella tulee hienosti esiin seudun luonnonpiirteiden vaihtelevuus ja monipuolisuus. Topografia on selvästi ympäristöään vaihtelevampi johtuen muun muassa monipuolisista harjumuodostelmista.

Arviointiteksti:

Hämeenkyrön kulttuurimaisemat edustaa Keski-Hämeen viljely- ja järvisseudulle ominaista vaihtelevaa ja perinteistä kulttuurimaisemaa parhaimmillaan. Maisema-alueen arvot perustuvat alueen maisemarakenteeseen ja kulttuurihistoriaan. Maisemalla on myös symbolisia arvoja suomalaisena kansallismaisemana

sekä F.E. Sillanpään synnyinseutuna. Voimakkaiden ja kauniiden luonnonpiirteiden sekä vuosisatoja jatkuneen maanviljelyn muovaama maisema on harvinaisen eheä. Maisema-alueella tulee hienosti esiin seudun luonnonpiirteiden vaihtelevuus ja monipuolisuus. Topografia on selvästi ympäristöään vaihtelevampi johtuen muun muassa monipuolisista harjumuodostelmista.

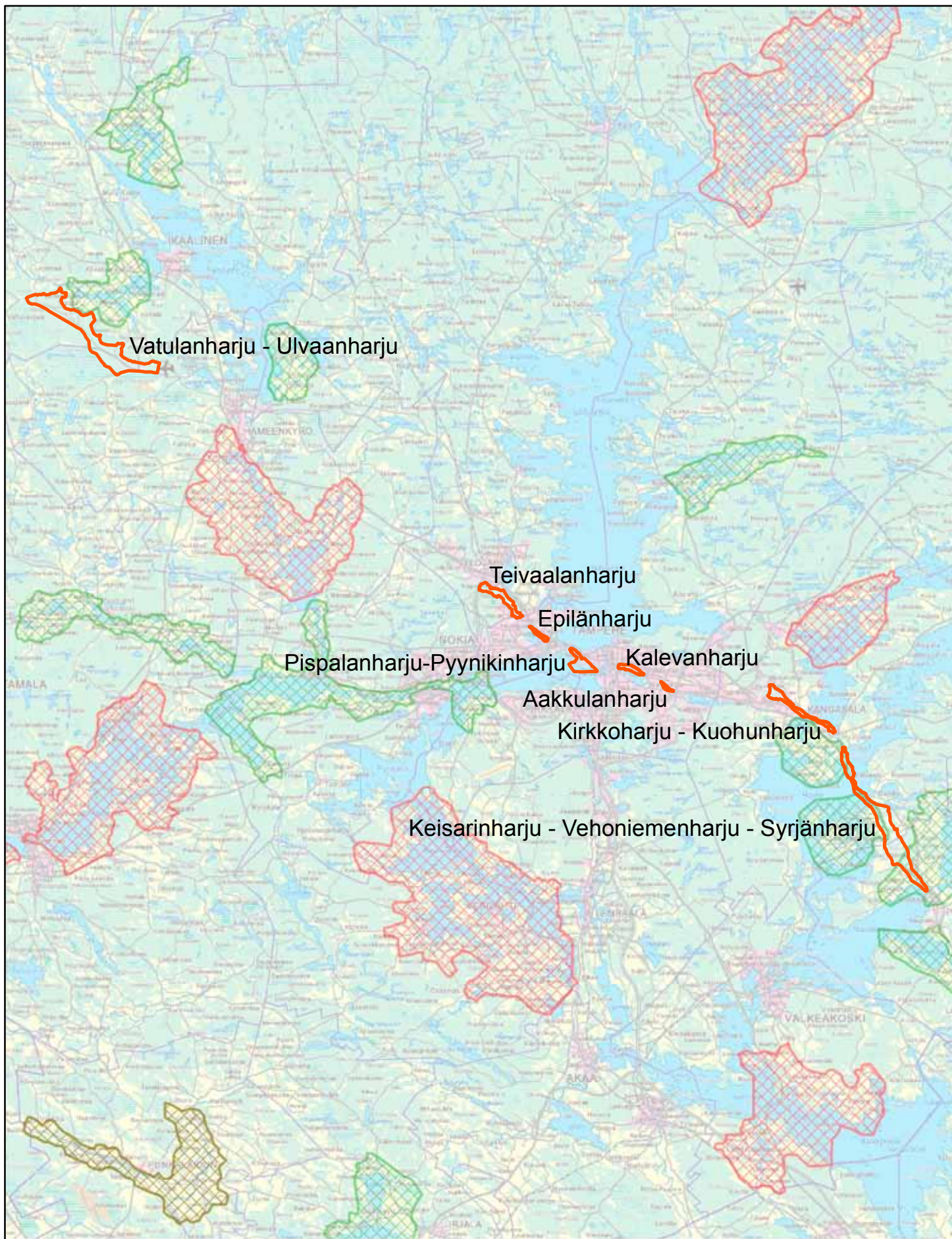
Rajaus:

Rajausta laajennetaan eteläosassa kattamaan osan Mustikkavuoresta sekä Jyrälänvuoresta. Ketunkivenkankaan maanottoalue on rajattu pois maisema-alueelta.

Kuvat:
(ylhäällä) Sarkkilanjärvi rantoineen on yksi näyttävimmistä kohteista maisema-alueella.
(alhaalla) Puoliavointa rantamaisemaa.

Pirkanmaan harjumaisemat

 Pirkanmaan harjumaisemat (ehdotus)

 Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (ehdotus)

 Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (ehdotus)

0 5 10 km

© MML lupanro 7/MML/2014

© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

Pirkanmaan harjumaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Pyynikki; valtakunnallinen maisemanähtävyys, Vehoniemenharju; maakunnallinen maisemanähtävyys

Maisema-alueen uusi nimi:

Pirkanmaan harjumaisemat

Kunta:

Hämeenkyrö, Ikaalinen, Kangasala, Pälkäne, Tampere, Ylöjärvi

Arvoluokka: Ehdotus valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi

Kuvailu:

Pirkanmaan harjumaisemien kohteiksi on valittu harjuja, jotka ovat merkittäviä kulttuurihistoriallisesti sekä geologisesti. Osa harjuista on rakennettuja, osa luonnontilaisia ja useilla niistä on rakennettuja näköalapaikkoja.

Merkittävin Pirkanmaan maisemakuvaa muokannut yksittäinen tekijä on viimeinen jääkauden aikainen mannerjää ja sen sulamisvedet. Mannerjään sulaessa ovat syntyneet Pirkanmaalle tyypilliset pitkittäis- ja poikittaisharjut. Erialaisten vesivaiheiden aikoina vesi oli eri korkeudella pitkiäkin aikoja. Nykyisessä harjumaastossa onkin nähtävissä useita rantamuotoja kuten muinaisrantoja, rantavalleja ja dyynejä. Pirkanmaan maakuntaa halkoo useita jääkauden loppuvaiheen aikana syntyneitä harjunoja. Harjujen ikä on 12 000-10 000 vuotta. Pirkanmaan merkittävin näin syntynyt saumamuodostuma ulottuu Pälkäneen Syrjänharjasta Kangasalan Vehoniemen ja Tampereen Pyynikin kautta Ikaalisten Vatulan- ja Ulvaanharjuun yhtyen Hämeenkanhaaseen.

Harjut ovat ympäristöstään selvästi erottuvia ja maisemakuvassa hallitsevia. Karu harjumaasto, rehevä kulttuurimiljö ja vesistöjen vuorottelu antavat maisemakuvalle luonnonelementtien hallitsevat kehykset. Pirkanmaan harjut ovat voimakasmuotoisia ja ne muodostavat pitkiä jaksoja. Ne ovat muodostaneet kulkuväylän tyyppinsä mukaisille kasveille ja eläimille sekä myöhemmin ihmiselle. Harjut ovat merkittäviä myös kulttuurihistorian kannalta. Paitsi kulkuväyliä, niiden liepeet ovat olleet sopivia asuinpaikkoja. Harjut ja niiden ympäristön suotuisampi ilmasto ja niitä ympäröivä ravinteikas maaperä kasveineen ja eläimistöineen ovat tarjonneet edellytykset jo hyvinkin varhaiselle asutukselle. Harjuille on syntynyt aivan omanlaisen-

Kuvat:
(ylhäällä) Vehoniemen näkötorni
(alhaalla) Kirkkoharjun näkötorni.

sa asutus, joista Tampereen Pispala on erinomainen esimerkki.

Valtakunnalliseen harjijensuojeluohjelmaan kuuluvat Vehoniemenharju, Keisarinharju sekä Vatulanharju-Ulvaanharju.

Keisarinharju-Vehoniemenharju-Syrjänharju

Syrjänharju

Syrjänharju on ympäristöstään selvästi erottuva, geologisesti ja maisemallisesti merkittävä harju. Harjulle ovat tyypillisiä syvät lukot eli supat, jääkauden suurten jäälohkareiden sulaessa muodostuneet kuopat, joista suurin on 30 m syvä Raatolukko. Syrjänharju liittyy tie- ja vesimaisemaan sekä taajaman ja maaseudun kulttuurimaisemaan alueelta erottuvana selänteenä.

Syrjänharju liittyy Kosken-Tampereen saumamuodostumajaksoon. Harju kohoaa ympäristöstään noin 50 metriä. Harjun keskellä on peräkkäin lukuisia suppia, joista jotkut ovat 25-35 metriä syviä. Huomattava osa Syrjänharjusta on luonnonsuojelulla rauhoitettu ja se on poikkeuksellisen luonnontilaisena säilynyt aarnimainen alue. Harjun läpi kulkee maantie. Harju

Kuva: Näkymä Vehoniemenharjulta.

on vaikuttanut ratkaisevasti Pälkäneen asutuksen vaiheisiin. Alueelta avautuu varsin laajat, upeat Epaalan ja Kuulialan sekä Mälkilän viljelymaisemanäkymät ja järvien sinertävät selät. Syrjänharju edustaa kaunista maisemakuvaa merkittävine luonnon arvoineen ja erikoisine luonnonesiintymineen.

Vehoniemenharju

Vesimaisemaan, maaseudun kulttuurimaisemaan ja liikenneväylien maisema-alueeseen ympäristöään hallitsevana selänteenä liittyvä, geologisesti ja maisemallisesti erittäin merkittävä harju. Kaakkoispäässä on selännelaajentuma harjuhautoineen ja -kuoppineen, matalia sivuselänteitä ja -harjanteita. Muodostuman rinteillä on useita edustavia muinaisrantoja, joissa on törmiiä ja terasseja. Punamultalukko on Vehoniemenharjulla sijaitseva mannerjään vetäytyessä syntynyt noin 40 metriä syvä suppa eli harjukuoppa, joka on luultavast pohjoismaiden suurin. Längelmävesi ja Roine leikkaavat harjujakson Vehoniemen Kaivannossa. Vesistöt kuuluvat Kokemäenjoen vesistöalueeseen.

Alueen kautta kulkee valtatie, harjun laella kiemurtelee vanha maantie ja metsäteitä. Vehoniemen ensimmäinen näkötorni on rakennettu vuonna 1892. Se

oli muutaman metrin korkuinen lava, jonne noustiin sisäänrakennettuja portaita pitkin. 1900-luvun alkupuolella Kangasala joutui valtavyilyltä sivuun. Vasta autoilun lisääntyminen aloitti Kangasalan harjuille uuden aikakauden. Vehoniemen harjulle rakennettiin hotelli ja ravintola. Matkailijoita riitti aina 1960-luvulle saakka, jolloin uusien pääteiden valmistuttua ravintola jäi sivuun. Ravintola toimi harjulla vuoteen 1980, jonka jälkeen samalle paikalle rakennettiin Vehoniemen automuseo. Nykyinen näkötorni on rakennettu vuonna 1927.

Laajat järven ulapat korostavat Vehoniemenharjun vaikutusta maisemakuvassa. Vehoniemenharju on osa laajaa Pälkäneeltä Ylöjärvelle kulkevaa voimakasmuotoista saumamuodostumaa. Tiet ja asutus myötäilevät harjun alaliepeitä. Harjun eteläpuoliselle osalle Vehoniemeä on tunnusomaista melko laajat avoimet ja tasaiset peltoaukeat, josta avautuu näkymiä järvelle.

Pääosin harjuselänne on 25-50 metriä korkea, suurin lakikorkeus on 140m mpy ja 60m Roineen ja Längelmäveden pinnasta.

Keisarinharju

Keisarinharju on vesimaisemaan, maaseudun ja osin pienen taajaman kulttuurimaisemaan sekä liikenneväylien maisema-alueeseen liittyvä harju, joka on ympäristöönsä hallitseva, geologisesti ja maisemallisesti erittäin merkittävä. Kosken-Tampereen saumamuodostumajaksoon kuuluva alue käsittää suurehkon saumarajuselänteen ja sen rinteillä on useita edustavia muinaisrantoja, melko monipuolista harjukasvillisuutta ja vaikuttavia harjumaisemia. Harjun näkötorresta aukeaa näkymät Liuksiala-Tiihalan kulttuurimaisemaan.

Alue edustaa kansallismaiseman luonteista merkittävää kaunista maisemakuvaa ja sillä on luonnon merkittäviä kauneusarvoja ja merkittäviä erikoisia luonnonesiintymiä.

Keisarinharju on saanut nimensä keisari Aleksanteri I:n poikettua vuonna 1819 sen rinteillä. Ensimmäinen näköalaviljonki rakennettiin harjulle tätä tapausta varten. Aiemmin harjua kutsuttiin Syrjänpöytäksi. Myös Ruotsin kuningas Kustaa III (v. 1775) ja keisari Aleksanteri II ovat ihastelleet harjun maisemia. Keisarinharju sijaitsee yhden Suomen vanhimman tien eli Hämeenlinnasta Vaasaan johtaneen Kyrökankaan tien varrella. Nykyinen Keisarinportaiksi nimetty näköalapaikka rakennettiin 2010.

Kirkkoharju-Kuohunharju

Kirkkoharju

Alueella on Isolukon luonnonsuojelualue, joka muodostuu neljästä isosta noin 30-40 metriä syvästä supasta sekä pääselänteen eteläsivulla olevasta, noin 600 m pitkstä, 100-150 m leveästä ja 30-35 m syvästä supasta eli Isolukosta. Alueen keskiosa, lakiosa ja pohjoispuoli ovat maakunnallisesti arvokasta harjualueetta. Muodostuman koillisrinteellä on kaksi allekkaista muinaisrantoa. Alue rajoittuu lounaissivultaan taajamaan, soranotto- ja teollisuusalueeseen sekä luoteisosastaan suurehkoihin maa-aineksen ottamisalueisiin. Kaakkoispäässä on näköalapaikka ja lisäksi alueella on valaistuja kuntoreittejä. Kirkkojärven Natura-alue sijoittuu osittain pohjavesialueen kaakkoisosaan.

Kirkkoharju on osa mittavaa saumamuodostumaa, joka alkaa Salpausseliltä ja jatkuu Kangasalan ja Tampereen kautta Hämeenkyröön. Kirkkoharjun pohjoispuolella levittäytyy Vesijärven rannalla viljelystasanko, jota elävöittävät pappilan, Sorolan kartanon ja Tavelan tilan talouskeskukset, puistokujanteet ja puutarhat.

Kuohunharju

Kangasalan kirkonkylän kulttuurimaisemaan keskeisenä liittyvä, järvien välisellä kannaksella sijaitseva, osaksi myös valtatie maisema-alueeseen liittyvä Kuohunharju kuuluu Kosken-Tampereen saumamuodostumajaksoon. Alue käsittää osan suurehkoa selännettä, sen rinteillä on muutamia muinaisrantoja sekä melko edustavaa kasvillisuutta. Lähes luode-kaakko-suuntainen selänne on noin kaksi kilometriä pitkä, 200 m leveä ja noin 38 m korkea (Vesijärven pinnasta laskettuna).

Kuohunharjulta avautuvat poikkeuksellisen kauniit maisemat Vesijärven eteläosiin ja Riunkylän kulttuurimaisemaan. Kaukomaisema ulottuu aina Haralanharjulle asti yli laajan järvenselän ja etualalla olevat pikkuluodot ovat innoittaneettaidemaalari Einar Ilmonia. Kangasalan kirkonkylä sijaitsee Kirkkoharjun ja Kuohunharjun välisessä painanteessa.

Aakkulanharju

Aakkulanharju on osa geologisesti ja maisemallisesti merkittävää Tampereen kantakaupungin läpi kulkevaa harjujaksoa. Metsäinen harjujakso toimi vanhana

kulkureittinä Tammerkoskelta itään. Messukylän uusi kirkko valmistui 1879 Aakkulanharjulle ja sen itäpuolinen hautausmaa otettiin käyttöön 1891. Messukylän vanha ja uusi kirkko hautausmaineen muodostavat niiden välissä sijaitsevista uudisrakennuksista huolimatta merkittävän maisemakokonaisuuden, johon liittyy lisäksi Messukylän vanha koulukeskus. Merkittävään säilynyt harjun osa on Aakkulanharjun etelärinne, jossa kasvaa arvokasta harjulajistoa.

Kalevanharju

Kalevankangas sijaitsee Tampereen kaupunkirakenteen sisässä. Kalevankangas edustaa Yoldianmeren rantatasannetta ja on vanha paikallisen nimi. Kaleva lie-nee merkinnyt jättiläistä ja Kalevankangas siten jättiläisen kangasta. Harju toimi jo varhain kulkuväylänä. Harjun lakea halkoo itä-länsi-suuntainen ajoväylä, jonka eteläpuolella, harjun etelärinteellä sijaitsee hautausmaa ja asuntoalueita. Ajoväylän pohjoispuolinen alue on suosittua ulkoilualueita. Kalevankankaan hautausmaa kertoo paikkakunnan kasvusta suurkaupungiksi ja sen edesmenneestä asujaimistosta. Hautausmaalle on haudattu lukuisia koko Suomen henkisen ja aineellisen kulttuurin merkkihenkilöitä. Vuonna 1880 käyttöön vihitty hautausmaa on rakentunut eri hautaus-ustapojen ja istutustyylien muodostamista osista. Sitä on laajennettu viisi kertaa, muistolehto vuodelta 1970

on uusista alueista nuorin. Hautausmaan länsipuolella sijaitsi valtion yleinen sairaala, jonka H-kirjaimen muotoinen päärakennus sisältää jugendin ja klassismin piirteitä. Kalevankankaalla käytiin 1918 siihen asti Pohjoismaiden suurin taistelu.

Pispalanharju-Pyynikinharju

Pispalanharju

Pispalanharjua pidetään maailman korkeimpana so-raharjuna. Se on osa Ensimmäiseltä Salpausselältä Kosken ja Lammin pitäjien kohdalta alkavaa ja Pälkäneen, Kangasalan, Tampereen, Ylöjärven ja Hämeenkyrön kautta edelleen luoteeseen jatkuvaa harjumuo-destumaa. Muinaiset meret ovat muovanneet harjuun rantavalleja. Pispalanharjun ydin, sen korkein osa on soraa. Soraisen pintaosan alla esiintyy paksuja hieta- ja hiesupatjoja. Karkeassa harjuaineksessa on runsaasti pyöreitä irtokiviä, pulterikiviä.

Pispalanharju on komea ja vaikuttava maisema- muoto, joka kapeana ja jyrkkärinteisenä rajaa eteläs- sä olevan Pyhäjärven ja pohjoisessa sijaitsevan Näsi- järven maisematilat erillisiksi. Harjulla ja sen viereisillä korkeilla kallioilla olevilta näköalapaikoilta pystyy ha- vaitsemaan ylimpänä horisontissa jatkuvien kumpui- levien harjanteiden ketjun. Korkeuskäyriä vasten koh- tisuorien teiden ja porrasteiden suuntaisena avautuu

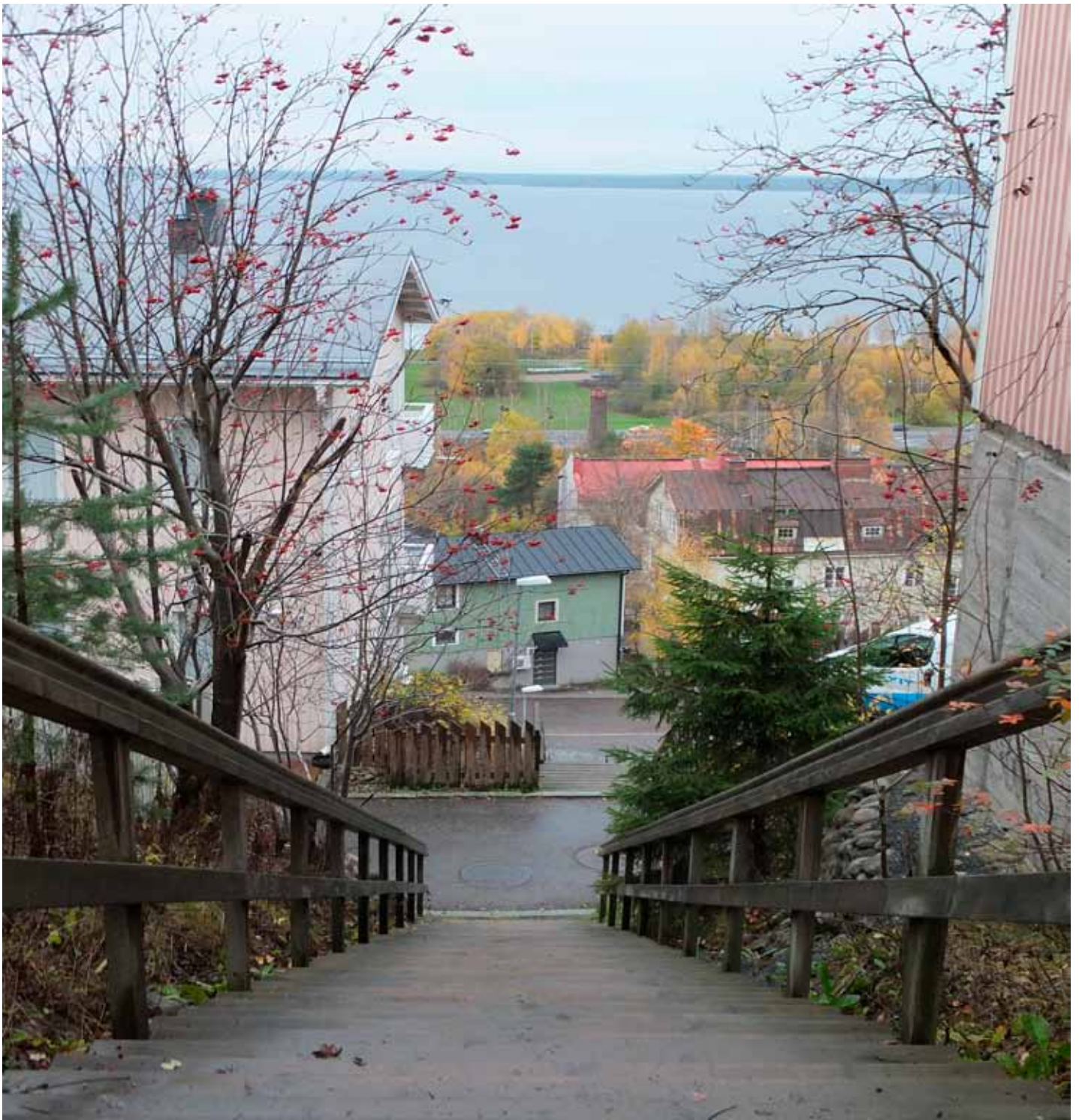

kapeita ja pitkiä näkymiä järville. Pispalan rinteet ovat niin jyrkkiä, että näkymä Pyhäjärven suuntaan on käytännössä sen aluejulkisivu, josta yksittäiset rakennukset ovat tunnistettavissa. Tämä julkisivu on merkittävä ja tunnusomainen Pispalan näkymä.

Pispalasta nähdään ja Pispala näkyy maisemassa. Pispalanharju on Pirkanmaan harjumaisemien harjuista rakennetuin. Työväen asuttamasta Pispalasta on tullut käsite suomalaisessa omatoimisessa asuntorakentamisessa ja kansalliskirjallisuutemme

kautta se on tullut kaikille tutuksi. Pispalan näkymät ovat Suomessa ainutlaatuisia. Sekä näkymät rakennusten lomitse järville että näkymät järvien suunnasta Pispalaan ovat näyttäviä. Pispalassa on useita näköalapaikkoja, joista aluetta on kuvattu eri aikoina. Erittymisesti I.K.Inha on valokuvannut Pispalan maisemia. Lauri Viita puolestaan kuvasi tuotannossaan Pispalan kasvun vuodet. Viidan kotitalo on Pispalan työläisasunnoista ainoita jotka ovat säilyneet tähän päivään asti.

Kuvat: Vasemmalla näkymä Pispalasta Pyhäjärvelle
Alla näkymä Pispalan portaita pitkin Näsijärvelle

Pyynikinharju

Tampereen kaupungin sydämessä sijaitsevaa Pyynikin harjua pidetään yhtenä maailman korkeimmista harjumuodostumista. Harjun korkein kohta on 162 metriä meren- ja 85 metriä Pyhäjärven yläpuolella. Huomattavana nähtävyytenä tunnettu Pyynikki on luonnonsuojelullisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas. Samalla se on suosittua virkistysaluetta.

Pyynikinharju kuuluu 200 kilometriä pitkään harjujaksoon, joka alkaa Salpausselältä ja jatkuu kaakkoisluoteissuunnassa Kankaanpäähän saakka. Pyynikin harju on näistä harjuista korkein. Muinaiset meri- ja järvivaiheet ovat muotoilleet sen rinteille rantatörmä ja -valleja: selvin muinaisranta on 125 metrin korkeudessa oleva Yoldiameren rantatörmä. Harjuosan lisäksi Pyynikkiin kuuluu moreeniselänne ja kauan ennen jääkautta muodostunutta peruskalliota, johon kuuluu mm. jyrkkäreunainen kalliopaljastuma harjun lounaisosassa. Siihen kuuluvat mm. Varalan kalliot. Harjun järeä männikkö on pääosin 130-200-vuotiasta. Pyhäjärven rannassa kasvavat Suomen pohjoisimmat kynäjalavat, ja alueella on myös komea tervaleppämetsikkö. Harjun maisemien suojelu alkoi vuonna 1830, jolloin puiden hakkuu kiellettiin.

Kansanpuistoksi Pyynikki muodostettiin 1830-luvulla. Kansanpuisto on toiminut lukuisten juhlien näyttämönä 1800-luvun loppupuoliskolta lähtien. Pyynikillä järjestettiin vuonna 1888 ensimmäiset valtakunnalliset laulu- ja soittojuhlat. 1800-luvulla harju myös muuttui ulkoilualueeksi ja sinne tehtiin kävelyretkiä.

1800-luvun lopulla teollistumisen myötä ranta-alueella nousi tehtaita sekä haulitorni, joka myöhemmin siirrettiin Pispalaan. Vuonna 1856 perustettu Tampereen tulitikkutehdas purettiin 1900-luvun alussa ja rakennuksesta ovat jäljellä vain perustukset. Trikootehdas perustettiin 1890. Tehtaan teollinen kultakausi ajoittui 1900-luvun keskivaiheille. Lähes vuosisadan kestänyt teollinen toiminta Pyynikillä loppui 1996. Ranta oli jäädä teollisuuden käyttöön, mutta 1908 asemakaavassa se jätettiin puistoalueeksi.

Massiivisten tehdasrakennusten oheen Pyynikin rinteiden juurelle on mahtunut monenlaista toimintaa; kylpyläranta raivattiin vuonna 1931, siitä itään sijainnut Palomäen uimalaitos toimi 1908-1962, Varalan urheilupuisto perustettiin vuonna 1911 Varala-nimisen huvilan paikalle, Rosendahlin ravintola purettiin 1970 ja paikalle rakennettiin hotelliravintola Rosendahl vuonna 1977. Pyynikki toimi myös moottoriurheilun näyttämönä: Pyynikin ajot ajettiin 34 kertaa 1932-1971; 1962 ja 1963 ajettiin MM-osakilpailut. Vuonna 1888 Pyynikin harjun huipulle rakennettiin puinen Ilomäen näkötorni, joka tuhoutui osin vuonna 1918 käydyissä taisteluissa. Tilalle rakennettiin Vilho Kolhon suunnittelema kivinen näkötorni 1929. Pyynikillä on mahdollista ulkoilla kaikkina vuodenaikoina. Harjulla on paljon polkuja ja kävelyteitä. Luontopolun varrella on kuntoilukatos. Osa reiteistä on valaistu ja talvisin ne toimivat hiihtolatuina. Rannassa on leikkikenttä, palloilukenttiä ja tenniskenttiä. Harjulla on luontopolku, jonka varrella on useita näköalapaikkoja.

Pyhäjärven pohjoisrannalla kohoavat Pyynikin metsäiset rinteet ovat maisemallisesti merkittävä kaupunkikuvan jäsentäjä. Harjun laella olevasta näkötorjasta avautuvat maisemat sekä Puhäjärvelle että Näsijärvelle. Harjun rinteillä ja laella on järeää harjumännikköä, kun taas Pyhäjärven rannassa rehevät lehtipuut, kalliit ja rantahietikot sekä monenlaisten ihmistoimintojen muovaamat miljööt kesäteatterista tehdasympäristöön ovat maiseman hallitsevat elementit.

Kuvat: Viereisen sivun kuvassa näkymä Pyynikin näkötorjasta Tampereen keskustaan päin. Yllä kuvassa Pyynikin näkötorni.

Epilänharju

Epilänharju on osa maisemallisesti ja geologisesti merkittävää kaupungin halki kulkevaa harjujaksoa. 1700-luvun kartassa Epilänharjulla kulki kaksi tietä: lounaisrinteellä tie Nokialta Ylöjärvelle sekä tie harjun laella ja pohjoisreunassa Tammerkoskelta Ylöjärvelle. 1500-luvun maakirjojen Epilä-niminen talo antoi nimensä asuinalueelle ja harjulle. Paikallisesti harjua nimitettiin myös Pirunharjuksi. Harju on arvokasta kasvialuetta ja siellä on myös muinaisia rantatörmä ja suppa.

Teivaalanharju

Ylöjärven-Hämeenkyrön harjujakso edustaa kaunista maisemakuvaa ja sillä on merkittäviä erikoisia luononesiintymiä. Lisäksi se on yhdyskuntien vedenhankinnalle tärkeää pohjavesialuetta. Teivaalanharju on taajaman kulttuurimaisemaan ja liikenneväylien maisema-alueeseen liittyvä, ympäristöstään selvästi erottuva, geologisesti ja maisemallisesti merkittävä ja monikäytön kannalta tärkeä leveälakinen ja yli 30 m ympäristöstään kohoava harjuselänne. Soppeenmäessä harju on jyrkkärinteinen. Harju on virkistyskäytössä ja alueella on kuntopolkuja. Harjun laella on tv-masto, vesitorni ja taistelukaivanto

Alueella sijaitsee runsaasti suppakuoppia, jotka ovat enimmillään 25-30 m syviä. Runsaimmin suppakuoppia on Soppeenmäen länsipuolella. Useat suppakuopat ulottuvat pohjaveden pinnan alapuolelle, jolloin suppaan on syntynyt harjulampi. Rinteillä on lukuisia muinaisrantoja ja maston kohdalla on lohkarainen rantavalli 160-165 m mpy. Ylöjärven harjujaksolla on jopa 10-20 m korkeita rantatörmä, jotka jatkuvat maastossa satojakin metrejä selvinä penkereinä. Harjumasmalo on Ylöjärven kaupungin nimikkokasvi ja sitä esiintyy Teivaalanharjulla.

Vatulanharju-Ulvaanharju

Maaseudun kulttuurimaisemaan, ympäristöään hallitseva, geologisesti ja maisemallisesti erittäin merkittävä harjualue. Muodostuma kuuluu geologisesti erittäin merkittävään Hämeenkaan saumamuodostumaan ja on sen arvokkaimpia osia. Vatulanharju on lähitienoon selvästi korkein kohta ja se kohoaa 104 m läheisen Kyrösjärven pinnan ja 40-50 m kallioiden huippujen yläpuolelle. Muinaisen Itämeren historian tutkimuksen kannalta alue on merkittävä, sillä sen laki on vedenkoskematon aluetta ja rinteillä on runsaasti

rantavalleja. Alue edustaa kaunista maisemakuvaa ja sillä on luonnon merkittäviä kauneusarvoja ja erittäin merkittäviä erikoisia luonnonesiintymiä. Ulvaanharju on enimmäkseen hyvin loivarinteinen. Harjun pohjoisreuna on säännöllisen kaareileva pohjoisesta aktiivisesti virranneiden jäätikön osakielekevirtojen reunan mukaisesti. Rinteellä on rantakivikko ja lieveosissa useita rantavalleja.

Harjun halki kulkee historiallinen Hämeenkaan maantie. Lisäksi alueella on kuntoliikuntareittejä, kilpailutoimintaa ja harju on suosittu näköalapaikka ja retkeily-kohde.

Arviointiteksti:

Pirkanmaan harjumaisemat esittelevät Pirkanmaan maakunnan maisemakuvan merkittävimmän ominaispiirteen yhdessä vesistöjen kanssa. Harjut ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kulkureitteinä, asutuksen sijoittumisessa sekä matkailullisesti näköalapaikkoina. Harjuilla on runsaasti luonnonarvoja, ne kertovat maiseman geologisesta historiasta ja luovat elinolosuhteet harvinaisille kasveille ja eläinlajeille. Siksi suuri osa Pirkanmaan harjumaisemien harjuis-

ta on suojeltuja niin harjijensuojeluohjelman, Naturan kuin yksittäisten luonnonsuojelualueiden avulla.

Harjujen liepeet ovat olleet kautta aikojen suotuisia asuinpaikkoja. Merkittäviä harjujen kyllä ovat esimerkiksi Vehoniemenkylä Vehoniemenharjun kupeessa, Messukylän, Pispän ja Hyhkyn kylät Tampereella. Lisäksi Tammerkosken kylä ja koski ovat olleet merkittävä osa harjuketjujen asutusta. Pirkanmaan harjumaisemien kohteissa on muitakin kuin maisemallisia arvoja: RKY 2009 –kohteita ovat Pälkäneen pitäjänkeskus, Kangasalan kirkko, kartanot ja suurtilat, Kalevankankaan hautausmaa, Tampereen yleinen sairaala, Pispalanrinne, Nokian kirkko ja Maatialan pappila, RKY 1993 –kohteita ovat Mälkilän ja Myttälän kulttuurimaisema, Keisarinharju, Tursolan-Sorolan kulttuurimaisema, Messukylän kirkot sekä Viikin kartano ja kulttuurimaisema.

Kulkureitit syntyivät rinnan asutuksen kanssa; luonnonolosuhteet vaikuttivat molempien sijoittumiseen. Hiidentietä pitkin kuljettiin Hämeenlinnasta Messukylään ja Tammerkoskelle vuosisatojen ajan. Tätä todennäköisesti rautakaudelta periytyvää tietä pidetään Hämeen paikallisteistä vanhimpana ja merkittävimpänä. Tie yhdisti Sydän-Hämeen Satakuntaan.

Valtakunnallisesti merkittävimpiä keskiaikaisia maanteitä Pirkanmaalla olivat Hämeenlinna ja Satakuntaa yhdistänyt "Laidetie" ja Kyrönkankaan- eli Pohjankankaan- tai Hämeenkankaantie. Hämeenkankaantie muodosti yhdessä Ylisen Viipurintien kanssa lyhimmän reitin Pohjanmaalta Viipuriin. Paikoitellen hiekkapintaisena säilynyt tie on säilyttänyt historiallisen linjauksensa ja vanhan maantien luonteen. Hiidentie yhtyy Laidetiehen ja Kyrönkankaantiehen Tampereen Pispalan länsipuolella.

Harjut ovat ympäristöstään selvästi erottuvia ja maisemakuvassa hallitsevia. Ne näkyvät ja niiltä nähdään. Maisemallisesti mahtavat maamerkit ovat merkittävimmillään kohdatessaan vesistön kanssa. Tällöin harjut muodostavat pirkanmaalaisen maakuntamaiseman.

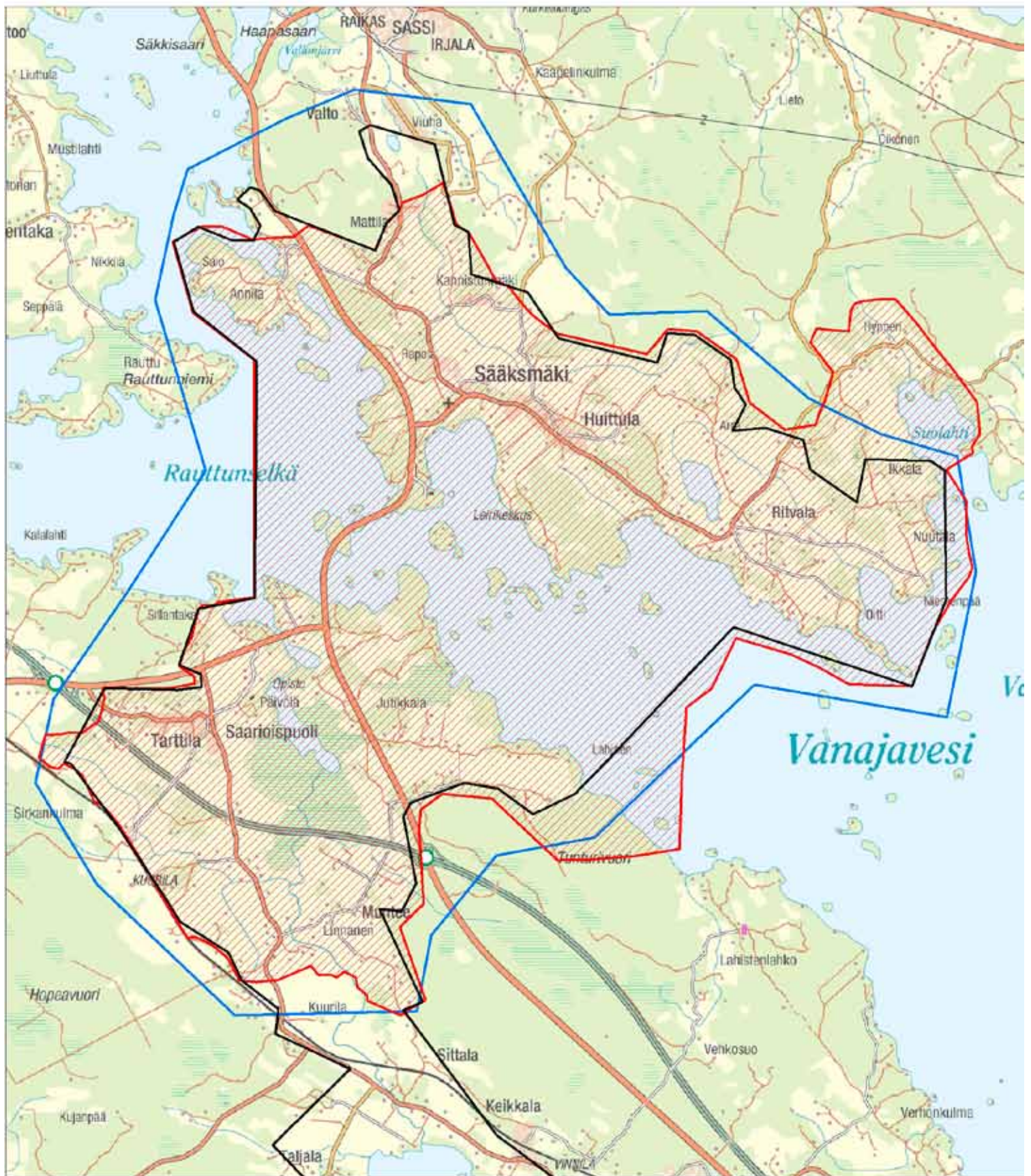
Rajaus:

Harjujen rajauksissa on pyritty ennen kaikkea huomiomaan maisema-arvot, harjujen muodostamat geomorfologiset kokonaisuudet ja kulttuurihistorialliset arvot, tavoitteena selkeitä ja yhtenäisiä kokonaisuuksia. Pellot ja suot on pääsääntöisesti pyritty rajaamaan ulkopuolelle ja useissa tapauksissa raja on viety joko korkeuskäyrän tai harjun reunaan kulkevan tien mukaisesti. Joissain tapauksissa asutus on ollut tärkeä osa harjun maisemallista ja kulttuurihistoriallista arvoa, mutta toisaalla taas asutus on rajattu maisema-alueen ulkopuolelle. Rajaukset on pyritty pitämään suppeina, koska maisema-alue on nimenomaan harjujono, joka Pirkanmaan merkittävämpänä saumamuodostumana ulottuu Pälkäneen Syrjänharjusta Ikaalisten Vatulanharjun kautta Hämeenkankaalle.

Kuva:
Näkymä Keisarinharjulta.

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

© SYKE
© MML, 2012

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Sääksmäki-Tarttila; valtakunnallinen (valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Maisema-alueen uusi nimi:

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema

Kunta:

Valkeakoski, (Hämeenlinna)

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuvailu:

Alueen luonnonpiirteitä luonnehtivat voimakas pinnanmuotojen vaihtelu, kalliiset ja kivikkoiset rannat sekä siintelevät järvenselät. Jääkauden muovaamat harju- ja laaksoalueet ovat selkeästi nähtävissä alueen korkokuvassa. Maiseman suurmuodot ovat pääosin itä-länsisuuntaisia. Kalliosydämiset moreenikumpareet näkyvät kohoumina maastossa. Rinteet jatkuvat Vanajaveteen asti loivasti kaltevina.

Moottoritien eteläpuolella maisemaa hallitsee avoin peltomaisema ja asutus on jakautunut pieniin tiheisiin ryhmiin. Tarttilan alue puolestaan on pienipiirteistä metsän ja pellon mosaiikkia. Vanajaveden pohjoispuolella maisemarakenteessa vaikuttavat voimakkaimmin harjut, moreeniselänteet ja niiden väliin jäävät laaksot. Ritvalan kylässä yhdistyvät Vanajaveden rannat ja avarat peltomaisemat.

Sääksmäki on Sydän-Hämeen keskeisimpiä muinaispitejä ja Sääksmäen Rapolan muinaislinna on hallinnut aikanaan Hämeen tärkeimpiä vesistöreittejä. Asutus ja maanviljely ovat jatkuneet Rapolanharjun etelärinteellä rautakaudelta asti. Rapolan muinaislinnan ympärille esihistoriallisella ajalla kasvaneen asutuksen jatkuvuudesta kertova keskiaikainen kirkko on maisemallisesti kiinteä osa alueen kulttuuriympäristöä. Kirkko noudattaa keskiaikaisen kirkon perustyyppiä. Rapolanharjun juurella sijaitsevat Rapolan ja Voipaalan kartanot. Voipaalan nykyinen,

Kuvat:
(ylhällä) Rapolan harjun perinnumaisemaa.
(keskellä) Jutikkalan perinnebiotooppeja.
(alhaalla) Viljelymaisemaa, taustalla Valkeakosken teollisuuden piippuja.

Heikki Tiitolan suunnittelema jugendtyylinen pääraennus on vuodelta 1912, mutta rakennusten ryhmitely ja rinteen geometrinen barokkipuutarha periytyvät 1700-luvun lopulta. Rapolanharjun itäpuolitse kulkeva vanha Valkeakosken maantie on maisemallisesti arvokas. Se kulkee Huittulan ja Ritvalan kylien kautta Vanajaveden rantoja kierrellen. Huittulan kylä on tyyliään yksi parhaiten säilyneistä hämäläisistä kylistä. Sen rakennusten lomassa mutkittellee kyläraitti. Kylän länsilaidalla avautuu Vanajaveden rannan yhtenäinen viljelymaisema.

Vanajanselän ja Rauttunselän eteläpuolella Tarttilan alueella on perinteistä viljelymaisemaa: vanhoja tilakeskuksia, kartanoita, kumpuilevia viljelyksiä ja katajaketoja. Tarttilan kylän rakennukset sijaitsevat paikoin tiheästi vanhan kyläraitin varrella. Keskiajalla perustetut Jutikkalan ja Lehisen kartanot sekä useat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tilojen talouskeskukset sekä perinteiset kylät luonnehtivat alueen keskeisiä kulttuuripiirteitä. Tarttilan ympäristöstä tunnetaan lukuisia, enimmäkseen rautakautisia muinaisjäänöksiä. Tarttilan eteläpuolella viljelymaisema avautuu laajana ja tasaisena. Asutus tiivistyy paikoin varsin perinteisiksi kyliksi, kuten Taljalassa. Paikoin on näyttäviä kartanoita, kuten Jutikkalan, Niemen ja Kumilan kartanot.

Rapolan seutu on ainutlaatuinen muinaisjäänösalue Suomessa. Se kertoo paitsi Hämeen hyvin var-

haisesta kiinteästä asutuksesta, myös harvinaisen monipuolisesti rautakauden ja historiallisen ajan alun yhteiskunnasta ja ihmisten elämästä. Noin parin nelikilometrin alueella sijaitsee Suomen suurin muinaislinna, viisi rautakautista asuinpaikkaa, kolme uhrikiiveä ja kolme kalmistoa. Lisäksi alueelta on löydetty muinaispelto, joka myös on ajoitettu rautakautiseksi. Maisema-alueella on Pirkanmaan puolella 50 tunnettua muinaisjäänöskohdetta.

Kuvanveistäjä Emil Wikströmin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Sääksmäelle Rauttunselän rannalle rakennuttaman erämaa-ateljeen kokonaisuuteen kuuluvat kansallisromanttiset asuin- ja ateljeerakennukset. Visavuori oli Emil Wikströmin koti ja ateljee. Taitelijahuvila on kansallisromanttisen arkkitehtuurin tärkeimpiä suomalaisia rakennusmuistomerkkejä.

Maisema-alueen ydin on Vanajavesi lukuisine lahtineen, kalliosaarineen ja niemineen. Esihistorialliselta ajalta jatkunut asutus ja maatalous ovat luoneet monikerroksisen kulttuurimaiseman. Viljelymaiseman monipuolisuutta lisäävät perinteisen asutuksen ohella lukuisat laitumet ja katajakedot. Rapolanharjun laelta avautuu näkymä erittäin edustavaan kulttuurimaisemaan, josta erottuu yksittäisinä kohteina Sääksmäen kirkko, Voipaalan ja Rapolan kartanot, Rapolanharjun eteläpuolelle sijoittuva Huittulan kylä sekä ympäröivät viljelykset ja vesialueet.

Arviointiteksti:

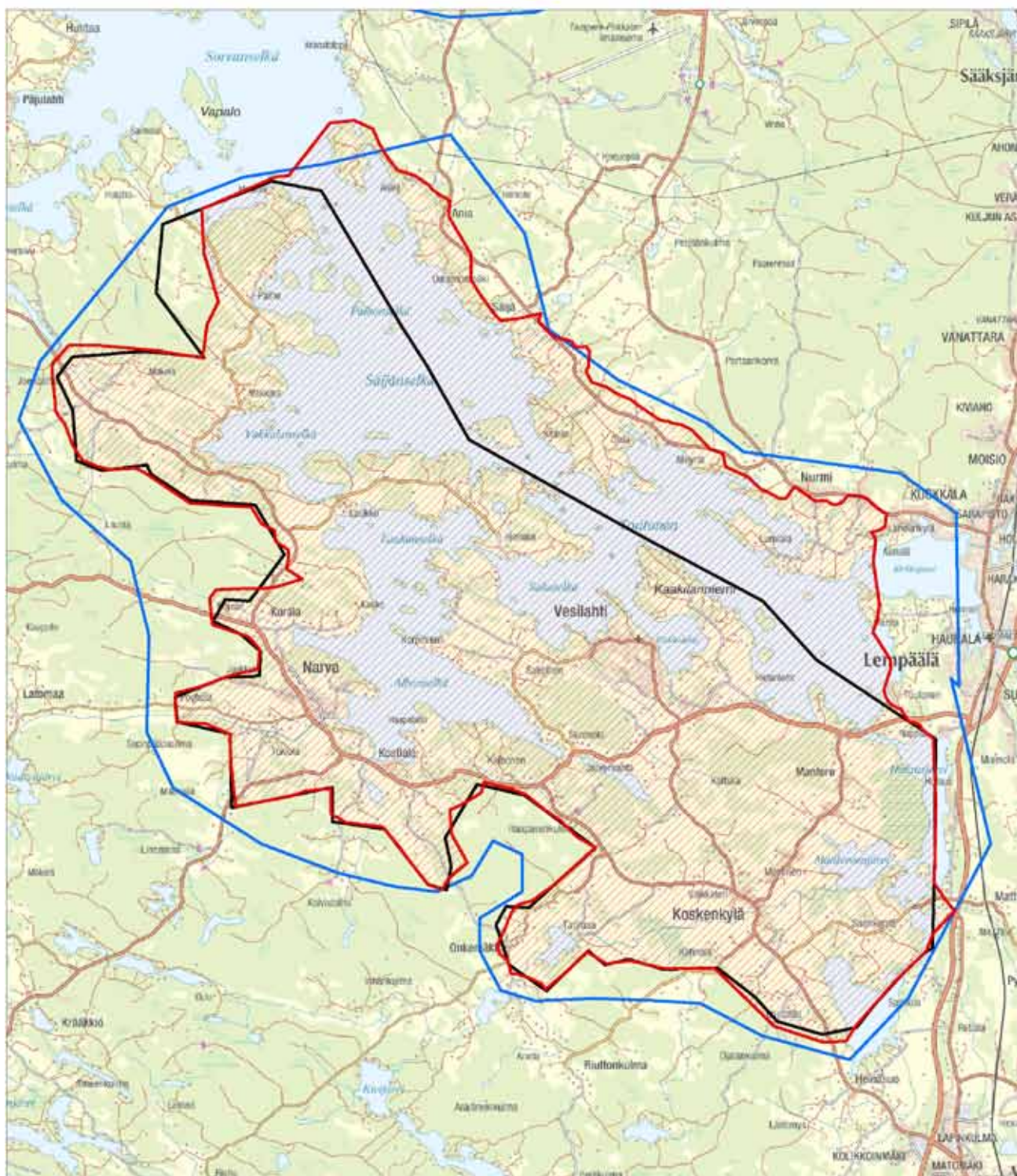
Sääksmäen - Tarttilan maisema-alue edustaa monipuolista hämäläistä kulttuurimaisemaa. Kaunis luonto antaa puitteet tälle historiallisesti ainutlaatuiselle alueelle. Kokonaisuus edustaa monipuolisuudessaan ja pienipiirteisyydessään hienosti Keski-Hämeen viljely- ja järvisuudulle ominaista luontoa. Maisema-alueen arvot ovat erityisesti muinaismaisemaa henkivässä maisemakuvassa, perinnemaisemissa, valtakunnallisesti merkittävissä muinaisjäänöksissä sekä avoimissa viljelymaisemissa. Alueella on monia arvokkaita luontokohteita: lintuvesiä, harju- ja kallioalueita sekä luonnonsuojelukohteita, jotka nostavat maisemakokonaisuuden arvoa. Merkittävä maisemavaurio on maisema-alueen halki rakennettu moottoritie, joka valmistui vuonna 2000. Moottoritie rikkoo maisemakuvaa sulkemalla näkymiä ja jakamalla alueita.

Rajaus:

Maisema-alueen pohjoisosassa on rajauksesta poistettu Hevonojan alue, koska siellä on taajamamaista asutusta hyvin paljon. Maisema-alueita on laajennettu idässä käsittämään Suolahden ympärillä olevat viljelysaukeat. Suolahti on linnustollisesti arvokas. Rajauksesta on laajennettu myös käsittämään osa Tunturivuoren arvokkaasta kallioalueesta.

Kuvat:
(ylhäällä) Vanajaveden pohjoispuolella loivasti kumpuilevia pelloja.
(viereisellä sivulla) Sirkankulman tasaista viljelymaisemaa.

Vesilahden kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

Vesilahden kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Vesilahden kulttuurimaisema; valtakunnallinen (valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Kunta:

Vesilahti, Lempäälä, Pirkkala

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuvailu:

Vesilahden kulttuurimaiseman maisemarakennetta hallitsee nimensä mukaisesti vesi. Kulttuurimaisema-alueen pohjois- ja luoteiskulman maisemat muistuttavat suorastaan saaristoa. Luonnonpiirteitä hallitsevat veden ohella hedelmälliset savialueet. Vesilahti onkin Tampereen ympäristön vahvinta perinteistä viljelysseutua. Kovin suuria korkeuseroja ei ole, vaikka maat kohoavat ja käyvät karummiksi lännessä ja lounaassa. Näitä Vesilahden keskeisiä asutus- ja viljelyalueita ympäröivät rikaskasvustoiset metsät, jotka ovat olleet ja ovat edelleen hyvää riista-alueita. Hedelmälliset savialueet ovat loivasti kumpuilevia viljelymaisemia. Vesilahden pohjoisimmassa osassa sijaitseville Vakkalalle ja Palholle on tunnusomaista kumpuilevat viljelysvainiot Pyhäojan rannoilla.

Vesilahden maisemakuvassa näkyy maanviljelyn vuosisatainen vaikutus. Rautakaudelta asti vesilahtelaista elämää on yhdeltä osin hallinnut kuuluisa Laukon kartano, jonka alun perin kerrotaan olleen lappalaisten hei-

Kuva:

Maisema-alueella on vesi läsnä joka puolella.

Kuvat:
(ylhällä) Laiduntava karja ylläpitää perinteistä kulttuurimaisemaa.
(keskellä) Laukon kartanon ulkorakennuksia.
(alla) Näkymä Rasanlahdelle
(alhaalla oikealla) Laukon haka.

molinnoitus. Kurkien 500 vuotta kestäneen jakson aikana Laukko oli tärkeä tekijä koko silloisessa valtakunnassa. Useat alueen kylistä ovat olleet tunnettuja asuinpaikkoja jo kivikaudelta tai rautakaudelta lähtien. Narva oli Vesilahden suurin kylä ja 1700-luvulla se muodostui tärkeäksi markkinapaikaksi. Kylän läpi kulkee vanha Narvan tie, jolta avautuu erittäin vaikuttavat näköalat voimakkaasti polveilevaan viljelysmaisemaan erityisesti Kostialan ja Toivolan kohdalla. Perinteistä rakennuskantaa on säilynyt Poukan ja Tauran tiloilla. Varsinaisen kyläkeskuksen rakennuskanta tuhoutui vuoden 1918 palossa. Vesilahden itäisimmässä osassa sijaitseva Mantereen kylä kuuluu Vesilahden vanhimpiin ja aikoinaan suurimpiin kyliin.

Vanha maantie kiemurtelee maastoa myötäillen läpi Vesilahden kirkonkylän. Nuorisoseuran talon kohdalla on arkeologisista löydöistään rikas Kirmukarmun rautakautinen kalmisto. Kirkon, sakariston, hautausmaan ja tapulin muodostaman kokonaisuuden ympärillä on vanhasta rakennuskannasta mainittava mm. Osuuspankin talo, Asuntila, Oltavantien varrella oleva vanha asutus, kansakoulu ja kunnantalo.

Hulusjärven itärannalla Lempäälän puolella on vuosisadan vaihteen huvila-asutusta tunnelmallisen ikaikaisen Turuntien varressa. Huvila-asutuksessa on näkyvissä jugendvaikutteita. Tie esiintyy jo Kuninkaankartastossa. Tie voitaisiin peräti luokitella museotieksi, sillä se on säilyttänyt vanhan paikkansa ja luonteensa. Samoin kuninkaankartaston mukaan alue on ollut jo vanhastaan asuttua. Alueella on näkyvissä Rikalan kanavayritys, josta jäljet näkyvät selvästi maastossa ja muodostavat maisemallisesti kauniin kokonaisuuden reunametsineen. Alue on kansalaissodan aikana toiminut taistelutantereena, josta maastossa ja rakennuksissa on vieläkin merkkejä.

Maatilojen määrä on viime vuosina laskenut ja uutta rakennuskantaa on tullut erityisesti Koskenkylään, Narvaan ja Vesilahden keskustan alueelle. Maisema-alueen ilme on kuitenkin edelleen edustavaa maaseudun kulttuurimaisemaa.

Vesilahden kulttuurimaisemat jo nimellään kuvaavat seudun luontosuhteita. Saaret ja niemet jakavat Pyhjärven eteläosan moneen pienempään ”selkään” ja syvälle mantereeseen tunkeutuvat lahdet jatkavat rantaviivaa niin että enimmillä kunnan asukkaista on jokin ”vesilahti” vehmaine rantalehtoineen silmiensä edessä. Erityisesti Kirkonkylän ja Laukon kartanon seudut ovat tunnettuja luonnonkauneudestaan.

Arviointiteksti:

Vesilahden ja Lempäälän kulttuurimaisemat edustavat Keski-Hämeen loivasti kumpuilevaa ja varhaishistoriallisesti arvokasta viljely- ja järvimaisema-alueetta. Näkymät vesistöön ja pitkien viljelysten poikki ovat merkittävä osa maisema-alueen arvoa ja näkymät tulisi pitää avoimina.

Rajaus:

Maisema-alueen rajaukseen on lisätty Pyhjärven pohjoisrannalta Anian, Säijän ja Aimalan kylien rantapellot. Anian kylä ja Aimalan kylä ovat RKY 1993 -kohteita. Rajaus kulkee nyt selkeämmin maisemarakenteen mukaisesti.

HÄMEEN VILJELY- JA JÄRVIMAA

Pohjois-Hämeen järviseu

Juupajoen kulttuurimaisema

Ruoveden kulttuurimaisema

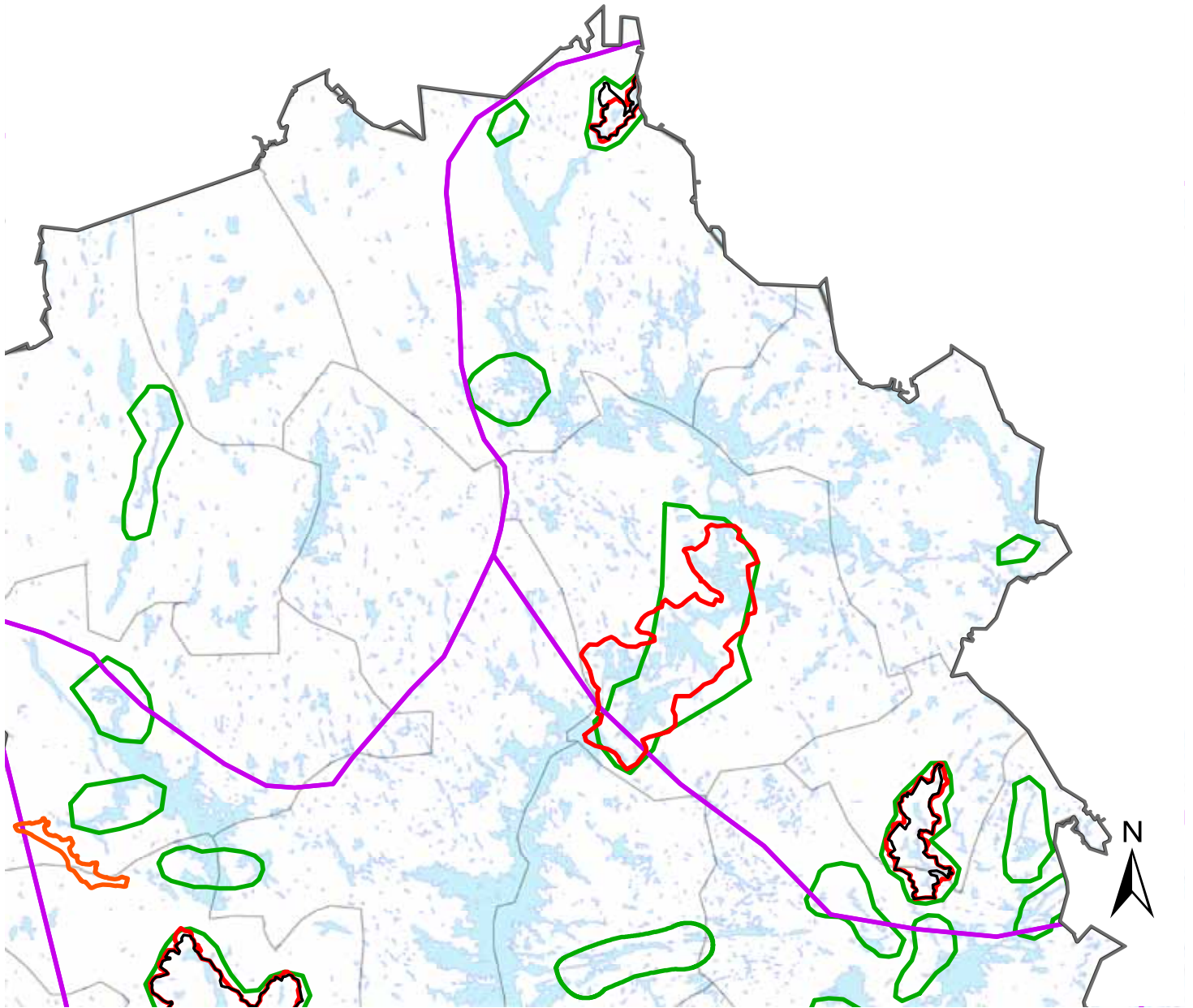
- Muroleen kulttuurimaisema

Ähtärin reitin kulttuurimaisemat

Pohjois-Hämeen järviseu on Hämeen viljelymaiden vaihtumisvyöhykettä kohti Suomenselän karuja vedenjakajamaita. Tyypillisin piirre seudulle on reittivesiin liittyvät suuret järvaltaat ja lukuisat pienet järvet. Aluetta halkovat harjajaksot. Maasto on korkeussuhteiltaan vaihtelevaa, ruhjelaaksojen rikkomaa kallio- ja moreenimaita. Soita on verraten paljon, lähes yhtä paljon kuin Tammelan ylängöllä. Sankkojen metsien ja reittivesien maisemasta erottuvat vehmaat viljelymaisema-laaksot.

Pohjois-Hämeen järwiseutu

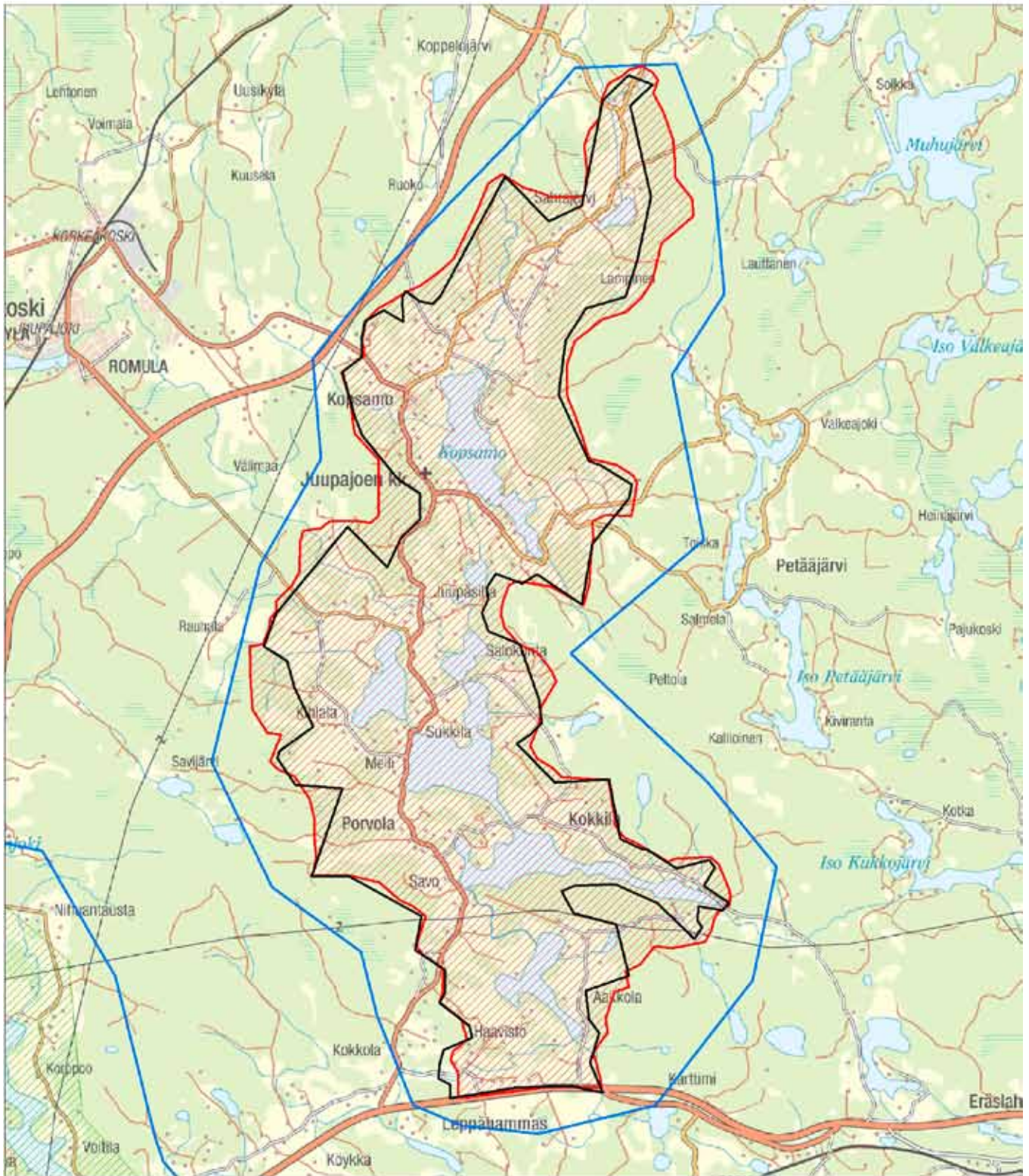
0 5 10 20 Km

- Maisemamaakuntajako
- Maisemainventointialueet
- Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2013
- Pirkanmaan harjumaisemat
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston päätös 1995)

© MML lupanro 7/MML/2014

© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

Juupajoen kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

© SYKE
© MML, 2012

Juupajoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Juupajoki; valtakunnallinen (valtioneuvoston periaatepäättös, 1995)

Maisema-alueen uusi nimi:

Juupajoen kulttuurimaisema

Kunta:

Juupajoki, Orivesi

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuvailu:

Juupajoen kulttuurimaisema edustaa pirkanmaalaista, kumpuilevaa viljelysmaisemaa parhaimmillaan. Maisema-alue on laaja ja yhtenäinen, laakeisiin järvialtisiin liittyvä viljelyalue. Luonnonmaisemassa näkyvät Pohjois-Hämeen järvisseudun vaihtelevat pinnanmuodot. Alue on kallioperän ruhjeiden rikkomaa harjanteista ja mäkistä maata, jossa syvimmissä painanteissa on pieniä järviä. Suurin osa seudun maa-alasta on kivikkoisten ja kallioiden metsien peitossa, ja viljelykelpoinen maa on keskit-

Kuva: Maisema-alueen viljelykset ovat sijoittuneet vesistöjen rannoille.

tynyt vesistöjen rannoille. Vanha maantie mutkittelee laaksomaisen muodostuman laitaa, jossa harjanteiden takaa avautuu aina uusia vaihtelevia järvimaisemia. Juupajoen maantien tuntumaan keskittyvälle maisemalle on leimallista voimakas pinnanmuotojen vaihtelu, mäet ja harjanteet sekä niiden väliset notkelmat. Rannat ovat tavallisesti avoimia ja usein varsin jyrkästi järviin laskeutuvia. Metsänreunaa vasten erottuu siellä täällä perinteinen hämäläinen talonpoikainen päärakennus kulttuurimaiseman kiintopisteenä.

Seutu oli melko pitkään viljavampien keskihämäläisten pitäjiä eräaluetta ja viljelyraivaus ja vakainainen asuttaminen tapahtuivat vasta verraten myöhään. Alueelta on löydetty kiviakautisia asuinpaikkoja sekä lukuisia hajalöytöjä, jotka viittaavat vesistöä pitkin edenneeseen asutukseen. Ensimmäiset yhden tai kahden talon kokoiset kylät perustettiin Kokkilanselän rannoille 1500-luvulla. Längelmäveden seutu oli 1500-luvulle asti asutun alueen äärirajaa. Monet Kopsamon ja Salokunnan vanhimmista maataloista sijaitsevat edelleen perustamispaikoillaan tai niiden välittömässä läheisyydessä.

Viljelykset ja asutus ovat keskittyneet avoimena vyöhykkeenä selkeästi järvien viljaville rannoille. Asutus on sijoittunut puustoisille kumpareille tai metsänreunaan. Siellä täällä avoimen rinteen yläreunassa näkyy vanhojen rakennusten muodostama ryhmä, jossa huomio erityisesti kiinnittyy pitkään hämäläistyyppiseen päärakennukseen. Alueella on ollut runsaasti karjataloutta, mikä näkyy edelleen maisemassa laidunhakojen ja rantaniittyjen runsautena. Alueen rakennuskanta on vanhaa ja arvokasta, uutta ympäristöön soveltumatonta rakentamista on vain vähän. Paikoin vanhat rakennukset ovat kuitenkin huonokuntoisia, ja varsinkin romahtaneita latoja näkyy peltojen laidoilla. Viljelyalueet ovat harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta aktiivisessa viljelykäytössä, eli kulttuurimaisema on jatkuvasti hoidettu.

Arviointiteksti:

Juupajoen maisema-alue edustaa pienipiirteistä ja vaihtelevaa Pohjois-Hämeen järvisuudun viljelymaisemaa kauneimmillaan. Alueen edustavuus perustuu viljelysten ja kauniin luonnonmaiseman tasapainoisuuteen. Maiseman ytimen muodostaa järvijono, johon pienet ympäristön joet laskevat. Seudulle ovat tyypillisiä kauaskantoiset näkymät järvien ja kumpareisten peltojen yli. Metsäalueet rajaavat näkymiä ja kehystävät järvimaisemaa. Alueella on jopa 100 metrin korkeusvaihteluita. Mutkittelevat, osittain jopa satoja vuosia vanhat tiet muodostavat rytmiltään kiinnostavan, kulkijalle elämyksellisen maisemareitin.

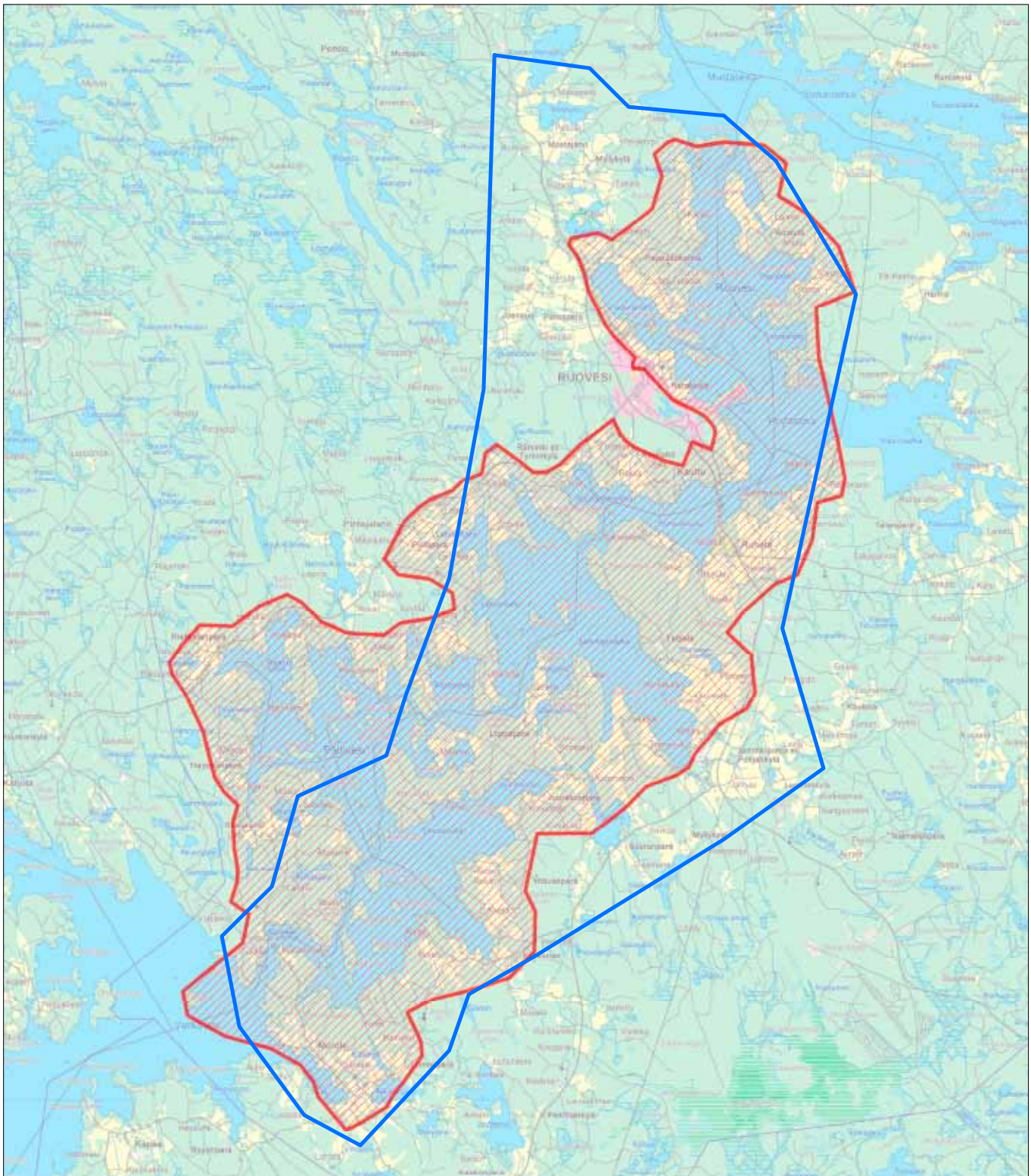
Rajaus:

Rajaukseen ei suuria muutoksia. Rajaus kulkee seläniteitä ja viljelylaakson reunoja mukailleen.

Kuvat:

(ylhäällä) Rakennukset ovat sijoittuneet pääsääntöisesti korkeimmille kohdille.
(vierisellä sivulla) Karjatalous on maisema-alueella vähentynyt mutta vielä näkyi laiduntavia eläimiä.

Ruoveden reitin kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VN päätös 1995)
- maisemainventointialueet

0 1 2 4 Km

© MML lupanro 7/MML/2014
© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

Ruoveden reitin kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Ruoveden kulttuurimaisema; maakunnallinen

Maisema-alueen uusi nimi:

Ruoveden reitin kulttuurimaisema

Kunta:

Ruovesi

Arvoluokka:

Ehdotus valtakunnalliseksi maisema-alueeksi

Kuvailu:

Ruoveden reitin kulttuurimaisemaa hallitsevat vesistöt, rantapellot ja männikön peittämä harju, harjun alarinteiden asutus sekä harjua pitkin kulkeva maantie. Maasto on muodoiltaan vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Korkeat metsän peittämät selännealueet kehystävät vesistöihin tukeutuvaa kulttuurimaisemaa. Selkein maisemassa erottuva muodostuma on luode-kaakkosuuntainen harju, joka kulkee maisema-alueella erinimisinä harjuina. Maiseman tyypillisiä piirteitä ovat korkeussuhteiden vaihtelevuus ja vesistöjen runsaus. Vesistömaisemassa ovat merkittäviä kaapeikat ja vuonomaiset lahdet sekä karut niemenkärjet. Pekkalan, Jäminkipohjan ja Ruhalan peltosaluudet ovat maisemallisesti merkittäviä. Parhaimmat näkymät rantapelloille ja lukuisiin lahtiin on vesistöistä käsin.

Ruoveden alueella on ollut tärkeä merkitys kulkuväylien risteyksenä. Harjua on käytetty esihistorialliselta ajalta kävely- ja kärryurana ja järviä vesireitinä. Kokemäenjoen vesistön koskien kalastuspaikoille syntyi pysyvää asutusta jo 1500-luvulta alkaen. Maanviljelys on ollut jo 1500-luvulla hyvin vakiintunutta. Siltä ajalta tunnetaan tilojen omistajia, mm. Ritoniemen kartanon omistajat. Ruoveden seurakunta erotettiin omaksi seurakunnaksi 1500-luvun jälkipuoliskolla. Ruoveden kirkonkylä muodostui Ritoniemen kartanon maille. Kirkko rakennettiin puusta 1777-1778 Matti Åkerblomin piirustusten mukaan. 24-kulmainen ristikirkko hallitsee kirkonkylän maisemaa järvelle päin.

Kuvat:
(ylhäällä) Rantapellot ja vesistö luovat pitkiä näkymiä.
(alhaalla) Maisema-alueen pohjoisosassa on laajemmat yhtenäiset peltosaluudet.

Ruoveden kirkon ympäristö on säilyttänyt perinteisen maisemakuvansa. Kirkon lounaispuolella on avoin peltomaisema, jonka reunoilla sijaitsevat Ritoniemen rakennukset ja vanha kansakoulu.

Laivaliikennettä varten sisävesien matalia koskipaikoja ryhdyttiin perkaamaan 1700-luvun alkupuolella ja 1820-luvulla, ensimmäisenä Ruoveden Murolekoskea. Kosket olivat liikenteellisesti keskeisiä jo ennen syvien laivaväylien avaamista. I maailmansodan aikana kanavien ympäristöön Murolekoskelle ja Herraskoskelle rakennettiin linnoituslaitteita.

Näsijärven reitin uittoa ja sisävesien matkustajalaivaliikennettä varten rakennetut kanavat, Ruoveden Murole ja Kauttu edustavat sisävesiväylien kanavarakentamisen huippukautta 1800-luvun jälkipuoliskolta. Kanavamiljööt rakenteineen, rakennuksineen ja istutuksineen ovat hyvin säilyneitä. Näsijärven sisäve-

Kuvat:
(ylhällä) Alueella on arvokasta rakennuskantaa.
(keskellä) Maisema-alueen eteläosan maisema on pienipiirteisempää.
(alhaalla) Muroleen kanava.
(viereisellä sivulla) Vesistöt ovat tärkeässä osassa.

sireitin kanavat yhdistävät Kokemäenjoen vesistön järviä Tampereen pohjoispuolella. Ruovedellä Murolekosken kanavamiljöön on yksi alkuperäisen luonteensa parhaiten säilyttäneistä kanavaympäristöistä ja Kautun kanava on merkittävin 1800-luvun jälkipuoliskolla rakennettu kanava. Näsijärven vesistön tärkein kanava, Muroleen kanava Ruovedellä, yhdistää Näsijärven ja Tarjanneveden. Muroleen 1850-luvulla rakennettu kanava on kanavatöiden ensivaiheen varsinaisista kanavista viimeinen. Kanava on 315 metriä pitkä. Kanavan rakennuskannasta on säilynyt kanavavartijan asunto, talousrakennuksia, vanhoja pihapuita ja kanavaa reunustava kuusiaita. Kanavan ympäristön aktiivinen aikakausi oli 1800-luvun loppupuolelta aina 1930-luvulle. Muroleen kanava on Vääksyn kanavan jälkeen maan toiseksi viikkain kanava. Kautun avokanava sijaitsee Ruoveden ja Paloveden välillä Ruoveden kapeikossa kirkonkylän kaakkoispuolella. Kanavamiljööseen kuuluu kanavavartijantalo ja kanavan yli johtava kääntösilta. Kautun kanavan ylittävä maantiesilta on korvattu 1960-luvulla puiden latvojen korkeudella kulkevalla uudella betonisillalla, jotta kanava soveltuu myös purjeveneliikenteelle.

Pekkalen kartano ympäristöineen on yksi maisema-alueen merkittävistä kulttuuriympäristöistä. Kartano sijoittuu viljelymaisemaan, jota leimaa pitkäaikainen kartanokulttuuri sekä luonnonmaisema. Pekkalen kartanon rakennuskanta muodostaa poikkeuksellisen yhtenäiseksi suunnitellun pihapiirin metsän ympäröimässä järvinäkymään avautuvassa kulttuurimaisemassa. Päärakennus interiööreineen on edustava esimerkki empirekauden kartanokulttuurista ja kokonaisuuteen hyvin sovitetuista myöhemmistä osista. Pekkalen kartano sijaitsee Jäminginselkään työntyväällä niemellä luonnonkauniissa maisemassa pohjoisenpuoleisten avoimien vainioiden ja etelässä kasvan havumetsän ympäröimänä. Pekkalen sääntöperintötilan rungon muodosti 1500-luvulta peräisin oleva rälsstitila, joka kuului Vesilahden Laukon kartanolle ja sen Kurki-suvulle. Pekkalen alue oli Laukon kalastus- ja metsästysmaina. Ensimmäiset pysyvät asukkaat Pekkalaan tuli Savosta. Rälssitilan hoito oli pitkään lamputien käsissä. Vuonna 1751 Pekkala siirtyi Laukon kartanon entisen kirjanpitäjän Petter Johan Austrellin omistukseen, joka myös asettui sinne asumaan. Pekkalaan kuului vuonna 1775 kahdeksan torppaa. Kurkien ja Austrellien lisäksi omistajina olivat myös mm. Aminoff-suku.

Akseli Gallen-Kallelan 1800-luvun lopussa Ruovedelle rakennuttama erämaa-ateljee Kalela on yksi kansallisromantiikan erämaahvilakauden merkittä-

vimmistä rakennusmuistomerkeistä. Erämaahuvilat, joista ensimmäisinä ovat valmistuneet taiteilijoiden itsensä suunnittelemat Ruoveden Kalela ja Sääksmäen Visavuori, muodostavat omaperäisen ryhmän kansallisessa arkkitehtuurissa. Taiteilija Akseli Gallen-Kallela laati ensimmäiset suunnitelmat erämaa-ateljeetaan varten 1889. Lopulliset piirustukset valmistuivat 1894 ja hirsinen huvila valmistui 1895. Akseli Gallen-Kallelan ateljeena Kalela oli vuoteen 1921. Museona Kalela avattiin 1965.

Peräkunnan tie on yksi museoteistä, jotka Tiehallinto on valinnut kuvastamaan tienpidon historiaa Suomessa. Peräkunnan tie on esimerkki sekä 1600-luvulle periytyvästä talonpoikaisesta tien- ja sillanrakennuksesta että harvaan asutulla alueella vesireittiä täydentävästä, kirkonkylät ja tienvarsi-asutuksen yhdistävästä vuosisadat samanlaisena säilyneestä maantiestä. Sorapintaisena säilynyt, kapea ja maastonmuotoja noudatteleva Peräkunnantie on osa vanhaa Ruoveden ja Kurun kirkkojen välistä maantietä. Tie on ollut osa Ruovedeltä Ylöjärvelle Näsijärven länsipuolitse kulkevaa reittiä, joka on todennäköisesti syntynyt täydentämään alueen vesireittejä. Museotieosuus kulkee kantatie 66:n ja Pihlajalahden välillä. Tien varrella sijaitsevat mm. Selviikin ja Paarlammien talot sekä Pihlajalahdessa Aholan entinen kestikievari. Paarlammissa on säilynyt 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa rakennettu kivisilta. Peräkunnantie on säilyttänyt perinteisen mäkisen ja mutkaisen linjauksensa ja tieltä avautuu kauniita näkymiä.

Näsijärven vesireittiä täydentävä Kurun-Ruoveden tie oikaisi koskipaikat, johti venevalkamiin ja myöhemmin laivalaiturille. Ensimmäisen kerran se merkittiin karttoihin isojaon yhteydessä 1790-luvulla. Maantien paikallinen merkitys laajeni jossain määrin 1800-luvun puolivälissä, jolloin se merkittiin matkaoppaisiin ja karttoihin, mihin vaikuttivat yleinen väkiluvun kasvu ja teollistumisen alkua. Yleisenä tienä Kurun-Ruoveden tie tunnettiin 1840-luvun lopulta, jolloin se merkittiin luok-

kaan ”Allmänna landsvägor med Gästgifvaregårdar”. Uusi Ruovesi-Kuru -maantie rakennettiin 1987-1990. Tässä yhteydessä Ruoveden puolelle jätettiin noin seitsemän kilometrin osuus museotieksi.

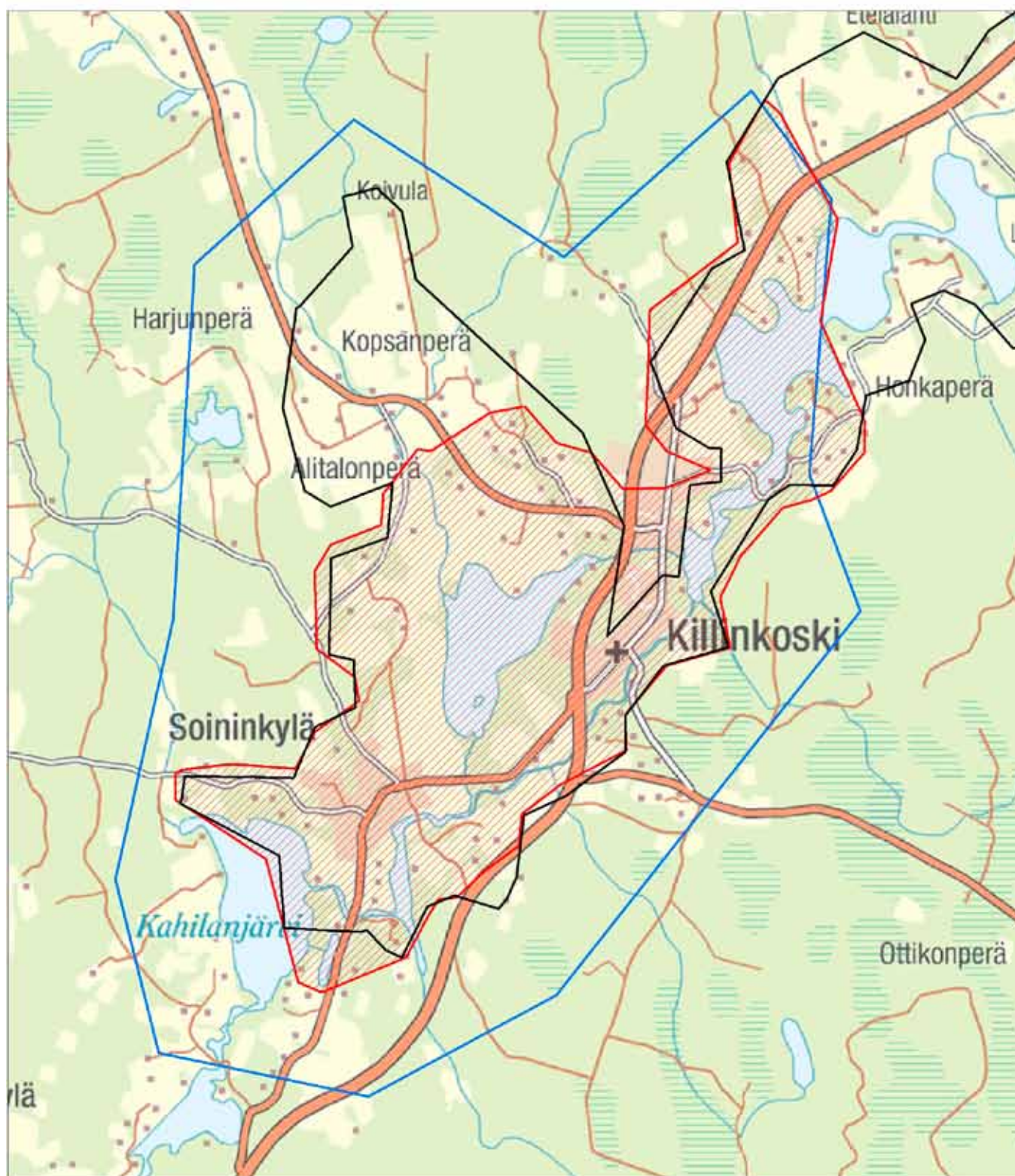
Arviointiteksti:

Maisema-alueen arvo koostuu vesistöreitistä, Näsijärveltä rannan suuntaan avautuvasta maisemasta, merkittävistä RKY-kohteista, rantapelloista ja korkeista metsänpeitteisistä kaukomaisemista. Erämaahenkisissä maisemissa ovat viihtyneet myös taiteilijat, kuten Akseli Gallen-Kallela, jonka rakennuttama erämaa-ateljee Kalela on yksi kansallisromantiikan erämaahuvilakauden merkittävimmistä rakennusmuistomerkeistä. J.L.Runeberg toimi Ritoniemen kartanossa kotiopettajana ja Ruoveden ajasta tuli Runebergille yksi tärkeimmistä innoittajista.

Rajaus:

Rajaus pitää sisällään Muroleen kanavan (RKY 2009) ja kylän (RKY 1993), vesistön molemmin puolin olevat rantapelot, Pekkalan kartanon (RKY 2009), Paarlammintien, Kautun kanavan (RKY 2009), Ruoveden kirkonkylän (RKY 2009) sekä Kalelan erämaa-ateljeen (RKY 2009). Maisema-alue rajautuu Ruoveden Mustaselkään.

Ähtärin reitin kulttuurimaisemat

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

0 0,5 1 km
© SYKE
© MML, 2012

Ähtärin reitin kulttuurimaisemat

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Ähtärin reitin kulttuurimaisemat; valtakunnallinen
(valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Kunta:

Virrat, (Ähtäri)

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuvailu:

Maisema-alue ulottuu Ähtärin Vääräkoskelta lounaaseen Ähtärin reittiä pitkin Virtain Soininkylään asti. Rikkonaisen ja korkeussuhteiltaan vaihtelevan, soiden ja metsien peittämän maaston ympäröimä asutus ja pienehköt viljelykset ovat keskittyneet suuren Perännejärven ja pienempien reittijärvien ja -jokien rannoille. Viljelymaisema on vakiintunutta, mutta perinteistä rakennuskantaa on vain niukalti. Maisema avautuu mäkien väliin jäävien peltojen yli Perännejärvelle, pellot ovat viljeltyjä, mäet rakennettuja. Peränteiden alue on perinteinen asutuksen tiivistymä. Nuorisoseuran-talo, mylly, entinen kauppa, posti ja Jussilan kantatalo muodostavat rakennuskannan ytimen. Hämeen-niemen alue on Peränteiden vanhimpia asuinpaikkoja, jossa pysyvää asutusta on ollut 1500-luvulta lähtien.

Kuva: Vesistöt ovat merkittävässä osassa maisema-alueella mutta monin paikoin näkymät ovat umpeutuneet.

Pellot ulottuvat rantaan asti ja näkyvät kauas Vähä-Perännejärvelle. Peränteen järvet ovat hallitsevia osia pienipiirteisessä kylämaisemassa. Peränteen länsirannan asutus avautuu Vääräkosken, Peränteen ja Alastaipaleentien varsilta. Pellot ovat pienialaisia. Metsät ulottuvat useissa kohdin rantaan saakka ilman erityistä pensasvyöhykettä. Perännejärven pintaa on laskettu 1,2 metriä, jolloin rannat ovat saaneet 5-20 metriä leveän vesijättöalueen. Vesijättöalue on liian märkä viljeltäväksi ja rannat ovat paikoin vesakoituneet.

Soinin kylä sijaitsee vesistöjen ja viljelysten yhtymäkohdassa. Rakennuskannaltaan hyvin säilynyt kylä edustaa perinteistä maanviljelyskylän rakennetta uudisrakentamisesta ja osittaisesta metsittämisestä huolimatta. Pienasutus on keskittynyt maantien ja siitä erkanevien kyläteiden varrelle. Kylän vanhat kantatallot Keski-Soini, Ala-Soini ja Ylä-Soini sekä mansardikattoinen kyläkauppa ovat maaston korkeimmalla kohdalla. Keski-Soinin ja Ala-Soinin komeissa kaksikerroksissa päärakennuksissa heijastuu pohjalaisen rakennuskulttuurin vaikutus. Mäkiset pellot viettävät vesistöön.

Kivikautisten asuinpaikkalöytöjen perusteella tiedetään alueella olleen asutusta jo esihistoriallisella ajalla. Alue oli pitkään satakuntalaisten ja hämäläisten erämaata. Vesistö on toiminut tärkeänä kauppa- ja eräreittinä pohjoiseen. Pysyvä asutus syntyi alueelle vasta 1500-luvulla, jolloin muun muassa Peränteen kylässä aloitettiin maanviljely. Asukkaat tulivat enimmäkseen Savosta, mutta myös satakuntalaisia oli jäänyt seudulle. Kylien kehitys pääsi vauhtiin 1800-luvulla sotien loputtua ja tieyhteyksien parannuttua. Tervanpoltto toi vaurautta, kantatilat jakaantuivat ja uusia torppia perustettiin. Vesistöä reunustavilla viljelymailla on useita pieniä kyliä. Tihein asutus on maisema-alueen lounaiskärjessä Killinkosken tehdastaaja-

Kuvat:
 (ylhäällä) Soinin kylä on RKY 2009 -kohde.
 (keskellä) Soinin kylää.
 (alhaalla) Sillat ovat tärkeitä solmukohtia.
 (viereinen sivu) Vesistöt jäävät pian kasvavan puuston taakse.

massa ja Soininkylässä. Soininkylän maat asutettiin 1500-luvun kuluessa. Killinkosken tehdasyhdyskunta syntyi viime vuosisadan lopulla. Vuonna 1886 perustettiin paikalle villankehruutehdas, johon myöhemmin liitettiin kutomo. Kehruu- ja kutomotoiminta lopetettiin 1903 ja sijaan perustettiin puuhiomo. Vuonna 1899 perustettiin Killinkoskelle P.G. Holmin nauhatehdas. Näiden teollisuuslaitosten ympärille on noussut teollisuustyöväestön asumuksia. Vanha nauhatehdas on kunnostettu nauhateollisuusmuseoksi. Tiet seurailevat asutusta ja viljelyksiä vesistön molemmin puolin alueen päästä päähän. Tilat ja viljelmät ovat verraten pieniä ja jotkut niistä ovat jääneet tyhjilleen. Alueen viljely vaikuttaa muutoin kohtalaisen elinvoimaiselta. Rannoille on tullut lomarakentamista. Alueelle on laadittu rantojen käytön yleissuunnitelma ja yksittäisiä rantakaavoja.

Alueelle on tyypillistä maaston kumpuilevuus ja järvirikkaus. Alueella on paljon soita, mäkiä ja kumpareita sekä järviä ja lampia. Maisema-alueen ytimenä ovat Ähtärin reittiin kuuluvat pitkänomainen ja rantaviivaltaan rikkonainen Perännejärvi ja sitä pienemmät Vähä-Peränne ja Pusaanjärvi, joiden vedet laskevat Pakarinjokea pitkin Vehkajärveen ja siitä edelleen Killinkosken kautta pieneen Metterinjärveen. Vedet päätyvät Kokemäenjoen vesistöön. Aikaisemmin Ähtärin vesistö laski suoraan Pohjanlahteen, mutta maankohoaminen muutti laskusuuntaa 1300- ja 1600-luvun välisenä aikana. Vesistöä ja rantojen kumpuilevia viljelyksiä ympäröivät kallioiset mäet ja moreenise-

länteet. Alueen poikki kulkeva harju erottaa Vähä-Peränteeseen ja Pusaanjärven Peränteestä. Monessa kohdassa havumetsät ulottuvat Peränteenjärven rantaan, ja usein myös viljelysten ja rannan välissä on puustoinen vyöhyke. Vielä 1900-luvun vaihteeseen asti jatkuneen kaskeamisen vaikutukset näkyvät monin paikoin alueen metsissä lehtipuiden runsautena. Suot on suurimmaksi osaksi ojitettu. Rannat ovat keskeinen maisemaelementti, jota uhkaa lisääntyvä loma-asutus.

Arviointiteksti:

Ähtärin reitin kulttuurimaisemat ovat edustava esimerkki Pohjois-Hämeen järvisuudun vesireittien rannoille keskittyneistä viljelyksistä ja asutuksesta.

Rajaus:

Rajausta pienennetään jättämällä Alitalonperän, Harjunperän ja Kopsanperän peltoalueet pois rajauksesta.

LOUNAISMAA

Ala-Satakunnan viljelyseutu

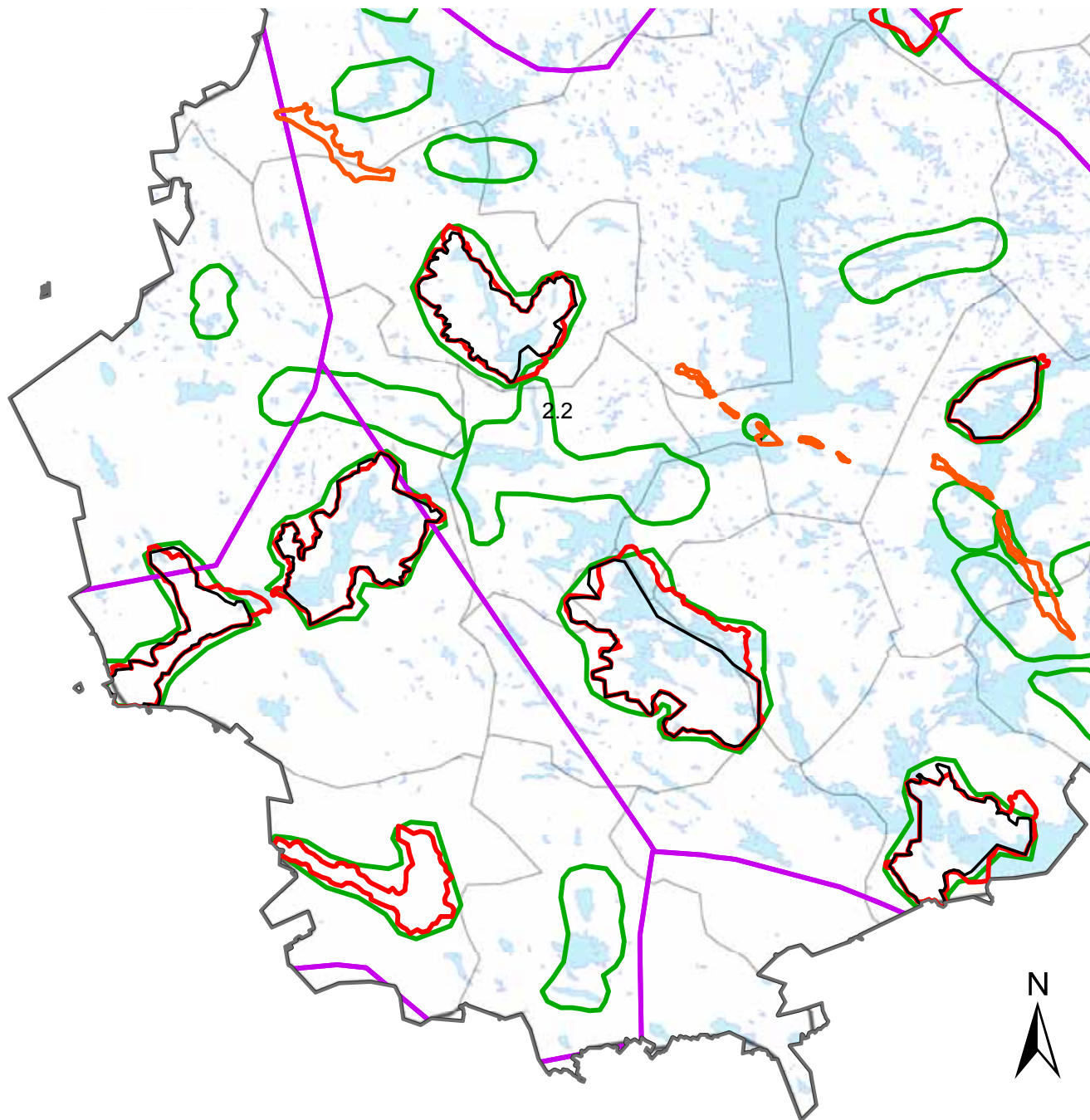
Rautaveden kulttuurimaisema
Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema
Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema

Lounaismaa on korkokuvultaan pääosin alavaa. Lounaismaan eteläosissa korkeussuhteet ovat vaihtelevaa, suoraviivaisten murroslaaksojen ja ruhjeiden luonnehtimaa aluetta. Pohjoiseen mentäessä pinnanmuodot loivenevat ja Kokemäenjoen varsilla on suoranaista tasankoa. Alue on muinaista merenpohjaa, joka on vasta melko myöhään alkanut kohota kuivaksi maaksi.

Ala-Satakunnan viljelyseutu on perusluonteeltaan vaurasta viljelyaluetta. Karuja, metsäisiä ja soisia syrjäseutuja on runsaasti. Vaikka Ala-Satakunnan viljelyseutu on maastonmuodoiltaan hyvin tasaista, on sen maisemissa voimakkaita erityispiirteitä. Viljelymaisemat sijaitsevat yleensä viljavilla savikkoalueilla, jotka Kokemäenjokilaaksossa levittäytyvät koko maassa poikkeuksellisen mittavina tasankoina. Karuimmilla mailla sijaitsevat viljelymaat ovat verrattain hajanaisia. Taajamien ulkopuolella asutus on ryhmittynyt melko väljästi, yleensä nauhamaisesti. Paikoin on myös löyhähköjä ryhmäkyliä.

Lounaismaa Ala-Satakunnan viljelyseutu

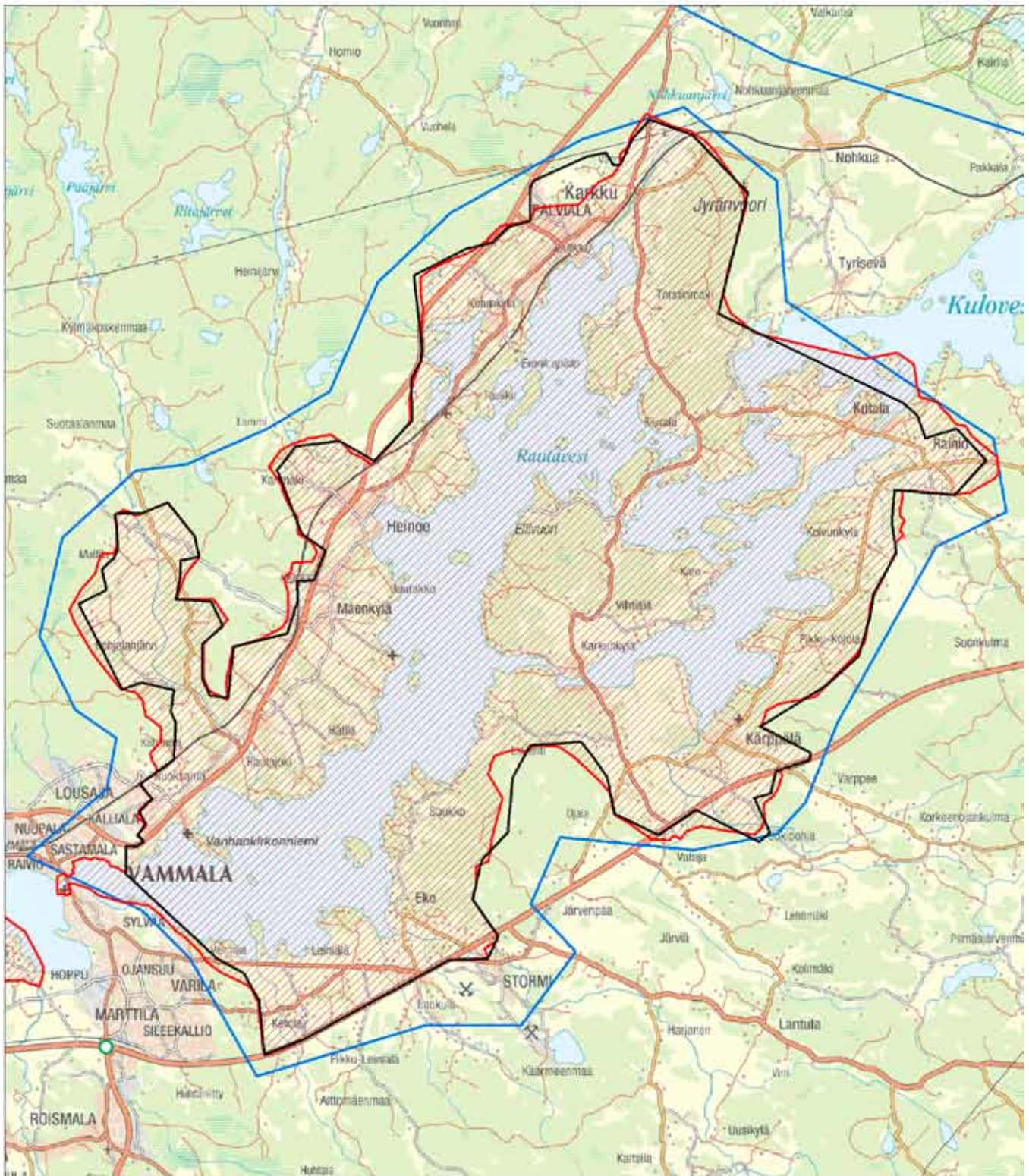
0 5 10 20 Km

© MML lupanro 7/MML/2014

© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

- Maisemamaakuntajako
- Maisemainventointialueet
- Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet 2013
- Pirkanmaan harjumaisemat
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston päätös 1995)

Rautaveden kulttuurimaisema

- Endotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

0 1 2 km

© SYKE
© MML, 2012

Rautaveden kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Karkku-Tyrvää; valtakunnallinen (valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Maisema-alueen uusi nimi:

Rautaveden kulttuurimaisema

Kunta:

Sastamala

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuva: Tyrvään Pyhän Olavin kirkko.

Kuvailu:

Maisema-alueen ytimenä ovat laajaan murroslaaksoon syntyneet Kokemäenjoen järvioltaat: Kulovesi ja Rautavesi. Paikoin saaristoiset järvet avautuvat välillä mittaviksi järvenseliksi. Pinnanmuodot ovat Rautaveden länsi- ja luoteisrannoilla sekä aivan etelässä loivahkosti kumpuilevat. Muualla, varsinkin alueen keskiosissa graniittisen kallioperän kohoutumat ovat hyvinkin jyrkkäpiirteisiä. Monipolvisen vesistön äärellä olevia, vaihtelevia viljelymaisemia kehystävät metsäiset, paikoin vuoristoiksi kohoavat selänteet. Järvien rannoilta kohoavat jylhät ja metsäiset vuoret ovat maiseman kiinnekohtia. Historiallista syvyyttä tuovat vanhat kivikirkot ovat maiseman kohokohtia. Karjanhoidon luomat ympäristötyypit tuovat vauraaseen viljelymaisemaan vaihtelevuutta.

Rautaveden länsirantaa leimaa poikkeuksellisella tavalla alueen pitkä asutushistoria. Tyrvään ja Karkun vanhat kirkot sekä rautakautista perua olevat kylät yhdistää järvimaiseman lisäksi vanhat tielinjat ja pelto- maisemat. Maisemakokonaisuuteen liittyvät itärannan jylhemmät näkymät, mm. Pirunvuori, johon liittyy paljon kansantarustoa.

Maisema-alueella on viisi eri aikakausien kirkkoa. Maisemallisesti näyttävällä paikalla sijaitseva Pyhälle Olaville nimetty Tyrvään vanha kirkko on arvokkaimpia keskiaikaisia kivikirkkojamme. Se on rakennettu ilmeisesti 1300-luvun jälkipuoliskolla. Kirkko jäi käytöstä vuonna 1855 Tyrvään uuden punatiilisen kirkon valmistuttua. Toista alueen keskiaikaista kivikirkkoa, eli Sastamalan kirkkoa alettiin rakentaa 1200-luvun lopulla. Sastamalan eli Karkun Pyhän Marian kirkko oli

keskiajalla Pohjois-Satakunnan ja Pirkanmaan merkittävin seurakunnallinen keskuspaikka. Kivikirkon pohjoispuolella olevan peruskiveyksen on oletettu liittyvän kirkon edeltäjään ns. Luukkaan kappeliin 1200-luvulta. Karkun vanha kirkko jäi pois käytöstä pitäjän uuden kirkon (Karkun uusi kirkko, O.Kallio) valmistumisen jälkeen 1913. Kirkko on restauroitu 1960-luvulla. Tyrvään kirkko on Sastamalan seurakunnan pääkirkko. Tiilikirkko on rakennettu maanteiden ja vesireitin yhtymäkohtaan Vammaskoskeen pistävälle niemelle. Kirkko on 1800-luvun jälkipuoliskon monimuotoisen kirkkoarkkitehtuurin edustavimpia esimerkkejä. Neljäs maisema-alueen kirkko on vuonna 1960 valmistunut Salokunnan kirkko, joka on erityisesti sisätiloiltaan korkeatasoinen esimerkki uudemmasta kirkkoarkkitehtuurista. Kirkko sijaitsee muista kirkoista poiketen mäntykankaalla.

Taiteilija Emil Danielssonin Pirunvuoren kivilinna kuuluu kansallisromantiikan ajan merkittäviin taiteilijahuviloihin kuten Kalela, Ainola, Visavuori tai Hvitträsk. Danielssonin (1882-1967) itselleen 1900-luvun alussa suunnittelema ja rakennuttama Pirunvuoren taiteilijateljee toteutettiin kylmämuurauksella suurista ja karkeasti muotoilluista luonnonkivistä. Huvila sijaitsee Rautaveden itärannalla korkean Pirunvuoren laella, josta aukeaa laaja näköala yli Rautaveden. Ympäristö on kivikkoista pirunpeltoa. Emil Danielsson maalasi Pirunvuoren maisemia puolen vuosisadan ajan.

Maisema-alueen kulttuurimaisemat edustavat pitkäaikaisen maanviljelyn ja karjatalouden muovaamaa maisematyyppiä. Kokemäenjoen vesistö on ollut kaut-

ta aikojen vilkkaasti käytetty kulkuväylä. Hedelmälliset rantavyöhykkeet on raivattu viljelyyn jo esihistoriallisena aikana. Alueelta on löydetty runsaasti muinaisjäänöksiä. Vanhimmat kivikautiset löydöt viittaavat siihen, että ensimmäiset ihmiset olisivat asettuneet alueelle jo 4 500 vuotta sitten. Vanhimmat rautakautiset löydökset ajoittuvat 300- ja 400-luvulle. Sadat rautakautiset haudat ovat olleet perusteena sille, että muinaista Sastamalaa on alettu pitää koko seudun kulttuurin kehtona. Useimmat nykyiset kylät ovat varmuudella peräisin 1300-lukua vanhemmalta ajalta. Asutus tihenee paikoin ryhmäkyliksi ja talonpoikaista perinteistä rakennuskantaa on jäljellä varsin paljon. Vanhankirkkonniemen tyvessä oleva Kallialan ryhmäkylä on säilyttänyt keskiaikaisen sijaintinsa. Vanhoilla kylätonteilla sijaitsevien kantatilojen rakennuskanta muodostaa tiiviitä ryhmiä, joiden välitse kylätie kiertää. Rautaveteen laskevat pellot, laidunmaat ja hakamaat kehystävät kylää.

Lännessä oleva Pohjalanjärven alue on esimerkiksi takamaiden viljelyalueesta. Yhtenäiset viljelmät on raivattu tasaiselle järvikuiviolle. Pohjalan kartanon rakennuskanta on komeaa ja kartanon mailla on edustavia, laidunnettuja hakamaita. Pohjalanjärven tienoilla on myös merkkejä pika-asutuksesta. Karkun kylä on tiheähkö maaseututaajama, jossa asutus on ryhmittynyt perinteisen tiiviisti kyläraitin varrelle. Vaikka kylää hallitsevan vanhan rakennuskannan yhteyteen nousee uudemmat rakennukset eivät kaikki ole tyyliltään onnistuneita, ovat ne osa kylän varsin tasapainoiseksi muotoutunutta kulttuurihistoriallista kerroksellisuutta. Karkun eteläpuolella on rakennuskannaltaan arvokas Järventaan entinen ratsutila. Rakennusten ympäristön arvoa laskevat pelloille raivattu golfkenttä ja viressä humiseva valtatie.

Maisemassa näkyy paikoin vanhojen rakennusten rappeutuminen ja kylien reuna-alueiden pensoittuminen. Vanhojen laidunten ja peltojen metsittyminen

ovat myös silmiinpistäviä maisemahäiriöitä. Rantavyöhykkeellä on loma-asutusta.

Arviointiteksti:

Rautaveden kulttuurimaisema on monipuolista, historiallisesti ja maisemallisesti poikkeuksellisen arvokasta Ala-Satakunnan viljelyseudun kulttuurimaisemaa. Maiseman arvoja ovat merkittävät kirkot ympäristöineen, pitkään viljelyksessä olleet peltoalueet, laitumet ja perinnemaisemat, arvokas rakennuskanta ympäristöineen. Alueella on runsaasti muinaisjäännöksiä sekä monia arvokkaita luontokohteita: luonnonsuojelualueita, arvokkaita kallioalueita, perinnebiotooppeja ja NATURA-alueita, jotka nostavat maisemakokonaisuuden arvoa.

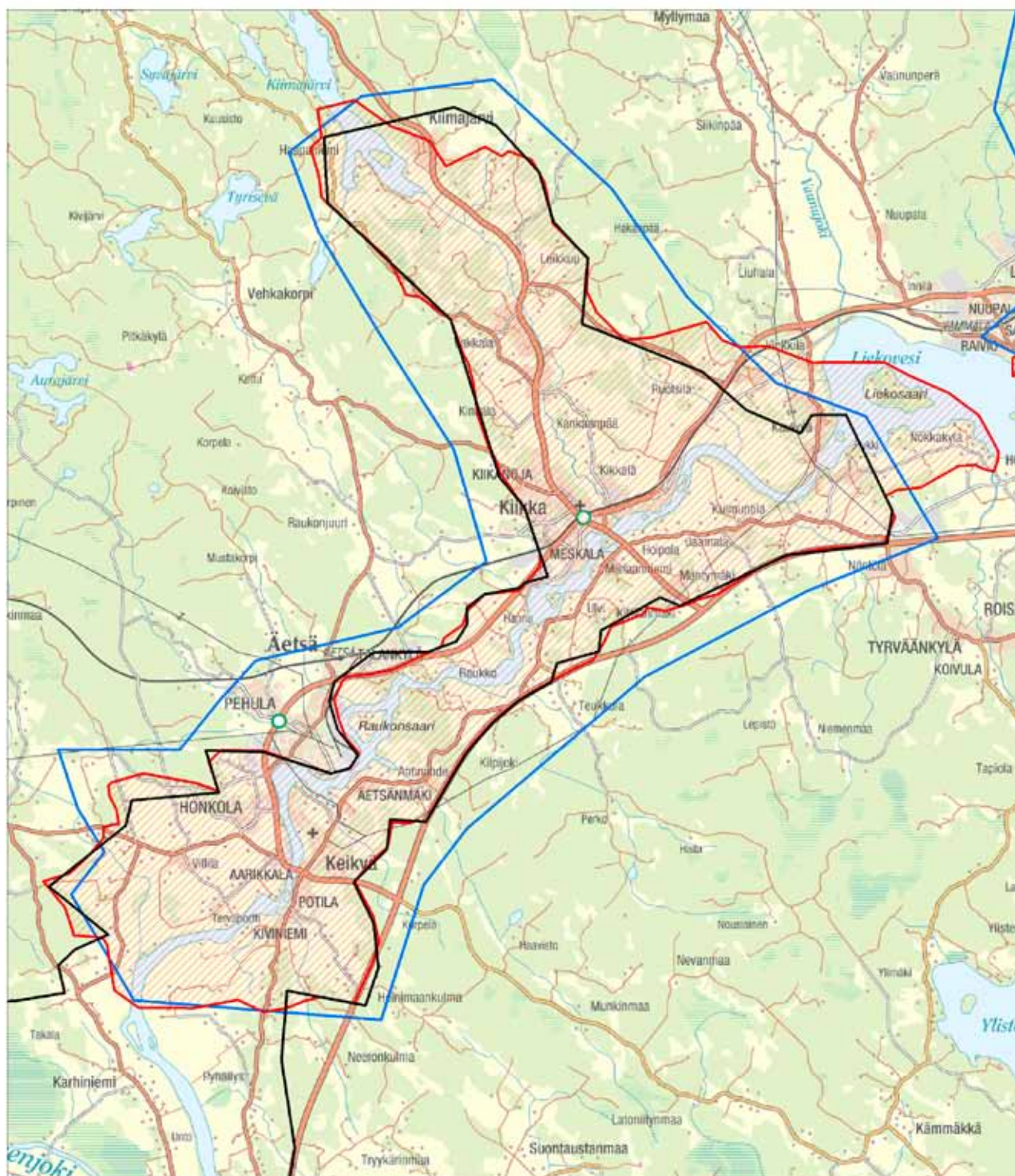
Rajaus:

Rajauksessa on pieniä tarkastuksia. Suurempi muutos on Tyrvään kirkon ottaminen mukaan maisema-alueeseen.

Kuvat:
(ylhäällä) Tyrvään vanha kirkko näkyy kauas.
(keskellä) Salokunnan kirkko.
(alhaalla) Perinteistä rakennuskantaa on vielä jäljellä.
(vierisellä sivulla) Vesistönäkymiä.

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Valtioneuvoston päätös 1995)
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- maisemainventointialueet

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

Kokemäenjokilaakso; valtakunnallinen (valtioneuvoston periaatepäätös, 1995)

Maisema-alueen uusi nimi:

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisema

Kunta:

Sastamala, Huittinen

Arvoluokka:

Valtakunnallinen

Kuvailu:

Kokemäenjoen laaja maisema-alue alkaa Sastamalasta jatkuen edelleen Huittisiin ja Kokemäelle. Joen rantapellot laajenevat paikoin tasankomaiseksi. Rantaviljelykset ovat laajimmillaan Ruotsilan, Kulmuntilan, Villilän ja Aarikkalan kohdalla. Äetsän kirkonkylän kohdalla maisema on rikkonaisempaa avautuen jälleen Ulvin kylän viljelyksinä. Äetsän kirkonkylän vieritse virtaavan Kikkelänjoen molemmin puolin laskeutuvat viljelykset matalasti polveillen rantaan. Viljelysmaisema jatkuu pohjoiseen välillä kaventuen ja aukeaa Kiimajärven kohdalla rantaniityiksi.

Kokemäenjokilaakson asutuksella ja maataloudella on hyvin pitkät perinteet. Viljavat jokilaakson savikot on raivattu jo varhain viljelyyn ja raivauskelvottomina ovat jäljelle jääneet vain kalliokot ja moreenimäet. Alueen pitkästä asutushistoriasta kertovat joen rannalta löydetyt kivikautiset asuinpaikat ja rautakautiset kalmistot. Jokilaakson alueella on useita kivikautisia asuinpaikkoja, ja ainakin Äetsän Riihimäessä on rautakautinen kalmisto. Maisema-alueen Pirkanmaalle sijoittuvalla osalla on n. 50 muinaisjäännöstä, joista puolet on kivikautisia asuinpaikkoja.

Kuvat:

(ylhäällä) Kokemäenjoen ylittävä riippusilta.

(keskellä) Kokemäenjoen voimalaitos.

(alhaalla) Peltomaisemaa rajaa korkeat selänteet.

Asutus on sijoittunut viljelysten tuntumaan laakson ja selänteen väliselle vyöhykkeelle. Rakennukset ovat usein nauhamaisesti laaksossa kulkevan tien varressa. Nauhamainen kylärakenne on Kokemäenjokilaaksossa vieläkin havaittavissa. Keväisin tulviva Kokemäenjoki on muovannut omalla tavallaan viljelymaisemaa. Ulvissa on perimätiedon mukaan sijainnut Kiikan ensimmäinen saarnahuone, ja kylä oli vielä tämän vuosisadan alussa merkittävä rukkiteollisuuden keskus.

Kokemäenjoen varrelle eri vuosikymmeninä rakennetut, nimekkäiden teollisuusarkkitehtien suunnittelemat ja arkkitehtuuriltaan korkeatasoiset voimalaitokset kuvastavat koskivoiman käyttöä kasvavan sähköntuotannon tarpeisiin 1900-luvun kuluessa. Tyrvään voimalaitos on rakennettu Kokemäenjoen alkukohtaan Hartolankoskeen, Liekoveden eteläpäähän. Vanhat rantaviivaan rakennetut voimalat vuosilta 1906 ja 1913 ovat rantaviivan siirryttyä jääneet kuivalle maalle. Voimalaitoksen patoa kulkeva tie yhdistää Kaukolan ja Tyrvään kylät. Voimalamillijöoseen liittyy Hiidenmäen länsirinteeseen voimalaitoksen henkilökunnalle rakennettu asuinalue. Maisemallisesti keskeisen voimalan yläpuolella avautuu järvimaisema ja alapuolella on jyrkkärantainen jokiuoma, jonka etelärannalla on puistoalue. Punatiilinen Äetsän voimalaitos on rakennettu 1920-luvulla. Voimalaitoksen itäpuolella Kokemäenjoen ylittää maan pisin puurakenteinen riippusilta, joka on rakennettu vuonna 1948. Voimalaitos ja riippusilta korkeine tukipylväineen ja vaijerikaarineen leimaavat vahvasti jokivarren maisemaa.

Maiseman peruselementtejä ovat jokilaakso ja sen rinteiden avarat ja polveilevat savitasangot. Siellä täällä maisemaa elävöittävät jyrkähköt kalliokot tai metsänpeittämät vuoret. Maiseman vaikuttavuus perustuu paitsi laajoihin ja avariin viljelyksiin, myös niiden keskellä vaihtelevasti mutkittelevaan jokiuomaan. Äetsässä vanhat tilakokonaisuudet hyvin hoidettuine pihapiireineen ovat maisemakuvassa hallitsevia.

Kuvat:
(ylhäällä) Jokivarren maisemat ovat paikoin laajoja viljelysmaisemia (alhaalla) ja paikoin puustoisia pienipiirteisiä maisemia.

Arviointiteksti:

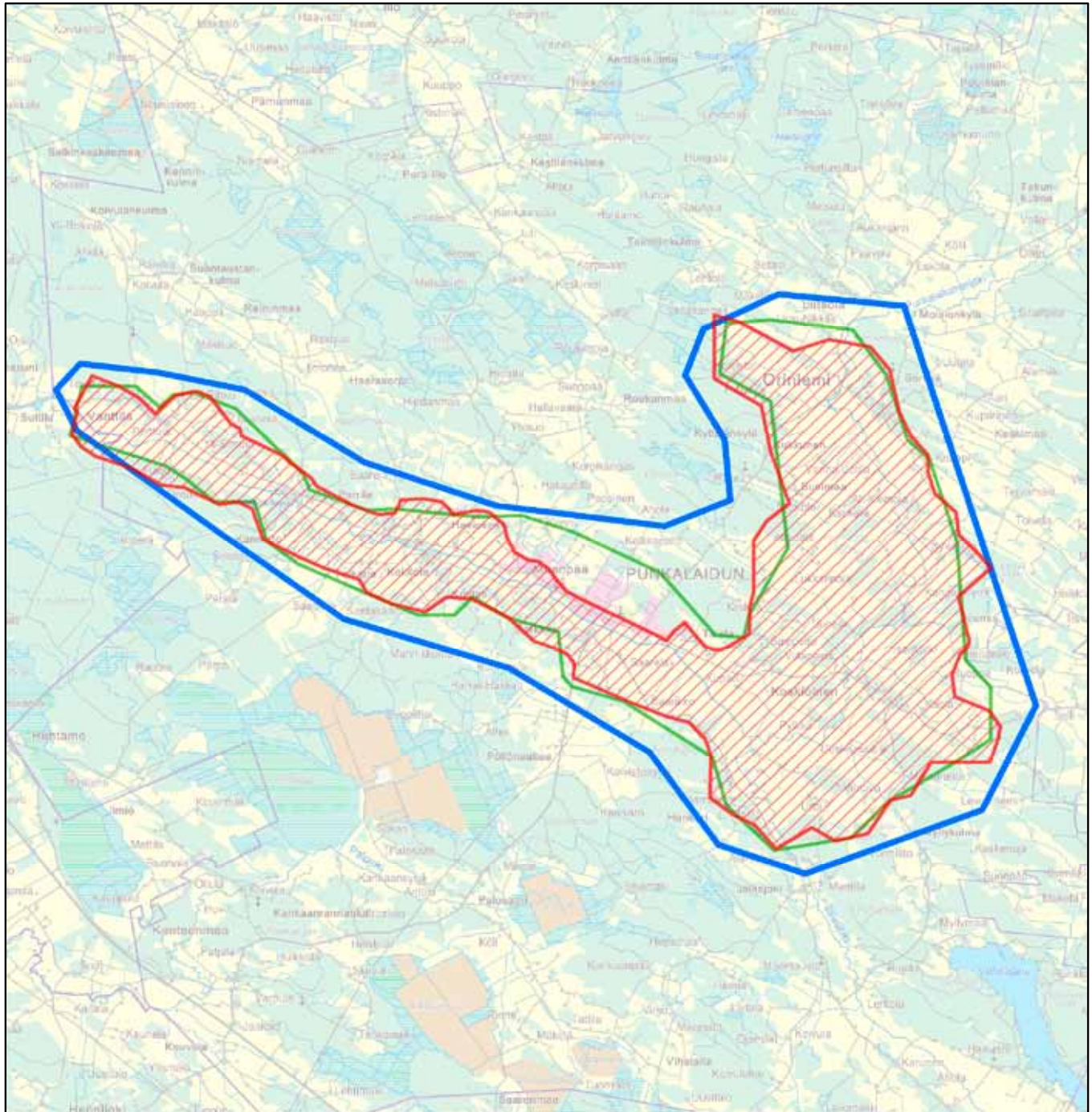
Kokemäenjokilaakso on edustavaa Ala-Satakunnan viljelyseudun laajapiirteistä kulttuurimaisemaa. Laajat jokilaakson pellot, pitkät näkymät, mutkitteleva joki sekä pitkä asutus- ja viljelyhistoria ovat alueen merkittäviä arvoja.

Rajaus:

Rajausta laajennetaan käsittämään Liekosaari sekä Sastamalan Nokkakylä ja Kaukolan pohjoisosa. Laajennusosissa on merkittäviä muinaisjäännösalueita.

Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema

- Ehdotus uudeksi valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi
- Rakennettu kulttuuriympäristö 1993
- maisemainventointialueet

0 0,75 1,5 3 Km

© MML lupanro 7/MML/2014
© SYKE, Pirkanmaan ELY-keskus

Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema

Maisema-alueen aikaisempi nimi ja arvoluokka:

-

Maisema-alueen uusi nimi:

Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema

Kunta:

Punkalaidun

Arvoluokka:

Ehdotus valtakunnalliseksi maisema-alueeksi

Kuvailu:

Punkalaitumen kirkonseudun hyvin säilynyt kokonaisuus on jokivarsiasutuksen ydinaluetta Satakunnassa. Vaikuttavan kulttuurimaiseman muodostavat jokivarren avointa viljelymaisemaa seurailevat tiet, niihin liittyvät talonpoikaistilat ja pienasutus sekä maisemallisina kohokohtina kirkko, pappila, työväentalo ja kansakoulu.

Punkalaitumenjokivarren pysyvä kyläasutus on varhaiskeskiaikaista perua. Nykyisen keskustataajaman ja sen ympäristön kylät muodostivat merkittävän asutuskeskittymän 1500-luvulla. Punkalaidun oli Huittisten kappeli 1540-luvulla ja itsenäiseksi seurakunnaksi Punkalaidun muodostettiin 1639. Samoihin aikoihin rakennettiin nykyiselle paikalle ensimmäinen kirkko. Tulipalossa tuhoutuneen kirkon tilalle rakennettiin puinen pitkäkirkko 1774 rakennusmestari Johan Björmanin johdolla. Kirkkoa vastapäätä Punkalaitumenjoen toisella puolella on kirkkoherran pappila, jonka suurikokoinen uusrenessanssityylinen päärakennus valmistui vuonna 1897. Päärakennusta ympäröi laaja puisto. Pappilasta johtaa koivukuja ja riippusilta joen yli kirkkoon. Huittisista Punkalaitumelle ja Urjalaan kulkeva tie rakennettiin 1700-luvun loppupuolella yhdyssiteeksi Porin läänin eteläosan ja Hämeenlinnan välille.

Kuva:

Varsinkin maisema-alueen pohjoisosassa on laajoja, tasankomaisia peltomaisemia.

Kuvat:
(ylhällä) Joen rantapelloja.
(keskellä) Näkymä peltoaukealle.
(alhaalla) Asutus on pellon ja metsän välissä maaston korkeammalla kohdalla.
(viereinen sivu) Satakunnan rajaa lähestyttäessä metsän ja pellon väli on kapea.

Punkalaitumenjoki virtaa syvässä uomassaan ja sen rannat ovat kauttaaltaan viljelyksessä. Asutus seuraa jokivartta nauhamaisesti, rantapeltoja reunustaen. Maisema on paikoin loivasti kumpuilevaa viljelymaisemaa. Kulttuurimaisema ulottuu yhtenäisenä Vanttilasta Talalaan, josta jokiviljelmät haarautuvat pohjoiseen Oriniemen ja Liitsolan suuntaan sekä etelään Jalasjoen varsille. Punkalaitumen keskustan, Sarkkilan, asutus sijaitsee nauhamaisesti jokivarren harjanteella.

Arviointiteksti:

Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema on laaja, yhtenäinen RKY 2009 -pudokas. Hyvin säilynyt kokonaisuus, jossa etenkin kirkonseudulla on useita edustavia rakennuksia. Avoin jokimaisema, varhaiskeskiajalta periytyvä pysyvä kyläasutus ja pitkään jatkunut maanviljely muodostavat edustavan kokonaisuuden.

Rajaus:

Maisema-alue rajautuu tiiviisti Punkalaitumenjoen varren rantapeltoihin. Alue sisältää lännestä alkaen Vanttilan kylän, Punkalaitumen kirkonkylän kylänraiteineen sekä Oriniemen, Hankurin ja Koskioisen kylän. Idässä maisema-alue ulottuu Köyvärinvuoreen.

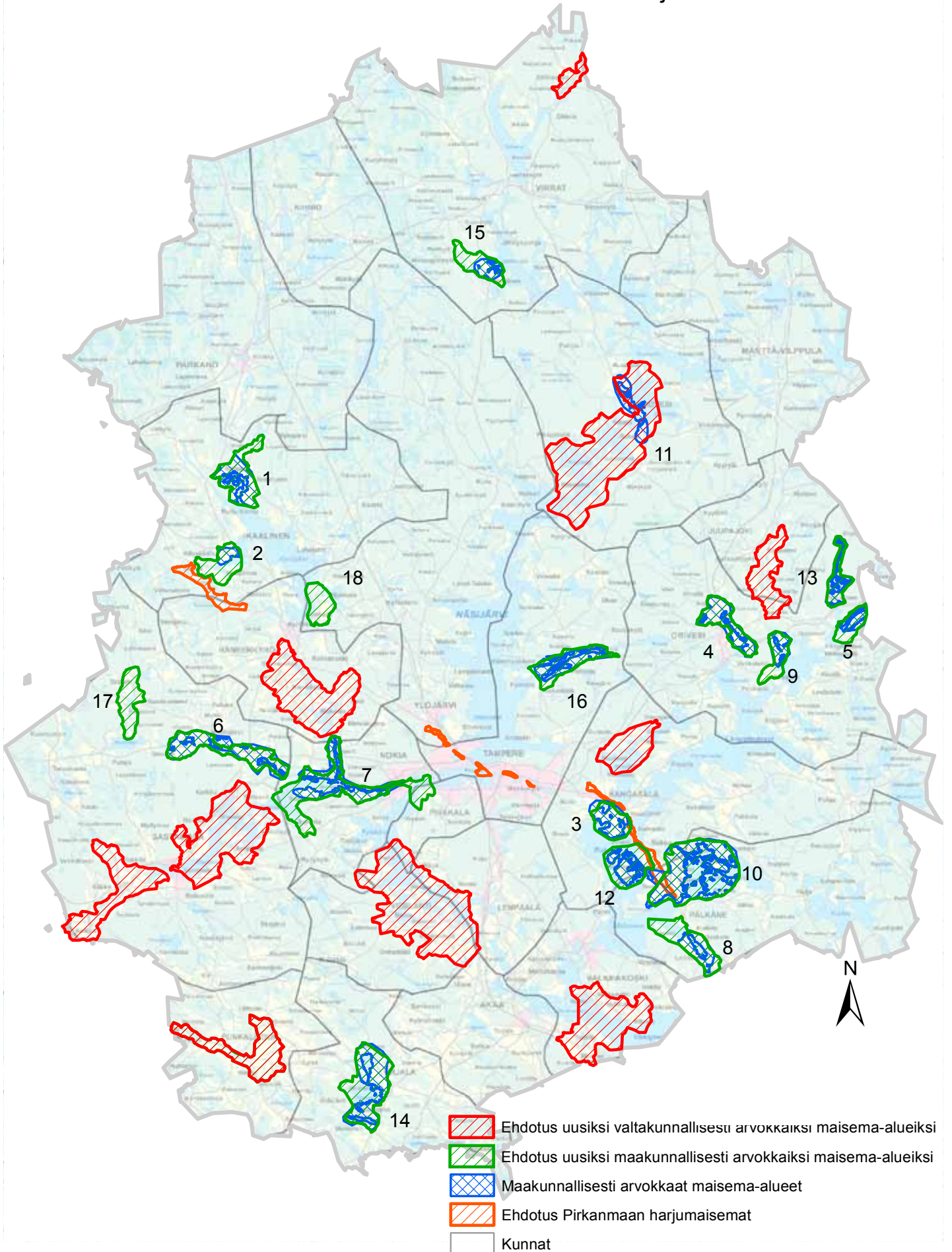
MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT MAISEMA-ALUEET 2013

Pirkanmaan 1. maakuntakaava, YM vahvistanut 29.3.2007

1. Kalliokielen-Tevaniemen-Riitalan kulttuurimaisema
2. Kilvakkalan kulttuurimaisema (Kelminselän kulttuurimaisema)
3. Liuksialan-Tiihalan kulttuurimaisema
4. Lyytikkälän-Hirsilän kulttuurimaisema
5. Längelmäen kulttuurimaisema
6. Mouhijärven kirkonseudun ja Tupurlanjärven kulttuurimaisema
7. Nokian kulttuurimaisema (Pyhäjärven-Nokianvirran-Kuloveden kulttuurimaisema)
8. Pinteleen kulttuurimaisema
9. Pitkäjärven kulttuurimaisema (Pitkäjärven-Päilahden kulttuurimaisema)
10. Pälkäneen kulttuurimaisema
11. Ruoveden kulttuurimaisema
12. Saarikylien kulttuurimaisema (Saarikylien ja Vehoniemenkylän kulttuurimaisema)
13. Talviaisen-Ristijärven kulttuurimaisema
14. Urjalan kulttuurimaisema
15. Vaskiveden kulttuurimaisema
16. Viitapohjan kulttuurimaisema
17. (Suodenniemen kulttuurimaisema)
18. (Viljakkalan-Harhalan kulttuurimaisema)

Uudet kohteet ja nimet sulussa

Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja ehdotukset 2013

LÄHDEAINEISTO

Arkistot:

Jyväskylän yliopisto (verkkopalvelut)

1600-luvun maakirjakartat

Kansallisarkisto (verkkopalvelut)

Senaatinkartasto

Pitäjäkartasto

Lähdekirjallisuus ja selvitykset:

- Arvokkaat maisema-alueet, maisema-aluetyöryhmän mietintö Osa 2. Mietintö 66/1992, Ympäristöministeriö, Helsinki 1993.
- Hämeen järville ja harjuille. Nervander, Emil. SKS:n toimituksia 808, 2001.
- Inventointiohje, Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnit - maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. Ympäristöministeriö, MAPIO-työryhmä, 10/2010.
- Kesäpäivä Kangasalla. Raitio, Raine. Kangasala-Seura, 1997.
- Kulttuurimaiseman inventointi ja arvottaminen. Kehitysideoita inventoitu- ja arvottamiskäytännölle Suomen ja Saksan välisen vertailun pohjalta. Saara Vilhunen. Diplomityö. Aalto-yliopiston Teknillinen korkeakoulu, 2010.
- Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Alanen, Timo ja Kepsu, Saulo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere 1989.
- Maisemanhoito. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö, Helsinki 1993.
- Mielimaisemani Valkeakoskella. Toim. Pohjalainen & Salminen. 2008.
- Pirkanmaan 3. seutukaava. Pirkanmaan liitto, 1997.
- Pirkanmaan alueellinen kulttuuriympäristöohjelma. Annu Tulonen, Leena Lusa, Marita Palokoski. Alueelliset ympäristöjulkaisut 275. Tampere, 2002.
- Pirkanmaan historia. Rasila, Viljo. Kotiseutusarja, osa 4. Pirkanmaan liitto, julkaisu B 12. Tampere, 1999.
- Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet, karttaselvitys. Luoto, Kalle. Pirkanmaan maakuntamuseo, 2011.
- Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet. Tampereen seutukaavaliitto. Julkaisu B 107. Tampere, 1981.
- Pirkanmaan maisema-alueet ja kulttuuriympäristöt. Pirkanmaan liiton julkaisu B 97. Tampere, 2006.
- Pirkanmaan maisemarakenne. Tampereen seutukaavaliitto. Julkaisu B 154. Tampere, 1986.
- Pirkanmaan perinnemaisemat. Pirkanmaan ympäristökeskuksen alueelliset julkaisut 125. Tampere, 1997.
- Rakennettu kulttuuriympäristö, Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, Museovirasto ja ympäristöministeriö, 1993.
- Selvitys muutosalueiden rakennetuista ja arkeologisista kulttuuriympäristöistä. Pirkanmaan 2. vaihemaa-kuntakaava -liikenne ja logistiikka. Pirkanmaan liitto. 2011.
- Suomi 1500-luvun kartoissa. Miekkaavaara, Leena. 2008.
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, valtioneuvosto 2009.

Haralanharju

- Kangasalan maaseutualueiden kulttuuriympäristöohjelma. Kangasalan kunta. Forssa, 2004.

•

Hämeenkyrön kulttuurimaisema

- Juupajoen kulttuurimaisema-alueen kehittämissuunnitelma, 1995.

Juupajoen kulttuurimaisema

- Maankäyttösuunnitelmia Kopsamolla ja Salokunnassa. KYLÄ-kyllä! Kyläsuunnittelun ja MRL:n osallistumiskäytäntöjen yhdistäminen projekti 2004-2006.

Pirkanmaan harjumaisemat

- Pirkanmaan arvokkaiden harjualueiden tarkistusinventointi 2014 (luonnos). Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Lindholm Anne 2014
- Esiselvitystutkimus paahdeympäristöistä Hämeenkyrön ja Ikaalisten harjuilla. Eerola, Tommi. Opinnäyte-työ. 2007.
- Pirkanmaan arvokkaat harjualueet. Päivitystyö 2005-2006. Pirkanmaan liitto.
- PISPALAN MAISEMA. Pispalan maisemaselvitys. Tampereen kaupunki, suunnittelupalvelut. MA-arkkitehdit.

- Pispalan rakennustavat. Selvitys Pispalan rakennetusta ympäristöstä.. Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Ky. Tampere, 2005
- Pispala, Tampereen pääkaupunki. Helenius, Kyllikki. Tampere-seura, 2001.
- Santalahden maisemaselvitys. Ramboll Finland Oy. Tampere.
- Tampereen arvokkaat luontokohteet. Ympäristövalvonnan julkaisuja 4/2003. Tampere, 2003.
- Tampereen kantakaupungin kulttuurimaiseman kehitys. Tampere, 2006.
- Tampere, kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys. Tampereen kaupunki, Maankäytön suunnittelu. Julkaisuja 1. Tampere, 2008.
- Valtatie 12:n tiemaiseman kehittämissuunnitelma, Kangasala. Tieluonnon lumo Pirkanmaalla -hanke. ProAgria Pirkanmaa. Tampere.

Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema

- Mäenpää, Sarkkila, Talala, Punkalaitumen keskustaajaman rakennusinventointi. Niukko, Kirsi. 2002.

Pyynikki

- Tampereen kantakaupungin kulttuurimaiseman kehitys. Tampere, 2006.
- Tampere, kantakaupungin ympäristö- ja maisemaselvitys. Tampereen kaupunki, Maankäytön suunnittelu. Julkaisuja 1. Tampere, 2008.

Sääksmäen-Tarttilan kulttuurimaisema

- Rapola-tutkimuksia 1, Georg Haggrén, 2001.
- Rapola-tutkimuksia 2, Anneli Jussila, 2002.
- Rapola-tutkimuksia 3, Seppälä, Nissinaho, Kankainen & Vuorela, 2003.

Vesilahden kulttuurimaisema

- Kanootilla kivisillalle. Vesilahden Koskenkylän kylän maankäyttösuunnitelma 2005.
- Kirkonkylän ja sen ympäristön rakennusinventointi ja maisemahistorian selvitys.
- Laukon kartanoalueen ranta-asemakaava, Maiseman arvot ja suositukset maankäytölle-P15872. 2011.
- Suomelan kulttuuri-maisemaselvitys. Suomelan asemakaava. Vesilahti, 2012.
- Vesilahden Koskenkylän ympäristön osayleiskaava-alueen rakennusinventointi. 2011.

Rautaveden kulttuurimaisema

- Rautaveden länsirannan maisema-alue. Valtakunnallisen maisema-alueen perustamista Vammalaan koskeva selostus sekä käyttö- ja hoitosuunnitelma. Luonnos 9.10.2003.

Ruoveden reitin kulttuurimaisemat

- Maisema, luonnonympäristö ja rantaluokitus, Ruoveden rantaosayleiskaava. Ruoveden kunta, 2009.

Ähtärin reitin kulttuurimaisemat

- Killinkosken kylätaajaman rakennetun ympäristön selvitys, 2009.
- Kosken kupeessa - Killinkosken kylän maankäyttö- ja kehittämissuunnitelma, 2005.
- Soininkylän kulttuuriympäristö 1, Nykytilanne, historia ja maisemaselvitys. Miia Saloranta. Tampereen teknillinen korkeakoulu, diplomityö, 1997.
- Soininkylän kulttuuriympäristö 2, Maisemanhoito. Miia Saloranta. Tampereen teknillinen korkeakoulu, diplomityö, 1997.

Julkaisusarjan nimi ja numero Raportteja 48/2014				
Vastuualue Ympäristö ja luonnonvarat				
Tekijät Katriina Koski		Julkaisuaika Kesäkuu 2014		
		Kustantaja /Julkaisija Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus		
		Hankkeen rahoittaja / toimeksiantaja		
Julkaisun nimi Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi Ehdotus valtakunnallisiksi maisema-alueiksi 2013-14				
Tiivistelmä Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat edustavimpia maaseudun kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Maisema-alueilla turvataan edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen. Ympäristöministeriössä on meneillään valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi. Päivitys- ja täydennysinventoinnit toteutetaan vuosina 2010–2014 maakunnittain. Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet inventoitiin vuonna 2012. Inventoitavia kohteita valittiin 34. Näistä yhdeksän oli valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja maisemanähtävyyksiä (valtioneuvoston periaatepäätös 1995), loput maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita tai RKY1993 kohteita, joita ei ole sisällytetty Museoviraston RKY2009 päivitysinventoinnin kohdevalikoimaan. Inventoinnin perusteella on nyt ehdotettu kymmentä valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ja niiden lisäksi Pirkanmaan harjumaisemat -maisemanähtävyyttä. Nyt tehdyssä päivitysinventoinnissa tarkasteltiin aluevalikoimaa, alueiden arvoluokkia ja rajauksia vastaamaan uudistuneita maisemanhoidon toteuttamis- ja ohjausjärjestelmiä.				
Asiainat (YSA:n mukaan) kulttuurimaisema; maaseutu; maisemanähtävyydet; maisema-alue; Pirkanmaa				
ISBN (Painettu)	ISBN (PDF) 978-952-314-046-2	ISSN-L 2242-2846	ISSN (painettu)	ISSN (verkkajulkaisu) 2242-2854
www www.ely-keskus.fi/julkaisut www.doria.fi		URN URN:ISBN:978-952-314-046-2		Kieli Suomi
Sivumäärä 75				
Julkaisun tilaukset Julkaisu on saatavana vain Internetistä: www.ely-keskus.fi/julkaisut www.doria.fi				
Kustannuspaikka ja -aika Tampere 2014			Painotalo	

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat edustavimpia maaseudun kulttuurimaisemia, joiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Maisema-alueilla turvataan edustavien ja elinvoimaisten maaseutumaisemien säilyminen. Ympäristöministeriössä on meneillään valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi. Päivitys- ja täydennysinventoinnit toteutetaan vuosina 2010–2014 maakunnittain.

Pirkanmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet inventoitiin vuonna 2012. Inventoitavia kohteita valittiin 34. Näistä yhdeksän oli valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja maisemanähtävyyksiä (valtioneuvoston periaatepäätös 1995), loput maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita tai RKY1993 kohteita, joita ei ole sisällytetty Museoviraston RKY2009 päivitysinventoinnin kohdevalikoimaan. Inventoinnin perusteella on nyt ehdotettu kymmentä valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ja niiden lisäksi Pirkanmaan harjumaisemat -maisemanähtävyyttä. Nyt tehdyssä päivitysinventoinnissa tarkasteltiin aluevalikoimaa, alueiden arvoluokkia ja rajauksia vastaamaan uudistuneita maisemanhoidon toteuttamis- ja ohjausjärjestelmiä.

RAPORTTEJA 48 | 2014

**PIRKANMAAN VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAIDEN MAISEMA-ALUEIDEN PÄIVITYSINVENTOINTI
EHDOTUS VALTAKUNNALLISIKSI MAISEMA-ALUEIKSI 2013-14**

Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

ISBN 978-952-314-046-2 (PDF)

ISSN-L 2242-2846

ISSN 2242-2854 (verkkajulkaisu)

URN:ISBN:978-952-314-046-2

www.ely-keskus.fi/julkaisut | www.doria.fi/ely-keskus